

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

จิตปรমัตถ์

เล่ม ๕

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

กามาวจรจิต คือ อกุศลจิต ๑๒ - อเหตุกจิต ๑๘ – กามโสภณ ๒๔	๑
เหตุที่ทรงแสดงอโสภณจิต โดยอกุศลจิต ๑๒ ดวก่อน	๑
ความหมายของ อกุศล	๒
โลภมูลจิตเป็นศัตรูที่คอยเอาใจทุกอย่าง	๒
ลักษณะของอกุศล ตรงข้ามกับ ลักษณะของกุศล	๓
ที่ชื่อว่า สุข เพราะทนได้ง่าย ที่ชื่อว่า ทุกข์ เพราะทนได้ยาก	๕
ลักษณะของกุศลธรรมอีกประการหนึ่ง	๕
กุศลจิตเกิดยาก มีวิธีให้นุญกุศลเกิดขึ้นบ่อย ๆ หรือไม่	๖
เหตุให้เกิดกุศล ด้วยความสามารถที่กำหนดคือพิจารณาได้	๖
เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน	๘
เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการประพาสเสมอ	๘
เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการผูกใจไว้คือพิจารณาโดยแยบคาย	๙
กุศลมีหลายชั้น-ลักษณะของเสียง-สิ่งที่ปรากฏทางตา	๑๐
กามาวจรจิต ๕๔ ดวง เป็นอโสภณจิต ๓๐ ดวง เป็นโสภณจิต ๒๔ ดวง	๑๒
อโสภณจิตเป็นจิตที่ไม่ประกอบด้วยโสภณเจตสิก	๑๒
เหตุที่จำแนกอกุศลจิต ๑๒ ดวง โดยแยกตามเหตุที่ประกอบ	๑๒
การที่ทรงแสดงโลภมูลจิต ๘ ก่อนอกุศลจิตประเภทอื่น	๑๓
ความหมายของคำว่า “มูล”	๑๓
ปฐมมหารุกขสูตร	๑๕
ขณะนี้กำลังอยู่ใกล้พระรัตนตรัยหรือไม่	๑๕
ฟังพระธรรมเพื่อให้เข้าใจ	๑๖
เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน	๑๗
ละตัณหาที่เกิดกับความเห็นผิดก่อน	๑๗

สารบัญ

หน้า

สัตตสิสูตรที่ ๑ – ละสักรายทิวฏฐีก่อนที่จะละกามราคะ	๑๘
อภิสสาธิตินิ นิกเขปกันท์ – ลักษณะของโลภะ	๒๐
ชื่อว่า ความยินดี ด้วยอรรถว่า พอใจ อธิบายว่า ทำให้อยาก	๒๑
ชื่อว่า ความเพลิดเพลิน	๒๒
ที่ชื่อว่า ความสยบ	๒๒
ที่ชื่อว่า ความหมกมุ่น ด้วยอำนาจวากลิ้นเอาไปเสียเสร็จสิ้น	๒๒
ที่ชื่อว่า ความใคร่ - ที่ชื่อว่า ความข้องอยู่ - ที่ชื่อว่า ความจมอยู่	๒๓
ที่ชื่อว่า ธรรมชาติผู้คร่ำมา	๒๓
ที่ชื่อว่า ธรรมชาติอันร้อยรัด โดยความหมายว่า สืบต่อไว้	๒๓
ชื่อว่า วิสัฏฐิกา	๒๔
ที่ชื่อว่า ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง	๒๔
ที่ชื่อว่า ความเยื่อใยเนื่องด้วยความเสนาหา	๒๕
ที่ชื่อว่า ความผูกพัน	๒๕
ที่ชื่อว่า การหวัง เพราะหวังอารมณ์ทั้งหลาย	๒๖
ที่ชื่อว่า ธรรมชาติผู้กระชับ	๒๖
คำว่า ธรรมชาติเป็นเหตุผสมผสานไป	๒๖
อาวรณ์ - ตัณหา - เหตุแห่งทุกข์ – แดนเกิดแห่งทุกข์	๒๖
บ่วง - เบ็ด - ตัณหาเหมือนแม่น้ำ – ตัณหาเหมือนข่าย	๒๗
ตัณหา ชื่อว่า เชือกผูก - ชื่อว่า ตัณหาเหมือนสมุทร	๒๗
ลักษณะกิจตุกกะ ของ ตัณหา	๒๘
โลภะ มีความยึดอารมณ์ ดุจลิงติดตัง จาก มักกภูสูตร	๒๙
โทษของกาม – เห็นโทษของสักรายทิวฏฐีก่อน	๓๑
โลภะ มีการไม่ละไปเป็นอาการปรากฏ จาก คังคมาลชาดก	๓๒

สารบัญ

หน้า

เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สัมผัส แล้วคล้อยตามอารมณ์	๓๔
สังโยชน์ – ปฐมสังโยชน์สูตร	๓๕
อุปมาผู้ที่เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์	๓๕
อารมณ์ต่าง ๆ กระทบไม่ว่างเว้น เป็นปัจจัยให้โลภะเกิด	๓๖
โลกมูลจิต ๘ ดวง จัดเป็น ๔ คู่ -- โลกมูลจิตคู่ที่	๓๗
โลกมูลจิตคู่ที่ ๒	๓๗
โลกมูลจิตคู่ที่ ๓	๓๗
โลกมูลจิตคู่ที่ ๔	๓๘
ทบทวนโลกมูลจิต ๘ ดวง ในภาษาบาลี	๓๘
ทรงแสดงโลกมูลจิต ๘ ดวงตามลำดับของโทษ	๓๙
จิตทุกดวงต้องเกิดร่วมกับเจตสิก	๓๙
ลักษณะของเวทนาเจตสิก	๔๐
เวทนาเปรียบเหมือนพระราชา	๔๑
ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในอัฐฐสาลินี	๔๒
ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในอภิธัมมัตถวินิรুক্তี	๔๒
จิตจะปราศจากเวทนาไม่ได้	๔๓
ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในวิสุทฺธิมรรค	๔๔
เหตุให้เกิดโสมนัสเวทนา	๔๔
เห็น ได้ยิน แล้วเป็นโลกมูลจิต	๔๕
อุเบกขาเวทนา - โลภะ หรือ โมหะ	๔๖
โมหเจตสิก เกิดกับโลกมูลจิต	๔๘
ทิวฏฐิที่เกิดร่วมกับโลกมูลจิต	๔๙
ทิวฏฐิคือกัณดาร	๕๑

สารบัญ

	หน้า
ข้าศึกต่อสัมมาทิฐิ	๕๑
ความผันแปรแห่งทิฐิ	๕๒
สังโยชนคือทิฐิ	๕๒
คาโห – ความยึดถือ	๕๓
ความตั้งมั่น	๕๓
ที่ชื่อว่า กุมมัคโค – ทางชั่ว	๕๓
ที่ชื่อว่า มิจฉาปโต – ทางผิด	๕๓
การถวายเป็นดินสร้างสำนัก	๕๔
ทิฐิในชีวิตประจำวัน	๕๖
อกุศลบางคราวรุนแรง	๕๖
ถ้าไม่รู้จักความจริงในชีวิตประจำวัน	๕๗
สติปัญฐาน กับ การไปนั่งสมาธิ	๕๘
เสียงมีลักษณะดัง	๕๙
จะละที่เราได้อย่างไร	๖๐
ตามสภาพธรรม เราไม่มี	๖๐
จะเจริญสติขณะนั้นได้หรือไม่	๖๑
หนทางเดียว	๖๑
อย่ายึดถือข้อปฏิบัติที่ผิด	๖๒
ลักษณะของมิจฉาทิฐิ	๖๒
มิจฉาทิฐิ [๑]	๖๒
มิจฉาทิฐิ [๒]	๖๓
มิจฉาทิฐิ [๓]	๖๓
มิจฉาทิฐิ [๔]	๖๓

สารบัญ

	หน้า
เหตุเกิดแห่งทวิฏฐิ	๖๖
กว่าการฟังจะมีการเข้าใจ	๖๙
เหตุให้เกิดทวิฏฐิประการที่ ๑	๗๑
เหตุให้เกิดทวิฏฐิประการที่ ๒	๗๒
อาทิจจุสูตร ข้อ ๕๑๖	๗๒
โพชฌงค์ ๗	๗๓
เกื้อกูลผู้ที่ปฏิบัติผิด	๗๓
ฉลาดในธรรมของพระอริยะ	๗๔
การสังวร	๗๖
ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ	๗๖
สังวรวินัย ๕	๗๖
ปหานวินัย ๕	๗๙
ตทังคปหาน – วิกขัมภนปหาน	๗๙
สมุจเฉทปหาน – ปฏิปัสสัทธิปหาน	๘๐
นิสสรณปหาน	๘๐
ปหานวินัย	๘๑
ในขณะวิวัติทุจจิต	๘๑
เหตุให้เกิดทวิฏฐิประการที่ ๔	๘๒
เรื่องของมกคลตื่นข่าว ...๑	๘๓
เรื่องของมกคลตื่นข่าว ...๒	๘๔
เป็นผู้ที่มั่นคงขึ้นในเรื่องของกรรม	๘๕
ทวิฏฐิ – ก้าวล่วงได้ยาก	๘๖
กัณดารคือทวิฏฐิ	๘๗

สารบัญ

	หน้า
ลักษณะของทิวฐิ กับ ปัญญา	๘๗
พระโสดาบันชั้นบรรล	๘๘
ผู้อดทนสามารถบรรลุผล	๘๙
วจิวิญญูติรูป	๙๐
การที่จะเข้าใจธรรมจริง ๆ	๙๐
เหตุผลของการศึกษาพระวินัย	๙๑
แม้คำว่า อนัตตา	๙๒
สิ่งที่ปรากฏไม่ใช่สัตว์ บุคคล	๙๓
นิमितของสิ่งที่ปรากฏทางตา	๙๔
ที่กำลังเห็นเป็นอนัตตาอย่างไร	๙๖
เป็นรูป เป็นนาม หรือ เป็นนิमित	๙๖
ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่จะเข้าถึง...	๙๗
อนัตตา กับ วิทยาศาสตร์	๙๘
อยากจะทำปฏิบัติ จะปฏิบัติอย่างไร	๙๙
เห็นขณะนี้เห็นอนัตตาหรือยัง	๙๙
เห็นสี่ สี่มีความหมายอย่างไร	๑๐๒
ปรมาตถธรรมเป็นอนัตตา	๑๐๓
เห็นนาฬิกา เป็นมิจฉาทิวฐิหรือไม่	๑๐๔
ขณะนี้เห็นอะไร โลภะหรือเมตตา	๑๐๕
ปุณณผู้มีได้สดับ	๑๐๖
ปุณณยังกิเลสมากมายให้เกิด	๑๐๖
ยังพิฆาตสักกายทิวฐิไม่ได้	๑๐๗
ชื่อว่า ปุณณ ด้วยอรรถว่า จำนวนมากคอยแต่จะมองดูหน้าศาสดา	๑๐๗

สารบัญ

	หน้า
เชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ออกไปไม่ได้จากคติทั้งปวงเป็นส่วนมาก	๑๐๗
เชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า สร้างอภิสังขารต่าง ๆ เป็นส่วนมาก	๑๐๘
เชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ถูกไอระเหยต่าง ๆ พัดไปเป็นส่วนมาก	๑๐๘
เชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ถูกความเดือดร้อนต่าง ๆ ให้เดือดร้อนอยู่เป็น- ส่วนมาก	๑๐๙
เชื่อว่า ปุณฺณ ล้วนแต่เป็นหน้าหนีธรรมของพระอริยะ ยึดมั่นอยู่ใน- ธรรมต่ำ ๆ	๑๑๐
เชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ชนนี้เป็นปุณฺ ไม่เกี่ยวข้องกับพระอริยะ- ทั้งหลาย	๑๑๐
ปุณฺ ๒ พวก คือ อันธปุณฺ ๑ และ กัลยาณปุณฺ ๑	๑๑๑
การทรงเจ้า เป็นมงคลตื่นข่าวหรือไม่	๑๑๑
การสักตามตัว การแขวนพระเครื่อง เป็นมงคลตื่นข่าวหรือไม่	๑๑๓

กามาวจรจิต คือ อกุศลจิต ๑๒ - อเหตุกจิต ๑๘ - กามโสภณ

สำหรับกามาวจรจิต มีมากประเภท เพราะเหตุว่าเป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็น
อเหตุกจิต คือ จิตที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ๖ จำนวน ๑๘ ดวง และเป็นกามโสภณ ๒๔
ดวง

ขณะนี้ให้ทราบว่า กามาวจรจิตซึ่งมีมากถึง ๕๔ ดวง หรือ ๕๔ ประเภทนี้ ก็
เพราะเหตุว่า เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง ซึ่งอกุศลจิตจะเป็นรูปาวจรภูมิ จะเป็นรูปธาตุ หรือ
จะเป็นอรูปธาตุ จะเป็นโลกุตตรธาตุไม่ได้เลย

อกุศลจิตทั้งหมด คือ ทั้ง ๑๒ ดวง เป็นกามธาตุ เป็นกามาวจรจิต เป็นไปในรูป
ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ และในวัตถุทุกามทั้งหลาย เว้นนิพพาน

สำหรับกามาวจรจิต ๕๔ เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เพราะเหตุว่าประกอบด้วย
อกุศลธรรม คือ อกุศลเจตสิก เป็นอเหตุกจิต คือ จิตที่ไม่ประกอบด้วยเจตสิกซึ่งเป็นเหตุ
๖ คือ ไม่ประกอบด้วย โลกเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ ซึ่งเป็นอกุศลเหตุ ๓ และไม่
ประกอบด้วยโสภณเหตุ ๓ คือ ไม่ประกอบด้วย อโลกเหตุ อโทสเหตุ และ อโมหเหตุ จึง
เป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง รวมเป็น ๓๐ ดวง ซึ่งเป็นอโสภณจิต และเป็นกามโสภณ อีก
๒๔ ดวง จึงรวมเป็น ๕๔ ดวง

เหตุที่ทรงแสดงอโสภณจิต โดยอกุศลจิต ๑๒ ดวงก่อน

ที่แสดงกามาวจรจิต ๕๔ โดยแสดงอกุศลจิต ๑๒ และอเหตุกจิต ตามลำดับ ก็
เพราะเหตุว่า ทั้งอกุศลจิต ๑๒ และ อเหตุกจิต เป็นอโสภณจิต แสดงจิตประเภทซึ่งไม่ดี
งาม ไม่ประกอบด้วยโสภณเจตสิกเสียก่อน เพราะเหตุว่ามีมากในชีวิตประจำวัน

และสำหรับอโสภณจิต ๓๐ ดวง ก็แสดงเรื่องของอกุศลจิต ๑๒ ดวงก่อน เพราะ
เหตุว่าเป็นจิตที่ไม่ดีงาม เป็นโทษ และให้ผลเป็นทุกข์

เพราะฉะนั้นจึงทรงแสดงโดยนัยต่าง ๆ และทั้ง ๆ ที่มีมากและรู้ยาก เมื่อรู้แล้ว ก็
ยังละยาก เพราะฉะนั้นจึงทรงแสดงโดยประการทั้งปวง ที่จะให้เห็นโทษของอกุศลจิต

ทุกท่านไม่มีใคร ไม่รู้จักอกุศลจิต เพราะเหตุว่าคุ้นเคยกับคำว่า โลภะ โทสะ โมหะ อยู่เสมอ และทุกท่านพอจะรู้บ้าง ๆ ว่า มีอกุศลจิตมาก คือ ไม่พ้นไปจากโลภะ โทสะ โมหะ แต่การที่จะละโลภะ โทสะ โมหะ เป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้นจึงควรที่จะรู้เรื่องของอกุศลจิตเสียก่อน

ความหมายของ อกุศล

สำหรับอกุศล ๑๒ ดวง ควรที่จะได้ทราบความหมายของ “อกุศล” ซึ่งในอรรถสาธินี จิตตูปปาตกัณฑ์ มีข้อความว่า

ชื่อว่า “อกุศล” เพราะไม่ใช่ “กุศล”

โดยมากถ้ามีคำปฏิเสธอยู่ข้างหน้า คือ “อ” ก็มักแสดงโดยนัยว่า ตรงกันข้ามเสมอ แทนที่จะอธิบายว่าเป็นอย่างไร ก็บอกแต่เพียงว่า เพราะไม่ใช่กุศล คำอธิบายต่อไปมีว่า

คือ เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศล ทุจริต ผู้มิใช่มิตร เป็นปฏิปักษ์ต่อมิตร

คือ ตรงกันข้ามกับการกระทำของมิตรทุกอย่าง กุศลนี้เหมือนเพื่อนที่จะอำนวยความสะดวกสบาย ความสุข เกื้อกูลอุปการะ ให้คุณทุกประการ

เพราะฉะนั้นอกุศลเป็นธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกุศล คือ ตรงกันข้าม กระทำทุกอย่างที่มิตรไม่กระทำ เพราะฉะนั้นก็เปรียบเหมือนศัตรู ซึ่งไม่ใช่มิตร ย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อมิตร

เพราะฉะนั้นศัตรูของทุกท่านไม่ใช่อยู่ข้างนอก หรือว่าไม่ใช่อยู่ภายนอกเลย แต่ว่าอยู่ภายในและใกล้ชิดที่สุด คือ ทุกขณะที่อกุศลธรรมเกิดขึ้น เป็นปฏิปักษ์ เป็นศัตรู ไม่ใช่มิตร

โลกมูลจิตเป็นศัตรูที่คอยเอาใจทุกอย่าง

สำหรับโลกมูลจิต ทุกท่านก็คงทราบ เป็นศัตรูที่คอยเอาใจทุกอย่าง ให้เพลิดเพลิน ให้ยินดี ให้สะดวกสบาย ไม่ให้เดือดร้อนใจ เพราะฉะนั้นก็ย่อมไม่พราก

จากไปเลย เพราะว่าเป็นผู้ที่คอยเอาใจ ให้สบายใจ พะเน้าพะนอทุกสิ่งทุกประการ ซึ่งทุกท่านก็คงชอบศรัทธาคนนี้เป็นศรัทธาที่ใกล้ชิด และคอยเอาอกเอาใจด้วย คอยทำให้สบายใจ ให้เพลิดเพลินทุกอย่าง เพราะฉะนั้นก็ไม่เห็นโทษ และก็ไม่ได้คิดที่จะจากศรัทธาผู้นี้ไปเลย

ลักษณะของอกุศล ตรงข้ามกับ ลักษณะของกุศล

สำหรับลักษณะของอกุศล ข้อความในอัฐฐสาลินี จิตตูปปาทกัณฑ์ มีว่า

“อกุศล” มีวิบากเป็นทุกข์ มีโทษเป็นลักษณะ

ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับลักษณะของกุศล

สำหรับลักษณะของกุศลธรรมมี ๒ นัย คือ

มีสุขวิบาก อันไม่มีโทษ เป็นลักษณะ

มีอันกำจัดอกุศล เป็นรสะ คือ เป็นกิจ

มีความผ่องแผ้ว เป็นปัจจุပ္ปฐาน คือ เป็นอาการปรากฏ

มีโยนิโสมนสิการ เป็นปทัฏฐาน โดยนัยหนึ่ง

อีกนัยหนึ่ง หรืออีกอย่างหนึ่ง

“กุศล” ชื่อว่า ความไม่มีโทษ เป็นลักษณะ

มีภาวะผ่องแผ้ว เป็นรสะ

มีวิบากที่น่าปรารถนา เป็นปัจจุပ္ปฐาน คือ เป็นอาการที่ปรากฏ

มีโยนิโสมนสิการ หรือความไม่มีโทษ เป็นปทัฏฐาน

ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า แล้วแต่ความสามารถ หรือแล้วแต่การสะสมของผู้ที่จะพิจารณา เพื่อที่จะรู้ลักษณะของธรรมซึ่งเป็นกุศลว่า ท่านระลึกถึงลักษณะใด เช่น ลักษณะของกุศลนัยที่หนึ่ง ที่ว่า มีสุขวิบาก อันไม่มีโทษ เป็นลักษณะ

เวลาที่ได้รับผลของกุศล ขณะนั้นก็มีความสุข ความสบาย ความสุข ไม่มี ความเดือดร้อนใจ พอที่จะรู้ว่า กุศลแล้ว ก็ย่อมมีลักษณะที่มีสุขวิบาก คือ ให้ผลเป็นสุข

เคยพิจารณาที่จะรู้ลักษณะของกุศลใหม่ ขณะใดที่สะดวงสบาย เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ขณะนั้นก็ทราบได้ว่า เป็นผล คือ เป็นลักษณะของกุศล ซึ่งเป็นธรรมชาติที่ให้ผลเป็นสุขวิบาก คือ วิบากที่เป็นสุข นั่นเป็นลักษณะของกุศล

มีอันกำจัดอกุศล เป็นรสะ คือเป็นกิจ

ขณะใดที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นย่อมกำจัดอกุศล เช่น เวลาที่เกิดโกรธขึ้นมา เป็นอกุศล แต่พอเปลี่ยนจากโกรธเป็นความเมตตา เพราะระลึกได้ว่า ความโกรธเป็นอกุศล ให้โทษ เป็นศัตรู เป็นผู้ทำร้ายจิต เป็นศัตรูที่ใกล้ชิดที่สุด คือ ไม่ใช่ศัตรูภายนอก แต่เป็นศัตรูภายใน และเมื่อรู้อย่างนี้ก็เกิดเมตตา แทนที่จะเกิดโทสะ หรือปฏิกะขึ้น ขณะนั้นก็กำจัดอกุศล เวลาที่กุศลเกิดไม่ว่าจะเป็นทาน ก็กำจัดอกุศล คือ ความตระหนี่ เวลาที่กุศลจิตเกิดเป็นศีล ขณะนั้นก็กำจัดอกุศล คือ การเบียดเบียนประทุษร้าย เพราะฉะนั้นธรรมชาติของกุศล มีรสะ คือ มีกิจ ที่กำจัดอกุศล

มีความผ่องแผ้ว เป็นปัจจุปัฏฐาน เป็นอาการปรากฏ

ถ้าจะสังเกตลักษณะของจิต ในขณะที่เป็นกุศล จะทราบได้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของจิตที่สะอาด หรือว่าผ่องแผ้ว ปราศจากเดือดร้อนใจ หรือว่าปราศจากความเศร้าหมอง ด้วยโลภะ หรือด้วยโทสะ หรือด้วยโมหะ ในขณะนั้นก็มีความผ่องแผ้ว เป็นอาการปรากฏ

แต่ต้องเป็นผู้ที่ตรงและประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ จึงสามารถพิจารณาเห็นความผ่องแผ้ว ซึ่งเป็นอาการปรากฏของกุศลจิต เพราะว่าบางท่านพอเกิดสบายใจ ก็เข้าใจว่าผ่องแผ้ว แต่ลักษณะที่สบายใจ ไม่ใช่กุศล เป็นอกุศล เป็นโลภะ เป็นความพอใจ ไม่ใช่ความผ่องแผ้ว แต่ถ้าเป็นความผ่องแผ้วแล้ว เป็นสภาพซึ่งปราศจากโลภะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ปราศจากอภิสสา ปราศจากมานะ ในขณะใด ขณะนั้นจึงเป็นสภาพของจิตซึ่งผ่องแผ้ว เพราะปราศจากอกุศล

อย่าถือความสบายใจ หรือความพอใจ เป็นความผ่องแผ้ว เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ จึงสามารถที่จะเห็นอาการที่ปรากฏของกุศลธรรมได้

มีโยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยแยบคาย เป็นปทัฏฐาน คือ เหตุไฉนให้เกิด

นี่คือ สภาพธรรมที่เป็นกุศล เพราะฉะนั้นธรรมที่เป็นอกุศลก็ตรงกันข้าม คือ มีวิบากเป็นทุกข์ มีโทษ เป็นลักษณะ

ที่ชื่อว่า สุข เพราะทนได้ง่าย ที่ชื่อว่า ทุกข์ เพราะทนได้ยาก

ซึ่งข้อความในอัฐสาลินี อธิบายว่า

ที่ชื่อว่า “สุข” เพราะทนได้ง่าย ที่ชื่อว่า “ทุกข์” เพราะทนได้ยาก

สุขก็ต้องทนไข้ไหม ถึงจะสุข ต้องทนไหม จะรับประทานอาหารอร่อย ไม่ใช่ว่าได้มาลอย ๆ คือ อยู่ดี ๆ ก็ลอยมา ไม่ใช่อย่างนั้น ต้องทุกข์เพราะต้องทำให้อร่อย ต้องแสวงหา ที่จะให้อร่อย ขาดนิดขาดหน่อย ก็จะไม่อร่อยเสียแล้ว เพราะฉะนั้นจึงต้องแสวงหา แต่ว่าทนได้ง่ายที่จะแสวงหาสิ่งซึ่งจะทำให้เกิดความสุข

เพราะฉะนั้นขณะใดซึ่งเป็นสุข ให้ทราบว่าเป็นสุข เพราะเป็นสิ่งที่ทนได้ง่าย แม้ว่าจะต้องทนก็ทนได้ ต่างกับขณะที่เป็นทุกข์ ซึ่งเป็นสภาพที่ทนได้ยาก

ลักษณะของกุศลธรรมอีกประการหนึ่ง

สำหรับลักษณะของกุศลธรรมอีกอย่างหนึ่ง

คือ “กุศล” ชื่อว่า มีความไม่มีโทษ เป็นลักษณะ

คือ สภาพของกุศลจิต หรือกุศลธรรมในขณะนั้นเองที่เกิดขึ้น เป็นสภาพธรรมที่ไม่มีโทษ เช่น เมตตา เวลาเกิดขึ้นไม่ได้ทำให้เกิดความเดือดร้อนเลย แต่ตรงกันข้ามทำให้เกิดความสบายใจ เพราะเหตุว่าไม่ดูหมิ่น ไม่รังเกียจคนอื่น มีความเป็นเพื่อน มีความเป็นมิตร พร้อมที่จะอุปการะ เกื้อกูลอย่างจริงใจ

เพราะฉะนั้นลักษณะของกุศลเป็นสภาพที่มีความไม่มีโทษ เป็นลักษณะ

มีภาวะผ่องแผ้ว เป็นรสะ คือ เป็นกิจ

มีวิบากที่น่าปรารถนา เป็นปัจจุปัฏฐาน คือ เป็นอาการที่ปรากฏ

มีโยนิโสมนสิการ คือ ความไม่มีโทษ เป็นปทัฏฐาน คือ เป็นเหตุก่อให้เกิด

อาการที่ปรากฏที่ทุกคนรู้จักคือว่า กุศลมีวิบากที่น่าปรารถนา เป็นอาการปรากฏ ถ้าเห็นใครที่พร้อมพร้อม สมบูรณ์ เพียบพร้อมทุกอย่าง ทุกคนก็มักจะเฝ้าว่า เป็นผลของกุศล เพราะฉะนั้นก็เห็นวิบาก คือ เห็นผลของกุศล เพราะเหตุว่าย่อมมีวิบากที่น่าปรารถนา เป็นอาการที่ปรากฏของกุศล

กุศลจิตเกิดยาก มีวิธีให้นุญกุศลเกิดขึ้นบ่อย ๆ หรือไม่

ผู้ถาม ปกติกุศลจิตนี้เกิดยาก มีวิธีอะไรบ้างไหมครับ ที่จะทำให้จิตที่เป็นกุศลเกิดขึ้นบ่อย ๆ

สุ. เป็นความจริงที่ว่า อกุศลเกิดง่าย เกิดเร็ว เกิดมาก แต่กุศลนี้เกิดยาก และเกิดน้อย แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา แม้กุศลซึ่งเกิดง่าย เกิดเร็ว เกิดมาก ก็เป็นเพราะเหตุว่า มีปัจจัยที่จะให้อกุศลเกิดมาก เกิดง่าย เกิดเร็ว หรือกุศลที่จะเกิดก็เป็นอนัตตา ถ้าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยแล้ว กุศลก็เกิดไม่ได้

เหตุให้เกิดกุศล ด้วยความสามารถที่กำหนดคือพิจารณาได้

ข้อความในอัฐสาลินี จิตตูปปาทกัณฑ์ แสดงเหตุให้เกิดกุศล ๔ ประการ คือ

ด้วยความสามารถที่กำหนด คือ พิจารณาได้ ๑ ด้วยความสามารถแห่งการเปลี่ยน ๑ ด้วยความสามารถแห่งการประพาสเสมอ ๑ ด้วยความสามารถแห่งการผูกใจไว้ ๑

ก็ต้องอธิบายอีกเหมือนกัน มิฉะนั้นแล้วก็คงจะไม่เข้าใจว่า ด้วยความสามารถที่กำหนดได้ คือ อย่างไร ด้วยความสามารถแห่งการเปลี่ยน คือ อย่างไร ด้วยความสามารถแห่งการประพาสเสมอ คือ อย่างไร หรือว่าด้วยความสามารถแห่งการผูกใจไว้ คือ อย่างไร

ชีวิตประจำวันจริง ๆ นี้ ทุกท่านอยากประสบกับอารมณ์ที่ดี ๆ ทั้งนั้น ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ขณะนั้นที่อยากประสบกับอารมณ์ดี ๆ ทางตา ทางหู

ทางจุมูก ทางลิ้น ทางกาย ขณะที่ต้องการ ขณะทีปรารณารมณทีดี ๆ เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นอกุศล ตอนหนึ่งแล้ว ขณะทีปรารณาหรือต้องการ

แล้วเวลาเห็นสิ่งทีดี ได้ยินเสียงทีดี ได้กลิ่นทีดี ได้ลิ้มรสทีดี ได้กระทบสัมผัสสิ่งทีดี ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวัน เป็นกุศลหรืออกุศล เป็นอกุศลอีก ก่อนทีจะได้ ก็เป็นอกุศล และทันทีทีเห็น สิ่งทีดีทางตา ทางหู ทางจุมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เป็นอกุศลอีก เพราะฉะนั้นการทีกุศลจิตจะเกิดได้ แม้วาทะกระทบกับารมณทีดี ก็ต้องมีเหตุ นีเป็นเหตุทีบางคนสะสมมาทีจะเป็นกุศล แม้วาทะกระทบกับารมณทีดี ก็ไม่เป็นอกุศล และบางคนทั้ง ๆ ทีกระทบกับารมณทีไม่ดีเท่าไร เป็นารมณทีดีปานกลาง แต่ก็มีารมณติดในารมณนั้นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ผู้ทีมีความติดในารมณ รูป เสียง กลิ่น รส โณฏฐัพพะ ไม่สามารถทีจะให้กุศลจิตเกิดได้ อุปมาเหมือนกับนกเล็ก ๆ ซึ่งถูกผูกไว้ด้วยเชือกเล็ก ๆ ก็ยังไม่สามารถทีจะสลัดสะบัดออกไปให้หลุดจากเชือกทีผูกได้ ทั้ง ๆ ทีเป็นของทีเล็กน้อยเหลือเกิน แต่เมื่อสะสมมาทีจะถูกผูกไว้ ทีจะมีความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฏฐัพพะ แม้ในารมณทีดีปานกลาง คือ ไม่ดีมาก ก็ยังไม่สามารถทีกุศลจิตจะเกิดได้

แต่สำหรับผู้ทีสะสมมาทีจะมีกุศลทีมีกำลัง แม้วาทะพรั่งพร้อมไปด้วย รูป เสียง กลิ่น รส โณฏฐัพพะทีดี กุศลจิตก็สมารถทีจะเกิดได้ เพราะเหตุวามีเหตุปัจจัยทีจะเกิดขึ้น ซึ่งเหตุปัจจัยทีจะทำให้เกิดกุศล เมื่อกระทบกับารมณทีน่าพอใจต่าง ๆ มี ๔ ประการ คือ

๑. ด้วยสมารถทีกำหนด คือ พิจารณาได้

หมายความว่า เป็นผู้ที่นิยมยินดีในกุศล เพราะพิจารณาเห็นวาทเป็นสิ่งทีดี ทีควรเจริญ เพราะวาท่านไม่ได้เห็นความดี ไม่ได้เห็นคุณของกุศลเลย อกุศลดีกว่า ต้องหามาาก ๆ เพื่อตัวเอง เรื่องอะไรทีจะสละให้บุคคลอื่น นั่นคือผู้ที่ไม่ได้พิจารณา หรือไม่มีความนิยม ไม่เห็นคุณของกุศล เพราะฉะนั้นก็คิดว่า อกุศลเป็นสิ่งที่ควรจะมีมาก แทนทีจะเป็นผู้ที่นิยมยินดีในกุศล เพราะเห็นวากุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ

เพราะฉะนั้นทุกท่านในชีวิตประจำวันก็ต้องเริ่มจากการพิจารณาจริง ๆ ว่า กุศล และอกุศล สิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรเจริญให้มากขึ้น แม้ว่าอาจจะยังไม่มีมาก หรือว่าอาจจะยังกระทำไม่ได้ทันที แต่เพียงการน้อมพิจารณา ที่จะให้เหตุผลถูกต้องตามความเป็นจริง ว่า กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ เป็นสิ่งที่ควรจะทำบ่อยครั้งให้มากขึ้น

นี่ก็เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งจะทำให้กุศลจิตเกิดได้ คือ เป็นผู้ที่นิยม และเห็นว่ากุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ

เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน

ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน ๑

คือ ในขณะที่อกุศลจิตเกิด แล้วก็เปลี่ยนเป็นกุศลได้ ชื่อว่า ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน

ในชีวิตประจำวันมีไหม เวลาที่อกุศลจิตเกิด แล้วเกิดนึกได้ว่า เป็นสิ่งซึ่งไม่ดี แล้วกุศลจิตเกิดขึ้นในขณะนั้น ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน บางท่านก็ไม่ได้เลย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า ความโกรธไม่ดี ขณะที่ทั้ง ๆ รู้ ก็ยังคงพอใจที่จะโกรธต่อไปอีก ในขณะนั้นไม่ใช่ ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน เพราะว่ายังไม่มีกำลังที่กุศลจิตจะเกิดขึ้น เปลี่ยนจาก อกุศลเป็นกุศล แต่สำหรับบางท่าน เร็ว อกุศลจิตเกิดไม่นานเท่าไร ก็สามารถที่จะระลึกได้ แล้วก็เปลี่ยนเป็นกุศล นั่นคือ ด้วยสามารถแห่งการเปลี่ยน

เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการประพฤตินิยม

ด้วยสามารถแห่งการประพฤตินิยม ๑

คือ ด้วยการกระทำบ่อย ๆ จนกระทั่งเคยชิน ซึ่งก็จะต้องอาศัยการอบรม บางท่านเป็นผู้ที่ตระหนี่ แต่เห็นว่าการตระหนี่ ถ้าตระหนี่มาก ไม่สามารถที่จะละความเห็นผิด ที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา หรือเป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัย การสละ ซึ่งถ้าได้สละทีละเล็กทีละน้อยเรื่อย ๆ ตอนหลังก็สามารถที่จะมีกำลังที่จะสละ

สิ่งซึ่งใหญ่กว่านั้นได้ แต่ถ้าแม้สิ่งเล็กน้อย ก็ยังไม่สามารถที่จะสลະได้ และยังไม่สามารถที่จะสลະบ่อย ๆ สิ่งซึ่งใหญ่กว่านั้น ก็ย่อมไม่สามารถที่จะสลະได้

เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นผู้ที่กระทำ คือ ประพฤติบ่อย ๆ จนเคยชิน จึงเป็นด้วยสามารถแห่งการประพฤติเสมอ ๑

เหตุให้เกิดกุศล ด้วยสามารถแห่งการผูกใจไว้คือพิจารณาโดยแยบคาย

ประการที่ ๔ คือ ด้วยสามารถแห่งการผูกใจไว้ คือ ด้วยการพิจารณาโดยแยบคาย

ซึ่งทุกท่านจะเห็นได้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจริง ๆ รู้ทั้งรู้ว่า กุศลดีกว่าอกุศล แต่ขณะใดที่อกุศลจิตเกิด ขณะนั้นทราบว่าเป็นอกุศล เพราะไม่พิจารณาโดยแยบคาย อกุศลจิตจึงเกิด เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ก็ยังอยากที่ว่า ทำอย่างไรถึงจะพิจารณาโดยแยบคาย ซึ่งก็ยังไม่พ้นอหังการที่สะสมมาไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

เวลาที่อกุศลจิตเกิด รู้ว่า อโยนิโสมนสิการ ขาดการพิจารณาโดยแยบคาย แต่ทำอย่างไรจึงจะพิจารณาโดยแยบคายได้ เป็นอนัตตาอีก เพราะว่าสำหรับท่านที่พิจารณาได้ มีโยนิโสมนสิการแล้ว ก็ยังห่วงคนอื่นอีกว่า ทำไมคนนั้นถึงไม่สามารถที่จะพิจารณาโดยแยบคายได้ เพราะว่าแต่ละคนก็ต่างกัน ไม่เหมือนกัน

ซึ่งการที่บุคคลใดสามารถที่จะพิจารณาโดยแยบคาย ย่อมต้องเป็นไปได้ด้วยอุปนิสัยปัจจัยที่มีกำลัง ต้องมีปัจจัยแม้แต่การพิจารณาที่จะแยบคาย หรือไม่แยบคาย ไม่ใช่ว่า เมื่ออยากจะให้พิจารณาโดยแยบคายขณะใด ก็เกิดการพิจารณาโดยแยบคายถูกต้องในขณะนั้น แต่ต้องอาศัยปัจจัย คือ

“ปฏิรูปเทสวาสะ” อยู่ในประเทศอันสมควร คือ มีสัปปบุรุษ มีผู้ที่มีความเห็นถูกต้อง มีความเข้าใจถูกต้อง มีการปฏิบัติถูกต้องในธรรม

“สัปปริสุพนิสสยะ” ได้คบหาสมาคมกับสัปปบุรุษ

“สัทธัมมัสสนะ” ได้ฟังธรรมของสัปปบุรุษ

“บุพเพกตบุญญตา” ได้สั่งสมบุญมาแล้ว แต่ปางก่อน เพราะเหตุว่าบางท่านก็ฟัง ทั้ง ๆ ที่ฟังด้วยกัน ความเข้าใจก็ต่างกัน และกุศลจิตที่จะเกิดหรือไม่เกิด ก็ย่อมต่างกัน ตามการสะสมในปางก่อนที่ได้ผ่านมาแล้วในสังสารวัฏ

นี่เป็นเหตุที่จะให้เกิดโยนิโสมนสิการ เพราะฉะนั้นสำหรับโยนิโสมนสิการ เวลาที่อกุศลจิตจะเกิด ก็ต้องเป็นไปตามปัจจัย ซึ่งตรงกันข้าม คือ

“อปฏิรูปเทสวาสะ” ไม่ได้อยู่ในประเทศที่มีสัปบุรุษ ประการหนึ่ง

“อัสสปิริยูนิสสยะ” ไม่ได้คบหาสมาคมกับสัปบุรุษ ประการหนึ่ง

“อัสทัมมัสสวณะ” ไม่ได้ฟังธรรมของสัปบุรุษ ประการหนึ่ง

“บุพเพกตบุญญตา” ไม่ได้สะสมบุญมาแล้วแต่ปางก่อน ประการหนึ่ง

เพราะฉะนั้นทุกท่านก็พิจารณาได้ว่า วันหนึ่ง ๆ ที่อกุศลจิตเกิดมาก เป็นเพราะเหตุใด ขณะนี้ท่านผู้ฟังอยู่ในประเทศที่สมควร คือ มีโอกาสที่จะได้รับฟังพระธรรม เพราะฉะนั้นเวลาที่อกุศลจิตเกิด ก็ย่อมหมายความว่า การฟังธรรมนั้นยังไม่พอ หรือว่า ยังไม่ได้สะสมบุญในอดีตมาพร้อม และพอที่จะให้กุศลจิตเกิดบ่อย ๆ แต่นั่นไม่ใช่เรื่องที่จะทอดทิ้ง แต่เป็นเรื่องที่เมื่อรู้เหตุผลแล้ว ก็สะสมเหตุ ที่จะให้เกิดผล ที่จะทำให้อกุศลจิตเกิดได้ บ่อย ๆ

กุศลมีหลายชั้น-ลักษณะของเสียง-สิ่งที่ปรากฏทางตา

ซึ่งกุศลจิตก็มีหลายชั้น ซึ่งทุกท่านก็พิจารณาได้ว่า ท่านมีกุศลจิตประเภทใดบ้าง ในวันหนึ่ง ๆ มีทาน มีศีล มีความสงบของจิต และสติปัฏฐาน คือ การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งต้องอาศัยการอบรม การเจริญบ่อย ๆ เนือง ๆ จนกว่าสติจะมีกำลังพอ ที่สามารถจะเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ว่าอารมณ์ที่ปรากฏจะเป็นอารมณ์ที่น่าพอใจ หรืออารมณ์ที่ไม่น่าพอใจก็ตาม สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ต่างกัน เช่นเดียวกับเสียงที่ปรากฏทางหู ก็ไม่ต่างกัน เพราะเหตุว่าถ้ารู้ลักษณะของสภาพธรรมแท้ ๆ จะเห็นในความไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ของสภาพธรรมนั้น ๆ

เช่น ในคราวก่อน ก็ได้กล่าวถึงลักษณะของเสียง ถ้าทุกท่านเข้าใจว่ารู้ลักษณะของเสียงแล้ว ก็คงจะอธิบายได้ว่า เสียงมีลักษณะอย่างไร สิ่งใดที่ดัง สิ่งนั้นเป็นเสียง ไม่มีเสียงปรากฏโดยไม่ดัง ไม่ว่าจะเป็นเสียงอะไรทั้งนั้น ต้องมีลักษณะที่ดัง เพราะฉะนั้น ถ้าในขณะที่กำลังรู้ดัง มีสิ่งที่ดังปรากฏ นั่นคือ “เสียง” ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติว่า เป็น “สัททะ” หรือ “สัททารมณ” เพราะเหตุว่าเป็นสิ่งที่จิตกำลังรู้ในขณะนั้น เพราะฉะนั้นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อที่จะรู้ยิ่งขึ้น ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ทางตา มีท่านผู้ฟังถามว่า จะมีคำอะไรบ้างซึ่งสั้น ๆ แล้วจะทำให้สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาได้ เหมือนอย่างกับที่ว่า “เสียง” คือ ลักษณะที่ดัง

สำหรับ “ทางตา” ก็คือ “สว่าง” ขณะนี้กำลังสว่าง จึงมีสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งคนที่ตาบอดไม่มีโอกาสเลย ซึ่งจะรู้ลักษณะของสิ่งที่สว่างที่ปรากฏทางตา เพราะเหตุว่าเมื่อจักขุปสาทไม่เกิดขึ้น ย่อมไม่สามารถที่จะกระทบกับสิ่งที่สว่าง หรือว่าปรากฏทางตาได้ คนที่ตาบอดเป็นเวลานาน แล้วก็สามารถที่จะมองเห็น เพราะเหตุว่ามีการผ่าตัด ทำให้มีจักขุปสาทเกิดขึ้น แล้วก็มองเห็น ครั้งแรกที่เห็น ตกใจมาก ไม่ใช่ดีใจอย่างเดียวที่มองเห็น แต่ตกใจจริง ๆ เพราะไม่เคยเห็นอะไรที่สว่างอย่างนี้ เป็นอีกโลกหนึ่ง จากโลกมืดเป็นโลกสว่าง

เพราะฉะนั้นเวลานี้ที่กำลังสว่างปรากฏ แสงที่จะธรรมดา สำหรับผู้มีจักขุปสาท ก็ควรที่จะรู้ว่า เป็นรูปชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้นแทนที่จะระลึกถึงคำ ก็ให้ระลึกถึงสภาพธรรมซึ่งกำลังปรากฏจริง ๆ สำหรับผู้มีจักขุปสาท คือ เป็นลักษณะของรูปที่สว่าง เป็นโลกที่สว่างทางตา เช่นเดียวกับโลกเสียง ซึ่งเป็นสิ่งที่ดัง เวลาที่ปรากฏทางหู

เพราะฉะนั้นการที่จะเป็นผู้ที่มีสติ สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนชำนาญได้ ก็ต้องอย่าลืมว่า เป็นผู้ที่จะสมบุญในขณะนี้ เพื่อในอนาคตจะได้เป็นผู้ที่สะสมบุญมาแล้วในปางก่อน ที่จะให้สติเกิดบ่อย ๆ เองได้

กามาวจรจิต ๕๔ ดวง เป็นอโสมนจิต ๓๐ ดวง เป็นโสมนจิต ๒๔ ดวง

ในกามาวจรจิต ๕๔ ดวง เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นอเหตุกจิต คือ จิตที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ๖ ๑๘ ดวง เป็นกามโสมนจิต ๒๔ ดวง

สำหรับกามาวจรจิต ๕๔ ดวง เป็นอโสมนจิต ๓๐ ดวง และเป็นโสมนจิต ๒๔ ดวง

อโสมนจิตเป็นจิตที่ไม่ประกอบด้วยโสมนเจตสิก

อโสมนจิต เป็นจิตที่ไม่ดีงาม เป็นจิตที่ไม่ประกอบด้วยโสมนเจตสิก ซึ่งมี ๒ จำพวก คือ เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง และเป็นอเหตุกจิต ๑๘ ดวง

สำหรับอเหตุกจิต ไม่ใช่อกุศลจิต แต่ทั้งอกุศลจิตและอเหตุกจิต ไม่ประกอบด้วยโสมนเจตสิก สำหรับอเหตุกจิตนั้นไม่ประกอบทั้งโสมนเจตสิกและอกุศลเจตสิก

แต่สำหรับอกุศลจิต ๑๒ ดวง ประกอบด้วยอกุศลเจตสิก

เหตุที่จำแนกอกุศลจิต ๑๒ ดวง โดยแยกตามเหตุที่ประกอบ

และเหตุที่จำแนกอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นโลภมูลจิต ๘ เป็นโทสมูลจิต ๒ เป็นโมหมูลจิต ๒ ตามลำดับนั้น โดยแยกตามเหตุที่ประกอบ คือ

สำหรับโลภมูลจิตประกอบด้วยเหตุ ๒ คือ ประกอบด้วยโลภเจตสิก ๑ และโมหเจตสิก ๑

สำหรับโทสมูลจิต ๒ ก็ประกอบด้วยเหตุ ๒ คือ ประกอบด้วยโทสเจตสิก ๑ และโมหเจตสิก ๑

แต่สำหรับโมหมูลจิตประกอบด้วยเหตุเดียว คือ ประกอบด้วยโมหเจตสิก ซึ่งเป็นอกุศลเหตุ เหตุเดียว

การที่ทรงแสดงโลกมูลจิต ๘ ก่อนอกุศลจิตประเภทอื่น

การที่แสดงโลกมูลจิต ๘ ก่อนอกุศลจิตประเภทอื่น ก็เพราะเหตุว่าในทุกภพที่มี การเกิดขึ้น มีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น และดับไป และเป็นภวังคจิตสืบต่อ ชวนวิถีแรกทางมโน ทวารเป็นโลกมูลจิต มีความยินดีพอใจในภพที่กำลังเป็นอยู่ในขณะนั้น จะรู้สึกตัว หรือไม่รู้สึกก็แล้วแต่ แต่ว่าทุกท่านซึ่งเกิด ไม่ว่าจะในภุมิไหนทั้งสิ้น ย่อมมีความยินดี พื่อใจในการที่จะดำรงภพชาติอยู่ในภุมินั้น

บางท่านก็อาจจะคิดว่า ถ้าเกิดเป็นมนุษย์ก็น่าพอใจ หรือถ้าเกิดในสวรรค์ก็น่า เพลิดเพลินยินดีพอใจ แต่ตามที่ปรากฏในอรรถกถา อภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา แสดงว่า ถึงแม้ในภุมิอื่น เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว วิถีจิตแรกเป็นโลกมูลจิตทางมโนทวาร

ท่านผู้ฟังคงไม่ทราบว่ ถ้าไปเกิดในนรก หรือว่าเกิดเป็นเปรต หรือว่าเกิดเป็น สัตว์เดรัจฉาน จะมีความยินดีพอใจในภพภุมินั้น ๆ หรือเปล่า แต่ให้ทราบว่านี่ไม่พ้น เลย เรื่องความยินดีพอใจในการมีชีวิต ในการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดในขณะนั้น เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็ไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะรู้หรือเข้าใจได้ ว่า เป็นภุมิที่ไม่น่าปรารถนาเลย แต่เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้ว ย่อมมีความยินดี พื่อใจในการ เกิดขึ้น ในการเป็นอย่างนั้น มิฉะนั้นแล้วสัตว์ทั้งหลายก็คงจะไม่รีบเร่ง แต่ว่าบางทีก็เห็น ความสนุกสนาน การวิ่งเล่น ก็แสดงให้เห็นว่า มีความยินดี มีความพอใจ แม้ว่าจะเป็น สัตว์เดรัจฉาน

ความหมายของคำว่า “มูล”

สำหรับความหมายของคำว่า “มูล” ก็ควรที่จะได้ทราบด้วยว่า ธรรมดาโลก เจตสิก เป็นเหตุ โทสเจตสิก เป็นเหตุ โมหเจตสิก เป็นเหตุ ซึ่งเป็นอกุศลเหตุ

และทางโสภณ ธรรมที่เป็นโสภณเหตุ ก็ได้แก่ อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก อโมห เจตสิก เป็นเหตุ

แต่เหตุใดสำหรับอกุศลจิต ๑๒ ดวง จึงทรงแสดงว่า เป็นโลภมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ และโมหมูลจิต ๒

ทำไมจึงใช้คำว่า “มูล” ทำไมจึงไม่ใช่คำว่า “เหตุ” ว่าโลภเหตุหรือว่าโทสเหตุ หรือว่าโมหเหตุ ถ้าใช้คำว่า “เหตุ” จะหมายความถึงเจตสิก เพราะเหตุว่าโลภเจตสิกเป็นตัวเหตุ โทสเจตสิกเป็นตัวเหตุ โมหเจตสิกเป็นตัวเหตุ แต่เมื่อเจตสิกซึ่งเป็นเหตุเหล่านี้เกิดกับจิตซึ่งเป็นอกุศลธรรม จะทำให้ออกุศลธรรมเหล่านั้นเจริญยิ่งขึ้น งอกงามยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงใช้คำว่า “มูล” สำหรับอกุศลจิต ๑๒ ดวง เป็นโลภมูลจิต โทสมูลจิต และโมหมูลจิต

ข้อความในอัฐฐสาสนี นิกเขปกัณฑ์ มีว่า

ชื่อว่า “มูล” โดยความหมายว่า เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เป็นแดนเกิด เป็นตัวให้เกิด เป็นสมุฏฐาน เป็นที่บังเกิด

เพราะฉะนั้นเวลาที่มีความยินดีพอใจเกิดขึ้น ก็รู้ว่า เจตสิกใดเป็นเหตุ เพราะเหตุว่าจิตที่จะเกิดขึ้นได้จะต้องเกิดพร้อมกับเจตสิกหลายประเภท ไม่ใช่มีเจตสิกเพียงใดอย่างเดียว แต่ว่าจิตดวงหนึ่ง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ จะต้องมียเจตสิกเกิดร่วมด้วย ไม่น้อยกว่า ๗ ดวง และสำหรับจิตที่เป็นอกุศลย่อมมีเจตสิกมากกว่า ๗

เพราะฉะนั้นเวลาที่โลภมูลจิตเกิดขึ้น แม้ว่าจะมีเจตสิกอื่น ๆ เกิดร่วมด้วย แต่ให้ทราบว่า เจตสิกซึ่งเป็นเหตุ ซึ่งเป็นมูล ให้เกิดสภาพของจิตที่ยินดีพอใจในขณะนั้น เป็นเพราะโลภเจตสิกซึ่งเป็นเหตุและเป็นมูลสำคัญ อุปมาเหมือนกับรากแก้วของต้นไม้ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะทำให้ต้นไม้เติบโตเจริญขึ้น จนกระทั่งลึกและยากแก่การที่จะขุดถอนขึ้น ซึ่งก็ควรจะพิจารณาว่า เป็นความจริงไหม ในชีวิตประจำวันโลภมูลจิตเกิดขึ้นบ่อย ๆ เกิดแล้ว เกิดอีก แล้วก็เป็นตัวเหตุ เป็นตัวมูล ที่จะทำให้อมีความยินดีพอใจ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกระทั่งเหมือนกับรากของต้นไม้ ซึ่งฝังลึกและทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตขึ้น เพราะเหตุว่าได้โอชะจากดินและน้ำ

เพราะฉะนั้นความยินดีพอใจซึ่งเกิดขึ้นแต่ละขณะ ซึมซาบทั่วไปทั้งราก ทั้งลำต้น ทั้งกิ่ง ทั้งใบ ทั้งดอก ในอารมณ์ทั้ง ๖ คือ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ปฐมมหารุกขสูตร

ข้อความในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปฐมมหารุกขสูตร ข้อ ๒๐๖ มีข้อความว่า
พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี
เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็น
ปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะ
อุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมี
ชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ไปข้าง ๆ รากทั้งหมดนั้นย่อม
ดูดโอชารสไปเบื้องบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น มีอาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น
พึงเป็นอยู่ตลอดกาลนาน แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ใน
ธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะ
ตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย
จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา และมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องเหตุของทุกข์เนื่อง ๆ บ่อย ๆ
เพื่อให้เข้าใจชัดว่า ทุกข์ทั้งหลายย่อมมาจากมูลรากสำคัญ คือ “ตัณหา” ซึ่งเป็นความ
ยินดีพอใจในสิ่งที่ปรากฏ

ขณะนี้กำลังอยู่ใกล้พระรัตนตรัยหรือไม่

ขณะนี้ท่านผู้ฟังกำลังอยู่ใกล้พระรัตนตรัยหรือเปล่า ท่านผู้ฟังซึ่งเป็น
พุทธศาสนิกชน ขณะนี้กำลังอยู่ใกล้พระรัตนตรัยหรือเปล่า ธรรมนี้มีเรื่องที่จะคิดได้
หลาย ๆ อย่าง แม้แต่ในขณะที่กำลังฟังธรรม อาจจะคิดถึงเรื่องอื่น ๆ ประกอบก็ได้ เช่น

ในขณะนี้ อยู่ใกล้ หรือไม่ใกล้ ท่านผู้ฟังเห็นพระพุทธรูป อยู่ใกล้พระรัตนตรัยหรือยัง หรือว่าอยู่ใกล้เพราะมีพระพุทธรูปอยู่ใกล้ ๆ แต่ถ้ามีพระพุทธรูปอยู่ใกล้ เพื่อจะเตือนว่า อยู่ไม่ไกลพระรัตนตรัย แต่ไม่ได้มีโอกาสฟังพระธรรม จะชื่อว่า อยู่ใกล้ไหม มีตั้งไว้เตือนอยู่ ให้เห็น แต่ไม่ได้ฟังพระธรรมเลย ย่อมไม่ชื่อว่า อยู่ใกล้ เพราะเหตุว่าพระพุทธรูปเป็นแต่เพียงรูป

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังฟังนี้ ถ้าจะย้อนระลึกถึง ในสมัยอดีตที่พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี พระผู้มีพระภาคตรัสข้อความนี้กับพระภิกษุทั้งหลาย แม้เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปี แต่ว่าแม้ในยุคนี้สมัยนี้ มีพระพุทธรูปซึ่งอยู่ไม่ไกล แต่จะไม่มีประโยชน์เลย ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

เพราะฉะนั้นการที่อยู่ใกล้นี้ คือ การไม่ลืม และระลึกถึงพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง แล้วก็พิจารณา จนกระทั่งเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องยิ่งขึ้น จนกระทั่งพระสังฆรัตนะอยู่ที่ไหน นี่ก็เป็นสิ่งที่ควรจะต้องคิด พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ สถิตีเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะไหน จะเป็นสังฆรัตนะในขณะนั้นได้ไหม

เพราะฉะนั้นสังฆรัตนะไม่จำเป็นต้องนึกถึงบุคคลอื่นซึ่งอยู่ไกล แต่ว่าขณะใดก็ตามที่สติเกิด ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นั่นเป็นทางเดียวที่จะทำให้บุคคลทั้งหลายเป็นสังฆรัตนะ

ฟังพระธรรมเพื่อให้เข้าใจ

เพราะฉะนั้นการที่จะฟังพระธรรมก็เพื่อที่จะให้เข้าใจ แล้วก็ให้สติสามารถที่จะเกิด ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดกับแต่ละท่านตามความเป็นจริงได้ แม้แต่โลกมุลจิตซึ่งเกิดบ่อยเป็นประจำตามเหตุตามปัจจัย ที่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ที่จะให้เข้าใจลักษณะของโลภะ ที่จะให้เห็นโทษของโลภะ ที่จะให้เห็นความเป็นมูลรากของอกุศลทั้งหลาย ก็เพื่อที่จะให้สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของธรรมทั้งหลายที่ทรงแสดง รวมทั้งลักษณะของโลภะซึ่งมีมากในชีวิตประจำวันด้วย

เพราะฉะนั้นขณะใดก็ตามที่สติไม่เกิดขึ้น เป็นเพราะมีเหตุปัจจัยให้อกุศลเกิดขึ้น เป็นโลภมูลจิตบ้าง หรือเป็นโทสมูลจิตบ้าง เป็นโมหมูลจิตบ้าง แม้ในขณะนั้น ๆ สติก็สามารถที่จะเกิด แล้วก็จะรู้ลักษณะของอกุศลนั้น เพื่อปัญญาจะได้รู้ชัดว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

และการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของอกุศลโดยประการต่าง ๆ ก็เพื่อที่จะให้เห็นโทษ และก็ให้รู้ลักษณะของอกุศลนั้น ๆ

เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน

ซึ่งข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ ชรา มรณะ โสกะปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส และกองทุกข์ทั้งหมดจึงดับ

ทุกท่านพึงธรรมเพื่อที่จะให้ถึงอย่างนี้ ขณะที่ทุกข์ทั้งหลายดับ แต่เมื่อยังดับไม่ได้ หรือว่ายังไม่มีเหตุสมควรที่จะให้ดับ ก็จะต้องพิจารณาจนกระทั่งเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่

ละตัณหาที่เกิดกับความเห็นผิดก่อน

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ตัณไม่ใหญ่ตั้งอยู่อย่างนั้น ที่นั่นบุรุษเอาจอบและภาชนะมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ค่อยเอารากใหญ่เล็ก แม้เท่ากำมือ แยกขึ้น บุรุษนั้นพึงถอนต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้ว พึงผ่า ครั้นผ่าแล้ว เจียกให้เป็นชิ้น ๆ ครั้นเจียกให้เป็นชิ้น ๆ แล้ว พึงฝังลง ตากแดด ครั้นฝังลง ตากแดดแล้ว พึงเอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว พึงทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว พึงโปรยที่ลม

แรง หรือลอยในแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่ที่นั้นถูกตัดเอารากขึ้นแล้ว ถูกทำให้เป็นดังตาลยอดด้วน ถึงความไม่มี ไม่เกิดอีกต่อไป แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งอุปาทานอยู่ ตัณหาย่อมดับ ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๕

ฟังดูเหมือนกับว่า ให้ดับตัณหา ซึ่งแสนที่จะดับยาก ถ้าจะเอาต้นไม้มาขุดราก แล้วทำให้ท่อน ๆ แล้วผ่า ทำให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วเอาไฟเผา ก็ไม่ยากที่จะกระทำได้ แต่ตัณหาซึ่งฝังรากลึกอยู่ในจิตใจ ซึ่งเป็นนามธาตุ การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงเท่านั้นจึงจะทำลายตัณหาออกได้เป็นประเภท คือ ต้องละตัณหา ซึ่งเกิดพร้อมกับความเห็นผิดเสียก่อน

ไม่ใช่ว่าท่านผู้ฟังยังไม่เข้าใจอะไรเลย แล้วก็เห็นโทษของตัณหา แล้วก็พยายามที่จะดับตัณหา โดยที่ไม่อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้นการฟังพระธรรม ต้องพิจารณาโดยละเอียดจริง ๆ เพื่อที่จะได้ผลจริง ๆ คือ เพื่อที่จะรู้ได้ว่า ธรรมใดเป็นสิ่งที่จะต้องละ หรือดับก่อน มีฉะนั้นแล้ว ถ้าเพียรที่จะละตัณหา ย่อมไม่สามารถที่จะละตัณหาได้ ถ้าตราบใดที่ยังไม่ได้ละความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน และยังไม่ประจักษ์ในความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ในขณะนี้

สติสูตรที่ ๑ – ละสักกายทิฏฐีก่อนที่จะละกามราคะ

เพราะเหตุว่าแม้แต่ผู้ที่เป็นเทวดา ก็ยังมีความเห็นผิด ความเข้าใจผิดในข้อปฏิบัติได้

มีเทวดาท่านหนึ่ง สรรเสริญการละกาม ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค เทวดาสังยุต สัตติวรรคที่ ๓ สติสูตรที่ ๑ ข้อ ๕๖ ข้อความในสารัตถปกาสินีอรรถกถา อธิบายว่า

เทวดานั้น ครั้นยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคาถาในสำนักของ
พระผู้มีพระภาคว่า

ภิกษุพึงมีสติเว้นรอบ เพื่อละกามราคะ เหมือนบุรุษที่ถูกประหารด้วยหอก มุ่ง
ถอนเสีย และเหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะ มุ่งดับไฟ ฉะนั้น

ฟังดูถ้าไม่พิจารณาแล้ว ก็คงจะสรรเสริญตามว่า เป็นสิ่งที่ควรกระทำ ควรจะมี
สติเว้นรอบ เพื่อละกามราคะ เหมือนกับคนที่ถูกประหารด้วยหอก มุ่งถอนหอกออก หรือ
เหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะ มุ่งดับไฟ ฉะนั้น

แต่ข้อความในสารัตถปกาสินี อรรถกถา อธิบายว่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า

คาถาที่เทวดานี้นำมาตั้งไว้ ทำอุปมาให้นั่นคง ถือเอาประโยชน์ได้นิดหน่อย แม้
เธอจะกล่าวช้า ๆ ชาก ๆ ก็เพราะคาถานี้ เทวดากล่าวถึงการละ โดยการช่อกามราคะ
เท่านั้น ก็กามราคะอันมรรคยังไม่ทำลายตราบใด ตราบนั้นก็ยังมีการตามผูกพันเรื่อยไป
เพราะเหตุนั้นเราจะถือเอาความอุปมานั้นนั้นแหละดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงเปลี่ยนเทศนา
แสดงด้วยสามารถแห่งปฐมมรรค (คือ โสตาปัตติมรรค) จึงตรัสพระคาถาที่ ๒ (ลำดับที่
๕๗) ว่า

ภิกษุพึงมีสติเว้นรอบ เพื่ออันละสักกายทิฏฐิ เหมือนบุรุษถูกประหารด้วยหอก
และเหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะ ฉะนั้น

แสดงให้เห็นว่า ถ้ามุ่งที่จะดับกามราคะ คือ โลภะ โดยที่ไม่อบรมเจริญสติปัญ
ฐานที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ เพราะพระ
ผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็กามราคะอันมรรคยังไม่ทำลายตราบใด ตราบนั้นก็ยังมีการตาม
ผูกพันเรื่อยไป

นี่เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ให้เห็นความลึกของโลกเหตุซึ่งเป็นมูล เป็นตัวที่จะทำ
ให้อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมที่ยินดี เพลิดเพลิน และเห็น
ความน่าพอใจในสิ่งที่ปรากฏ

ท่านผู้ฟังควรที่จะได้ทราบว่า ในชีวิตประจำวันจะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะไหนเป็น
โลภะ เพราะเหตุว่าพุดถึงชื่อ โลภะ แล้วก็รู้ลักษณะของโลภะ แต่เวลาใดบ้างที่โลภะ

กำลังเกิดขึ้นเป็นไป ถ้าไม่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด โลกะก็จะอยู่ในตำรา แต่ถ้าพิจารณา
แล้วจะทราบได้ว่า โลกะมีอยู่ เกือบจะทุกขณะในชีวิตประจำวัน

อัฐสาลินี นิกเขปกัณฑ์ – ลักษณะของโลกะ

ซึ่งขอล่าวถึงอัฐสาลินี นิกเขปกัณฑ์ เพื่อจะได้ทราบว่า ลักษณะของโลกะ
เป็นอย่างไรในชีวิตประจำวัน

ชื่อว่า “ความกำหนัด” เนื่องด้วยความยินดี

นี่ก็พอที่จะเข้าใจได้ ขณะไหนที่รู้สึกยินดี หรือว่าดีใจ ขณะนั้นก็จะเป็นลักษณะของ
โลกะ ซึ่งปรากฏให้เห็นว่าเป็นโลกะ

ชื่อว่า “ความกำหนัดนัก” โดยความหมายว่า ยินดีรุนแรง

อันนี้ทุกท่านก็ย่อมทราบได้ เวลาที่เกิดดีใจอย่างมาก ขณะนั้นก็จะเป็นลักษณะของ
ความกำหนัดนัก

ชื่อว่า “ความคล้อยตามอารมณ์” เพราะยังสัตว์ทั้งหลายให้คล้อยตามไปใน
อารมณ์ทั้งหลาย

นี่เป็นสิ่งที่ควรจะสังเกตและทราบได้ว่า ไม่ว่าท่านจะเห็นอะไร ไม่ได้ทั้งสิ่งที่
ปรากฏทางตาเลย ถ้าเห็นต้นไม้ ก็นึกถึงเรื่องต้นไม้ ถ้าเห็นดอกไม้ ก็นึกถึงเรื่อง
ดอกไม้ ถ้าเห็นเสื้อผ้า ก็นึกถึงเรื่องเสื้อผ้านั้น ถ้าเห็นอาหาร ก็นึกถึงเรื่องอาหารนั้น
ถ้าได้กลิ่นอะไร ก็นึกถึงเรื่องของกลิ่นนั้น ถ้าได้ยินเสียงอะไร ก็นึกถึงเรื่องของเสียงนั้น ไม่
ว่าอะไรจะกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จิตที่คล้อยตามไปในสิ่งที่ปรากฏ ในขณะนั้น
เป็นโลกมูลจิต

เพราะฉะนั้นในวันหนึ่ง ๆ ไม่มีทางที่จะยับยั้งโลกมูลจิตได้ ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด
ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ขณะนี้กำลังคล้อยตาม
อารมณ์ที่ปรากฏหรือเปล่า คล้อยไปแล้ว ไม่ทันจะรู้ตัวเลย และถ้าสติปัฏฐานจะเกิด
ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่มีอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดที่เจาะจงจะรู้

แม้แต่ลักษณะของโลภะ ซึ่งทราบว่า ในขณะนี้ ขณะใดซึ่งสติปฏิฐานไม่เกิด ขณะนั้น คล้อยตามอารมณ์ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อยู่เรื่อย ๆ

เพราะฉะนั้นเมื่อลักษณะของโลภะขั้นนี้ไม่ปรากฏ การที่สติปฏิฐานจะระลึกรู้ ลักษณะของโลภะขั้นนี้ จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้นทั้ง ๆ ที่รู้ว่า โลภะเกิดแล้ว คล้อยตามอารมณ์ที่ปรากฏแล้ว ขณะที่หลงลืมสติ เพราะฉะนั้นขณะที่มีสติ ไม่ใช่พยายามจะไปจับโลภะที่คล้อยตามอารมณ์ เพราะเหตุว่าลักษณะของโลภะที่คล้อยตาม อารมณ์นั้นไม่ปรากฏ แต่ลักษณะของอารมณ์กำลังปรากฏ ทางตามีสิ่งซึ่งกำลังปรากฏ ทางหู ดัง กำลังปรากฏ ทางจมูก ถ้ามีกลิ่น ปรากฏ ทางลิ้น รสปรากฏ ทางกาย เย็น ร้อน หรืออ่อน แข็ง หรือตึง ไหว ปรากฏ

ไม่ต้องห่วงกังวลเรื่องโลภะซึ่งคล้อยตามไป แต่ว่าขณะที่สติเกิด ระลึกรู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ แล้วศึกษาที่จะรู้ในลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของสภาพธรรมที่ปรากฏ ขณะนั้นเป็นการอบรมเจริญปัญญา จนกว่า ลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ จะปรากฏให้รู้

เมื่อลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ ปรากฏให้รู้ ก็จะต้องศึกษา รู้ในสภาพที่ไม่ใช่ สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน รู้ในลักษณะสภาพที่เป็นนามธรรม หรือรูปธรรมของสภาพ ธรรมนั้น ๆ ยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะคมกล้า

ชื่อว่า ความยินดี ด้วยอรรถว่า พอใจ อธิบายว่า ทำให้อยาก

สำหรับลักษณะต่อไป

ชื่อว่า “ความยินดี” ด้วยอรรถว่า พอใจ อธิบายว่า ทำให้อยาก

สิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเป็นที่พอใจ และจะไม่ต้องการสิ่งนั้น ไม่อยากได้สิ่งนั้น ย่อมเป็น สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ถ้ามีสิ่งที่เป็นที่พอใจแล้ว ผลต่อไปคืออะไร อยากได้สิ่งนั้น เพราะเหตุว่าเป็น สิ่งที่เป็นที่พอใจ

เพราะฉะนั้น ชื่อว่า “ความยินดี” ด้วยอรรถว่า พอใจ อธิบายว่า ทำให้อยาก

ชื่อว่า ความเพลิดเพลิน

ชื่อว่า “ความเพลิดเพลิน” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์เพลิดเพลินอยู่ในภพใดภพหนึ่ง หรือเพลิดเพลินเอง

ไม่มีใครอยากจากโลกนี้ไป เพราะเหตุว่าเพลิดเพลินอยู่ในโลกนี้ แสดงให้เห็นว่าที่ไม่อยากจากไป เพราะเหตุว่ายังเพลิดเพลินอยู่ เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นในภพไหนทั้งสิ้น

ชื่อว่า “ความเพลิดเพลิน” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์เพลิดเพลินอยู่ในภพใดภพหนึ่ง

ที่ชื่อว่า ความสยบ

ที่ชื่อว่า “ความสยบ” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์สยบ โดยที่เป็นกิเลสมีกำลัง

ไม่มีใครอยากจะต่อสู้กับโลภะบ้าง มีนักสู้ใหม่ สู้กับใครไม่สู้ จะพยายามสู้กับโลภะผลคือแพ้ เพราะเหตุว่าที่ชื่อว่า “ความสยบ” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์สยบ โดยที่เป็นกิเลสมีกำลัง

รับประทานอาหารไม่อร่อย จะทำอย่างไร กิเลสมีกำลังที่จะทำให้ปรุงให้อร่อย ลองนึกซิว่า จะรับประทานอาหารที่ไม่อร่อยก็ได้ไปเรื่อย ๆ จะเรื่อย ๆ ได้ไหม จะชนะโลภะ หรือว่าโลภะมีกำลังที่จะทำให้สยบ คือ แพ้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ธรรมชาติใดเป็นธรรมชาติซึ่งมีกำลัง มีแรง ย่อมเป็นฝ่ายชนะ

เพราะฉะนั้นโลภะเป็นธรรมชาติที่ชื่อว่า “ความสยบ” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์สยบ โดยที่เป็นกิเลสมีกำลัง

ที่ชื่อว่า ความหมกมุ่น ด้วยอำนาจก่อกลิ้งเอาไปเสียเสรีจลัน

ที่ชื่อว่า “ความหมกมุ่น” ด้วยอำนาจที่ก่อกลิ้งเอาไปเสียเสรีจลัน

ในวันหนึ่ง ๆ ทุกท่านหมกมุ่นด้วยโลภะกลืนเอาไปหมด ในวันหนึ่ง ๆ กลืนเอาไปเสียเสร็จสิ้น จริงไหม ท่านที่ชอบการละเล่นชนิดหนึ่งชนิดใด เวลาของท่านในวันนั้นไม่ค่อยที่จะได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์เท่าไร เพราะเหตุว่าชื่อว่า ความหมกมุ่นด้วยอำนาจที่กลืนเอาไปเสียเสร็จสิ้น ในวันหนึ่ง ๆ เวลาส่วนมากที่ใช้ไปก็ใช้ไปด้วยโลภะ

ที่ชื่อว่า ความใคร่ - ที่ชื่อว่า ความข้องอยู่ - ที่ชื่อว่า ความจมอยู่

ที่ชื่อว่า “ความใคร่” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์มุ่งหวังอย่างยิ่ง

ที่ชื่อว่า “ความข้องอยู่” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุให้สัตว์ติดอยู่

ไม่ไปไหนเลย นอกจากติดอยู่ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่ไปถึงรูปฉาน อนุรูปฉาน หรือโลกุตตระ เพราะเหตุว่ายังติดอยู่

ที่ชื่อว่า “ความจมอยู่” โดยความหมายว่า จมลง

โลภะไม่ได้ทำให้ลอยขึ้น แต่ว่ายิ่งมีมาก ยิ่งจมลงทุกที

ที่ชื่อว่า ธรรมชาติผู้คร่ำมา

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติผู้คร่ำมา” เกี่ยวกับการชักมา ดังที่ตรัสไว้ว่า ธรรมชาติผู้คร่ำมา ย่อมดึงบุรุษไปรอบ เพื่อความผุดขึ้นแห่งภพนั้น ๆ นั้นเอง

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติผู้หลอกลวง” โดยความหมายว่า ล่อสัตว์ไว้

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติดึงสัตว์ให้เกิด” โดยความหมายว่า เป็นเหตุให้สัตว์เกิดอยู่ในวัฏฏะ ดังที่ตรัสไว้ว่า ตัณหาย่อมยังบุรุษให้เกิด จิตของสัตว์นั้นย่อมพล่านไป

ที่ชื่อว่า ธรรมชาติอันร้อยรัด โดยความหมายว่า สืบต่อไว้

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติดึงร้อยรัด” โดยความหมายว่า สืบต่อไว้ จริงอยู่ธรรมชาตินี้ ย่อมร้อยรัด คือ สืบต่อสัตว์ไว้ในวัฏฏะ ด้วยอำนาจจิตและปฏิสนธิ เหมือนดังช่างชุบน้ำเอาท่อนผ้าเก่า ชุนผ้าเก่าไว้ ฉะนั้น

ถ้าทราบใดที่ยังมีโลภะอยู่ ไม่มีวันที่จะพ้นไปจากสังสารวัฏได้ จะต้องมีการตาย แล้วก็เกิดอีก แล้วก็ตาย แล้วก็เกิดอีก อย่างนี้อยู่เรื่อย ๆ

นี่เป็นเพียงลักษณะบางประการของโลภะ ซึ่งข้อความในอรรถกถาและพระไตรปิฎกแสดงไว้มาก แต่ว่าได้กล่าวถึงเพียงบางประการ

ชื่อว่า วิสตุติกา

ชื่อว่า “วิสตุติกา” ด้วยอรรถว่า มีรากเป็นพิษ

ชื่อว่า “วิสตุติกา” ด้วยอรรถว่า มีผลเป็นพิษ

ชื่อว่า “วิสตุติกา” ด้วยอรรถว่า มีการบริโภคเป็นพิษ

ก็หรือว่า ตัณหานั้นแผ่ไป ชื่อว่า “วิสตุติกา” ด้วยอรรถว่า แผ่ไปในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรม ตระกูล คณะ

ที่ชื่อว่า ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติเป็นเพื่อนสอง” โดยความหมายว่า เป็นสหาย โดยไม่ยอมให้เงยได้ จริงอยู่ ตัณหานี้ย่อมไม่ให้เหล่าสัตว์เอยในวัฏฏะ ย่อมทำให้ภริมย์อยู่ ดุจสหายรักในที่ ๆ ไปแล้ว ๆ ด้วยเหตุนี้จึงตรัสไว้ว่า บุรุษมีตัณหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวไปอยู่ สู่ความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่น สิ้นกาลนาน ย่อมไม่ผ่านพ้นสังสารไปได้

อย่าลืมนะว่า ไม่เคยอยู่คนเดียว เพราะว่ามีเพื่อนอีกคนหนึ่งที่อยู่ด้วย ใกล้ชิดที่สุดไม่ห่างเลย คือ โลภะ อยู่ที่ไหนก็ได้ ที่เข้าใจว่าอยู่คนเดียว ลองคิดดูซิว่า ในขณะที่นั้นใจคิดถึงอะไรบ้าง นึกถึงใครบ้าง นึกถึงเรื่องอะไรบ้าง แล้วจะกล่าวว่าอยู่คนเดียวได้อย่างไร

เพราะฉะนั้นโลภมูลจิตไม่เคยจากไปไกลเลย อยู่ใกล้เคียงตลอดเวลาในสังสารวัฏ

ที่ชื่อว่า ความเยื่อใยเนื่องด้วยความเส่นหา

ที่ชื่อว่า “ความเยื่อใย” เนื่องด้วยความเส่นหา

ที่ชื่อว่า “ความห้วงใย” ด้วยอรรถว่า ห้วงใยด้วยอำนาจกระทำความอาลัย

ในวันหนึ่ง ๆ ห่วงใยอะไรบ้าง บางครั้งนึกขึ้นมา ห่วงนั้น ห่วงนี้ หายไปหรือเปล่า อยู่ที่ไหน ในขณะนั้น ถ้าไม่มีความอาลัย คือไม่มีความพอใจ ไม่มีความติดข้องในสิ่งนั้น ย่อมไม่ห้วง แต่ทุกทวนเวลาเกิดความห้วงขึ้น ให้ทราบว่า ในขณะนั้นเป็นลักษณะหนึ่งของโลกะ

ถ้าจะรู้ลักษณะของโลกะ ก็รู้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปรากฏให้เห็นโดยลักษณะต่าง ๆ กัน บางครั้งก็ปรากฏเป็นความเยื่อใย ด้วยอำนาจของความเส่นหา มีเยื่อใย ยังมีการคิดถึง หรือว่ายังมีการผูกพันอยู่ในขณะใด ในขณะนั้นให้ทราบว่า เป็นลักษณะของอกุศลจิต ซึ่งเกิดพร้อมกับโลกเจตสิก ซึ่งเป็นมูล ทำให้มีความติด มีความพอใจ มีความเพติดเพลิน ผูกพันเพิ่มขึ้น

ที่ชื่อว่า ความผูกพัน

ที่ชื่อว่า “ความผูกพัน” ด้วยอรรถว่า ผูกพันไว้ในอารมณ์เฉพาะแต่ละอย่าง ๆ อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า “ความผูกพัน” หรือพวกพ้องเฉพาะ แม้ด้วยอรรถว่า เป็นพวกพ้องเฉพาะแต่ละอย่าง โดยความหมายว่าเป็นญาติ

ผูกหลายอย่างใช้ไหม ผูกกับเพื่อนก็มี ผูกกับญาติก็มี เพราะฉะนั้นก็เป็นลักษณะอาการต่าง ๆ ของโลกะ

เพราะขึ้นชื่อว่า “พวกพ้อง” ที่จะเสมอด้วยกับตัณหา ย่อมไม่มีแก่สัตว์ทั้งหลาย โดยความหมายว่า อาศัยกันอยู่เป็นประจำ

ที่ชื่อว่า การหวัง เพราะหวังอารมณ์ทั้งหลาย

ที่ชื่อว่า “การหวัง” เพราะหวังอารมณ์ทั้งหลาย ความว่า เพราะท่วมทับและเพราะปริโภค ไม่เข้าถึงความอิมเสียเลย

ทุกท่านมีความหวังทุกวัน ขณะนั้นเป็นลักษณะของโลภะ ซึ่งไม่หมดหวังใช้ไหม ได้มาแล้วก็หวังอื่นต่อไป หวังอื่นต่อไป เพราะฉะนั้นก็ไม่เข้าถึงความอิมเสียเลย

ที่ชื่อว่า ธรรมชาติผู้กระชิบ

ที่ชื่อว่า “ธรรมชาติผู้กระชิบ (ชิปไป)” ด้วยอรรถว่า ยังสัตว์ทั้งหลายให้กระชิบอย่างนี้ว่า “นี่ของฉัน ๆ ”

เยอะไหม ของฉัน ขณะนั้นนะโลภะทั้งนั้น ไม่เคยปล่อยไปเลย นี่ของฉัน ๆ ขณะใด ขณะนั้น ก็เป็นลักษณะของโลภมูลจิต

คำว่า ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป

คำว่า “ธรรมชาติเป็นเหตุชมชานไป” อธิบายว่า สัตว์ทั้งหลายเที่ยวระริกไป ดูจพวกสุนัข ชอกแซก ถามไป ในที่อันเป็นที่ตั้งแห่งลาม ด้วยตันทาใด นั่นเป็นชื่อแห่งตันทา ระริกไปนั้น

ขณะใดที่ถามถึงอะไร มุ่งหวังลามในที่ไหน เพื่อแสวงหาให้ได้มา ตลอดเวลาทั้งหมดนั้น เป็นโลภมูลจิต ที่ทำให้ชมชานไป ชอกแซกถามไป ในที่อันเป็นที่ตั้งแห่งลามทั้งหลาย

อาวรณ์ - ตันทา - เหตุแห่งทุกข์ - แดนเกิดแห่งทุกข์

ชื่อว่า “อาวรณ์” ด้วยอรรถว่า กางกั้นอกุศลธรรมทั้งหลาย

ชื่อว่า “ต้นหาเหมือนเถาว์ลย์” ด้วยอรรถว่า เปรียบดังเถาว์ลย์ โดยความหมายว่า พันไว้รอบ

ชื่อว่า “เหตุแห่งทุกข์” ด้วยอรรถว่า เป็นเหตุแห่งทุกข์นั้นแหละ

ชื่อว่า “แดนเกิดแห่งทุกข์” ด้วยอรรถว่า ทุกข์นั้นเกิดจากนี้

ถ้าทุกท่านจะพิจารณาหาดูให้ทั่วว่า ความทุกข์ทั้งหมดเกิดมาจากอะไร ก็จะได้ทราบว่ ทุกข์ทั้งหมดนั้นเกิดจาก “ต้นหา”

บ่วง - เบ็ด - ต้นหาเหมือนแม่น้ำ - ต้นหาเหมือนข่าย

ที่ชื่อว่า “บ่วง” ด้วยอรรถว่า เปรียบเหมือนบ่วง โดยความหมายว่า ผูกไว้ดุนบ่วงแห่งมาร ชื่อว่า บ่วงแห่งมาร

ที่ชื่อว่า “เบ็ด” ด้วยอรรถว่า เปรียบเหมือนเบ็ด โดยความหมายว่า ขย่อนออกยาก

สิ่งที่กลืนเข้าไปแล้ว ถ้าจะให้ออกมา ก็ยากที่จะออก โดยเฉพาะเวลาเป็นสิ่งที่พอใจ ย่อมไม่อาจที่จะทำให้ขย่อนออกมาได้เลย

ดุนเบ็ดแห่งมาร ชื่อว่า “เบ็ดแห่งมาร” สัตว์ผู้ถูกต้นหาครอบงำแล้ว ย่อมไม่ก้าวล่วงวิสัยแห่งมาร มารย่อมวางอำนาจเหนือสัตว์เหล่านั้น

“แม่น้ำ” คือ ต้นหา โดยความหมายว่า ไหลไป ชื่อว่า ต้นหาเหมือนแม่น้ำ

“ข่าย” คือ ต้นหา โดยความหมายว่า คลุมไว้ ชื่อว่า ต้นหาเหมือนข่าย

ต้นหา ชื่อว่า เชือกผูก - ชื่อว่า ต้นหาเหมือนสมุทร

สุนัขทั้งหลายเขาเอาเชือกผูกล่ามไว้ ย่อมนำไปสู่ที่ตามประสงค์ ฉนใด แม้สัตว์ทั้งหลายที่ต้นหาล่ามไว้ ก็เหมือนฉนนั้น

เหตุฉน ต้นหาจึงชื่อว่า “เชือกผูก” ด้วยอรรถว่า เปรียบเหมือนเชือกผูก โดยความหมายว่า มัดไว้แน่น

“สมุทร” คือ ตัณหา โดยความหมายว่า ให้เต็มได้โดยยาก ชื่อว่า ตัณหาเหมือน “สมุทร”

ลักษณะจิตตกกะ ของ ตัณหา

ถึงแม้ว่าตัณหาจะมีลักษณะอาการต่าง ๆ ที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน แต่ประมวลลักษณะของโลภเจตสิก ดังนี้

โลภเจตสิกมี อารมมณคฺคหนฺนลกฺขณํ มีการยึดอารมณ์เป็นลักษณะ ดุจลิงติดตัง

อภิสงฺครโส มีความข้องอย่างยิ่ง เป็นรสะ คือ เป็นกิจ

เจตสิกหรือสภาพธรรมทั้งหลายมีลักษณะที่ปรากฏให้รู้ได้ แล้วมีกิจการงานเฉพาะของเจตสิกแต่ละอย่าง ซึ่งเจตสิกใดเกิดขึ้น ก็มีลักษณะและมีกิจการงานของเจตสิกนั้น ๆ ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉย ๆ โดยที่ไม่มีกิจการงาน เพราะฉะนั้นแม้โลภะก็มีลักษณะ คือ มีการยึดอารมณ์เป็นลักษณะ ดุจลิงติดตัง แทะออกยากไหม เวลาที่เห็นลิงติดตัง แล้วก็พยายามจะแกะ ก็เหมือนกับทุกท่านที่กำลังติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แล้วก็พยายามจะแกะออก แต่ก็ออกยาก

สำหรับกิจการงานของโลภเจตสิก

มีความข้องอย่างยิ่ง เป็นรสะ ดุจขึ้นเนื้อที่ขัดไปบนกระเบื้องอันร้อน

อปริจจาค ปจฺจุปฺภูฐานํ มีการไม่ละไป เป็นปัจจุปปฐาน คือ เป็นอาการที่ปรากฏ ดุจการติดสีที่หยอดน้ำมัน

สํโยชนิยธฺมเมสุ อสฺสาททสฺสนปทฺฐฐานํ มีความเห็นความสำราญในธรรม เป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ ซึ่งเป็นกิเลสประเภทหนึ่ง เป็นปทฺฐฐาน

นี่คือลักษณะ ๔ ของโลภะ คือ มีความยึดอารมณ์ เป็นลักษณะ มีความข้องอย่างยิ่ง เป็นรสะ คือ เป็นกิจ มีการไม่ละไป เป็นปัจจุปปฐาน เป็นอาการปรากฏ และมีความเห็นความสำราญในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เป็นปทฺฐฐาน

โลกะ มีความยึดอารมณ์ ดุจลิงติดตัง จาก มัคกภูสสูตร

สำหรับลักษณะของโลกเจตสิก ที่เป็น อารมมณคฺคหณลกฺขณ มีความยึดอารมณ์ เป็นลักษณะ ดุจลิงติดตัง

ขอล่าวถึงข้อความโดยตรงในพระไตรปิฎก คือ ในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค มัคกภูสสูตร ข้อ ๗๐๑ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลาย มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ ไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่

ท่านผู้ฟังก็คงทราบว่ ภูเขาหิมาลัย ซึ่งในพระไตรปิฎกใช้คำว่า หิมพานต์ เป็นเทือกเขาที่ยาว สลับซับซ้อน มีมาในอดีตกาลเนิ่นนานทีเดียว เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงเปรียบเทียบเรื่องของธรรมทั้งหลายกับถิ่นต่าง ๆ ในภูเขาหิมาลัย ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ ไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ถิ่นแห่งขุนเขาชื่อหิมพานต์ อันไปได้ยาก ขรุขระ แต่เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ของหมู่มนุษย์ มีอยู่

คือมีภูมิภาคหลายแห่ง ทั้งที่ขรุขระ และไม่เป็นที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิงและของมนุษย์ และในบางตอนบางส่วนก็เป็นทีที่เที่ยวไปของฝูงลิงเท่านั้น ไม่ใช่ที่เที่ยวไปของมนุษย์ มีอยู่

ภูมิภาคแห่งขุนเขา ชื่อหิมพานต์ ราบเรียบ น่ารื่นรมย์ เป็นที่ที่เที่ยวไปทั้งของฝูงลิง ทั้งของหมู่มนุษย์ มีอยู่ ณ ที่นั้น พวกพรานวางดั่งไว้ในทางเดินของฝูงลิงเพื่อดักลิง ในลิงเหล่านั้น ลิงเหล่าใดไม่โง่ ไม่ล่อกล่ก ลิงเหล่านั้น เห็นดั่งนั้น ย่อมหลีกออกห่าง

ส่วนลิงใดโง่ ล่อกล่ก

อย่าลืมนึกถึงท่านผู้ฟังนะคะ แทนที่จะคิดถึงลิง

ส่วนลิงใดโง่ ล่อกล่ก ลิงตัวนั้นเข้าไปใกล้ดั่งนั้น เขามือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามือข้างที่สองจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือออก มือข้างที่สองก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าจับ ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองออก เท้าก็ติดตังอีก มันจึงเอาเท้าข้างที่สองจับ ด้วย

คิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าออก เท้าทั้งสองก็ติดตังอีก มันจึงเอปากกัด ด้วยคิดว่า จักปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก ปากก็ติดตังอีก ถึงตัวนั้นถูกตรึง ๕ ประการอย่างนี้แล นอนถอนใจ ถึงความพินาศ ยุบยับแล้ว อันพรานจะพึงกระทำได้ตามความปรารถนา พรานแทงถึงตัวนั้น แล้วจึงยกขึ้นไว้ในที่นั้นเอง ไม่ละทิ้ง หลีกไปตามความปรารถนา

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องดังนี้เกี่ยวไปในถิ่นอื่น อันมิใช่ที่ควรเที่ยวไป ย่อมเป็นเช่นนี้แหละ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณอื่น อันมิใช่โคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณอื่น อันมิใช่โคจร มารจักได้ช่อง มารจักได้อารมณ ก็อารมณอื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ คืออะไร

คือ กามคุณ ๕ กามคุณ ๕ เป็นไฉน คือ รูปที่พึงรู้ด้วยจักขุ อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด เสียงที่พึงรู้ด้วยหู อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด กลิ่นที่พึงรู้ด้วยจมูก อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด รสที่พึงรู้ด้วยลิ้น อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด โผฏฐัพพะที่พึงรู้ด้วยกาย อันนำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ นำรัก ชักให้ใคร่ ชวนให้กำหนด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี้ คืออารมณอื่นอันมิใช่โคจรของภิกษุ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจร มารจักไม่ได้ช่อง มารจักไม่ได้อารมณ ก็อารมณอันเป็นของบิดาตนอันเป็นโคจรของภิกษุ คืออะไร คือ สติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นไฉน

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ย่อมพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัด
อภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึง
กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่คือการปฏิบัติซึ่งเป็นของบิดาตน อันเป็นโคจรของภิกษุ.

จบ สูตรที่ ๗

ไม่ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงเรื่องอะไร ก็จะต้องตรัสถึงการอบรมเจริญสติ
ปัญฐาน ซึ่งเป็นหนทางเดียว ที่จะทำให้ดับกิเลสได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งซึ่งด้อยาก แต่ก็
สามารถที่จะอบรมเจริญขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย

โทษของกาม – เห็นโทษของสักกายทิฏฐีก่อน

ผู้ถาม ผมสงสัยเมื่อที่นี่ ที่เวทดาได้ไปทูลพระผู้มีพระภาคว่า การเห็นโทษของ
กาม อุปมาเหมือนถูกแทงด้วยหอก หรือไฟกำลังไหม้บนศีรษะ อันนี้ก็เห็นโทษของ
โลภะ มันก็น่าจะถูกนี้ครับ แต่ทำไมพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ต้องละทิฏฐิเสียก่อน อันนี้
มันไขว่เขวกันอย่างไร

สุ. โสตาปัตติมรรคจิตดับสักกายทิฏฐิและมิจฉาทิฏฐิทั้งหมด ถ้าจะดับกาม
คือ ความยินดี ความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะแล้ว ต้องเป็นพระ
อนาคามีบุคคล และถ้าดับโลภะหมดแม้ในภพ ในความเป็นอยู่ ก็ต้องเป็นพระอรหันต์
คือ อรหัตตมรรคจิตเท่านั้นที่จะดับได้ และไม่ใช่เป็นพระอรหันต์ก่อน ต้องเป็นพระ
โสดาบันบุคคลก่อน

ผู้ถาม ใช่ครับ อันนี้ก็ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น แต่ว่าจะต้องละสักกายทิฏฐิ แต่
ก่อนที่จะละสักกายทิฏฐิ จะต้องเห็นโทษของกามเสียก่อนหรือเปล่า

สุ. เห็นค่ะ

ผู้ถาม นั่นสิ ในเมื่อจำเป็นต้องเห็นโทษของกาม คำพูดของเวทดาก็ที่น่าจะถูก

ส. ใครจะรู้ว่า เทวดานั้นคิดอย่างไร เพราะเหตุว่าถ้ามีบุคคลหนึ่งกล่าวว่า ภิกษุพึงมีสติเว้นรอบ เพื่อละกามราคะ เหมือนบุรุษผู้ถูกประหารด้วยหอกมุงถอนเสีย และเหมือนบุรุษที่ถูกไฟไหม้บนศีรษะมุงดับไฟ

ฟังดูก็น่าเชื่อ น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่เห็นโทษของกามราคะ แล้วเตือนให้ภิกษุมีสติเว้นรอบ เพื่อที่จะละกามราคะ แต่ใครเป็นผู้รู้ว่า เทวดาท่านนั้นคิดอย่างไร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า คาถาที่เทวดานั้นนำมาตั้งไว้ ทำอุปมาให้มันคง ถือเอาประโยชน์ได้นิดหน่อย แม้เธอจะกล่าวซ้ำ ๆ ซาก ๆ

เวลานี้ ถ้าใครจะบอกท่านผู้ฟังว่า ให้ละโลภะ โลภะมีโทษมาก นำมาซึ่งความทุกข์ทั้งปวง เป็นมูลเหตุของอกุศลธรรมทั้งหลาย จะทำให้อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญขึ้น มีวิบากเป็นทุกข์ สารพัดที่จะแสดง สามารถที่จะดับกามราคะได้จริง ๆ หรือเปล่า หรือว่า ต้องตามลำดับ เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็เพราะคาถานี้ เทวดากล่าวถึงการละโดยการข่มกามราคะเท่านั้น

ข้อความต่อไปแสดงให้เห็นถึงความลึก ความเหนียวแน่นของความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภพทั้งปวง ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ก็กามราคะอันมรรคยังไม่ทำลายตราบใด ตราบนั้นก็ยังมีการตามผูกพันเรื่อยไป

คิดว่าชาตินี้จะได้ แต่ว่าไม่ได้ ถ้าโสตาปัตติมรรคจิตไม่เกิด สกทาคามีมรรคจิตไม่เกิด อนาคามีมรรคจิตไม่เกิด อรหัตตมรรคจิตไม่เกิด ไม่มีหนทางอื่นที่จะละกามราคะได้

โลภะ มีการไม่ละไปเป็นอาการปรากฏ จาก คัมภีร์ชาดก

ซึ่งขอกล่าวถึงลักษณะของโลภะ ซึ่งเป็นอาการปรากฏ คือ อปริจาคะ/จุจฺญฐา-โน มีการไม่ละไป เป็นอาการปรากฏ ดูการติดสืดยึดอดน้ำมัน

ขอกล่าวถึงชาดกเรื่องหนึ่ง ที่จะแสดงให้เห็นว่า การไม่ปริจาคเป็นอย่างไร เวลาที่โลภะเกิดขึ้นแล้ว มีการไม่ปริจาค เป็นอาการปรากฏ

ในครั้งนั้นท่านพระอานนท์เป็นคนรับจ้างตักน้ำ สมบัติที่มีอยู่ก็เพียงเงินครึ่งมาสก ซึ่งซ่อนไว้ใต้แผ่นอิฐที่กำแพงประตูเมืองด้านหนึ่ง เวลาถึงงานมหรสพในเมือง ภรรยาของท่านก็คะยั้นคะยอให้ไปเที่ยว และถามว่า มีเงินพอที่จะไปเที่ยวงานมหรสพนั้นหรือเปล่า ซึ่งท่านก็ตอบว่า มีอยู่เพียงครึ่งมาสก และก็ซ่อนไว้ใกล้ถึง ๑๒ โยชน์ ภรรยาก็บอกให้ไปเอาและกับบอกว่าแม้ตัวภรรยาเองก็เก็บเงินไว้ ได้ครึ่งมาสกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่อรวมกัน ๒ คน ก็ได้มาสกหนึ่ง ซึ่งก็พอที่จะซื้อผลไม้ ของหอม หรือสุรา เครื่องดื่มได้

ท่านพระอานนท์ในครั้งนั้น ซึ่งเป็นคนรับจ้างตักน้ำ ก็ได้เดินตากแดดไปเพื่อที่จะไปเอาเงินที่ซ่อนไว้ที่แผ่นอิฐใต้กำแพง ในขณะที่นั้นก็คิดถึงเรื่องที่จะไปเที่ยวให้สนุก ก็ร้องเพลงไปด้วย เวลาที่ผ่านลานพระราชวัง พระเจ้าอุทัย พระเจ้ากรุงพาราณสีเห็นคนรับจ้างตักน้ำคนนี้ร้องเพลง เดินฝ่าแดด เดินตากแดดไป ก็สงสัยว่า อะไรที่ทำให้เขามีความสุข

เพราะฉะนั้นก็ตรัสถามถึงเหตุที่ทำให้เขารู้สึกเป็นสุข ทั้ง ๆ ที่แดดก็ร้อนออกอย่างนั้น ซึ่งเขาก็ตอบว่า เขาไม่รู้สึกถึงความร้อนของแดดเลย เพราะว่าเขากำลังทำสิ่งที่เขาปรารถนาอย่างเหลือเกิน คือ ต้องการที่จะไปเอาเงิน สำหรับจะไปเที่ยวงานมหรสพ

พระราชาก็ตรัสถามเขาว่า เขามีเงินอยู่เท่าไร มีประมาณถึงแสนรึ ที่จะไปเอา

ตอนนั้นยังไม่ทรงทราบว่า มีอยู่เพียงครึ่งมาสก แต่เมื่อทรงทราบว่า เขามีเงินเพียงครึ่งมาสกเท่านั้น ก็ตรัสว่า ไม่ต้องเดินตากแดดไปเอาไกลถึง ๑๒ โยชน์ พระองค์จะประทานเงินครึ่งมาสกนั้นให้ ซึ่งเขาก็ตอบว่า เขารู้สึกดีใจมากที่จะได้เงิน ๑ มาสก เพราะเหตุว่าพระเจ้าแผ่นดินจะประทานให้ครึ่งมาสก รวมทั้งของเขาเองอีกครึ่งมาสก เพราะฉะนั้นเขาก็ดีใจที่เขาจะได้เงิน ๑ มาสก

ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงเห็นว่า ทำอย่างไรเขาก็ไม่ละ คือ ไม่บริจาด ไม่สละเงินครึ่งมาสกของตน เพราะฉะนั้นก็เพิ่มขึ้นให้อีกเป็น ๒ มาสก ๓ มาสก ๔ มาสก ๕ มาสก มากขึ้นไป เขาก็ไม่ยอม ถึงได้จากพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ก็จะต้องไปเอาเงินครึ่งมาสก ซึ่งฝังไว้ใต้แผ่นอิฐที่กำแพงเมือง จนกระทั่งพระเจ้าอุทัยจะประทานตำแหน่งเศรษฐีให้ เขาก็ไม่ยอมที่จะสละเงินครึ่งมาสกซึ่งฝังไว้

ในที่สุดพระเจ้าอุทัยก็ตรัสว่า จะพระราชทานพระราชสมบัติให้ครึ่งหนึ่ง เขาจึงยอมที่จะสละเงินครึ่งมาสกซึ่งฝังไว้ที่ได้แผ่นดินนั้น แล้วพระราชาก็ได้ประทานพระราชสมบัติให้เขาครึ่งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เขาจึงได้นามว่า พระเจ้าอัทธมมาสก หมายความว่าถึงพระเจ้าครึ่งมาสก “อัทธม” แปลว่า ครึ่ง

ข้อความนี้มาใน คัมภีระชาดก อัฐกนิบาต นี่คือ ท่านพระอานนท์

ลักษณะของโลกะ อปริจาค์ ปจฺจุปฺภูฏาน มีการไม่สละ

ผู้ถาม โลกะยิ่งมากยิ่งดี เพราะว่าโลกะชนิดเดียว ก็ได้เพียงมาสก ๒ มาสก ก็พอแล้ว แต่ที่นี่ โลกะของท่านพระอานนท์ สมัยนั้นนะมีมาก เพราะว่าโลกะมากจึงได้ตำแหน่งพระราช

ส. เพราะฉะนั้นทุกท่านจะเห็นได้ว่า เวลาที่โลกะเกิดขึ้นขณะใด ไม่บริจาคนะไม่ได้ ท่านผู้ฟังลองกลับไปบ้าน ดูเสื้อผ้าก็ได้ ของใช้ต่าง ๆ ก็ได้ บางอย่างไม่ได้ใช้ไม่ได้ใส่ สละหรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่อาจจะเก็บไว้เป็นเดือน เป็นปี เป็นหลาย ๆ ปี เวลาที่โลกะเกิดขึ้น อาการปรากฏ คือ ไม่สละ เพราะฉะนั้นเพียงครึ่งมาสกเท่านั้นเอง ยังไม่ยอมที่จะทิ้งไป ถึงแม้ว่าจะมีเงินถึง ๔ - ๕ มาสก ๘ พัน ๘ หมื่น เท่าไรก็ตาม แต่ก็ยังจะต้องกลับไปเอาครึ่งมาสกซึ่งฝังไว้ที่ได้แผ่นดิน

เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สัมผัส แล้วคล้อยตามอารมณ์

ผู้ถาม แล้วอีกเรื่องหนึ่ง ที่ผมสงสัยที่ฟังมาเมื่อกี้ โลกะ คือ ความยินดี พอใจนี้เป็นลักษณะของโลกะ อันนี้ชัด ไม่สงสัย แต่ที่อาจารย์กล่าวว่า ขณะที่เราเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส ถูกต้องสัมผัส แล้วก็คล้อยตามอารมณ์ คือ ขณะที่เราคล้อยตามอารมณ์ ขณะนั้นก็ เป็นโลกมูลจิต ที่ว่าคล้อยตามอารมณ์ ขอให้อาจารย์ขยายความอีกหน่อย

ส. ถ้าเดินไปตามถนน เห็นอะไรบ้าง เห็นอะไรก็ถึงสิ่งที่เห็น “คล้อยตามอารมณ์” ที่ปรากฏหรือเปล่า

ผู้ถาม ก็หมายความว่า ขณะที่เห็นดอกไม้ แล้วรู้ว่าเป็นดอกไม้

ส. คิดถึงดอกไม้ เห็นคนไหนก็คิดถึงคนนั้น เห็นอะไร ก็ถึงเรื่องของสิ่งนั้น

สังโยชน์ – ปฐมสังโยชนสูตร

สำหรับปทัฏฐาน คือ เหตุใกล้ให้เกิดของโลภะ ซึ่งมีความเห็นความสำราญ หรือความน่าพอใจในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ เป็นปทัฏฐาน คือ เป็นเหตุใกล้ให้เกิด

ข้อความในสังยุตตนิกาย นิทานวรรค ปฐมสังโยชนสูตร ข้อ ๒๐๐ มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมี ด้วยประการอย่างนี้ ฯ

พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษพึงเติมน้ำมันและไส้ได้ในประทีปน้ำมันทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ประทีปน้ำมันนั้น มีอาหารอย่างนั้น มีเชื้ออย่างนั้น พึงลุกไฟลงตลอดกาลนาน แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ตัณหาย่อมเจริญ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชราและมรณะ โสกปริเทวทุกขโทมนัสและอุปายาส ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ฯ

อุปมาผู้ที่เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาผู้ที่เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชนอยู่ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชราและมรณะ โสกะปริเทวทุกข โทมนัสและอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ย่อมมี ด้วยประการอย่างนี้ ๆ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ประทีปน้ำมันพึงติด เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษไม่พึงเติมน้ำมัน ไม่ใส่ไส้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้นไม่มีอาหาร พังดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า และเพราะไม่เติมเชื้อใหม่ แม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชนอยู่ ตัณหาย่อมดับ ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการอย่างนี้ ๆ

จบสูตรที่ ๓

ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะเห็นได้ว่า ขณะใดที่โลภะเกิด ขณะนั้นก็เหมือนกับการเติมน้ำมันลงในประทีปน้ำมันทุก ๆ ระยะเวลา

อารมณ์ต่าง ๆ กระทบไม่ว่างเว้น เป็นปัจจัยให้โลภะเกิด

อารมณ์ต่าง ๆ กระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ว่างเว้นเลย ถ้าขณะนั้นไม่ใช่ภวังคจิต มีการตื่นขึ้น ก็จะต้องมีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการลิ้มรส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มีการคิดนึก สังเกตได้ใหม่ว่า มีการเห็นความสำราญ หรือความน่าพอใจในสิ่งที่ปรากฏ เป็นปทัฏฐาน คือ เป็นเหตุใกล้ให้เกิดโลภะ ความยินดี พอใจ ติดข้องในสิ่งนั้น ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่ชอบ ก็คงจะไม่อยากได้ ไม่อยากเห็น ไม่อยากได้ยิน แต่สิ่งใดก็ตาม ซึ่งรู้สึกน่าดู น่าพอใจ ขณะใด ขณะนั้นเป็นเหตุให้เกิดโลภมูลจิต ไม่ว่าจะเห็นอะไร

เพราะฉะนั้นในวันหนึ่ง ๆ ก็จะทราบได้ว่า มีการเห็นความสำราญในธรรมทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ จึงเป็นปัจจัยให้โลภมูลจิตเกิดขึ้น

โลกมูลจิต ๘ ดวง จัดเป็น ๔ คู่ -- โลกมูลจิตคู่ที่ ๑

สำหรับโลกมูลจิต ๘ ดวง จัดเป็น ๔ คู่ คือ

คู่ที่ ๑ โสมนัสสหคตัม ทิฏฐิคตสมุปยุตตัม อสงฺขาริกัม เป็นโลกมูลจิตที่เกิดพร้อมกับ โสมนัสสเวทนา โสมนัสสสหคตัม เกิดร่วมกับความเห็นผิด ทิฏฐิคตสมุปยุตตัม อสงฺขาริกัม เกิดเอง โดยไม่อาศัยการชักจูง ๑ ดวง

และเป็นสสงฺขาริกัม คือ เกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูง ๑ ดวง เป็นคู่ที่ ๑ คือ เกิดร่วมกับโสมนัสสเวทนา เป็นโสมนัสสสหคตัม เกิดพร้อมกับความเห็นผิด ทิฏฐิคตสมุปยุตตัม ดวงที่ ๑ เป็นอสงฺขาริกัม เกิดขึ้นโดยไม่อาศัยการชักจูง ดวงที่ ๒ เป็นสสงฺขาริกัม เกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูง

โลกมูลจิตคู่ที่ ๒

โลกมูลจิตคู่ที่ ๒ เกิดร่วมกับโสมนัสสเวทนา โสมนัสสสหคตัม แต่ไม่เกิดร่วมความเห็นผิด ทิฏฐิคตวิปปยุตตัม อสงฺขาริกัม เกิดเองโดยไม่อาศัยการชักจูง ๑ ดวง สสงฺขาริกัม เกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูง ๑ ดวง

โลกมูลจิตคู่ที่ ๓

โลกมูลจิตคู่ที่ ๓ และคู่ที่ ๔ เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา สำหรับโลกมูลจิตคู่ที่ ๓ เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา อุเบกขาสหคตัม เกิดพร้อมกับความเห็นผิด ทิฏฐิคตสมุปยุตตัม อสงฺขาริกัม เกิดขึ้นเองโดยไม่อาศัยการชักจูง ๑ ดวง และ สสงฺขาริกัม เกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูง ๑ ดวง เป็นคู่ที่ ๓

โลกมูลจิตคู่ที่ ๔

โลกมูลจิตคู่ที่ ๔ เป็นโลกมูลจิต ที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา แต่ไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด สำหรับคู่ที่ ๔ อุเบกขาสหคต เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ทิฏฐิคตวิปยุตต์ ไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด อสงฺขาริก เกิดเองโดยไม่อาศัยการชักจูง และดวงที่ ๘ คือ อุเบกขาสหคต ทิฏฐิคตวิปยุตต์ สสงฺขาริก โลกมูลจิตเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ไม่เกิดพร้อมกับความเห็นผิด และเกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูง จึงเป็นสสังขาริก

ทบทวนโลกมูลจิต ๘ ดวง ในภาษาบาลี

ขอทบทวนโลกมูลจิต ๘ ดวง ในภาษาบาลีอีกครั้งหนึ่ง

โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฐิคตสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ ๑

โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ ๑

โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฐิคตวิปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ ๑

โสมนสฺสสหคตํ ทิฏฐิคตวิปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ ๑

อุเบกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตสมฺปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ ๑

อุเบกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตสมฺปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ ๑

อุเบกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตวิปยุตฺตํ อสงฺขาริกํ ๑

อุเบกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตวิปยุตฺตํ สสงฺขาริกํ ๑

รวมเป็นโลกมูลจิต ๘ ดวง โดยจำแนกเป็น

โลกมูลจิตที่เกิดร่วมด้วยโสมนัสสเวทนา ๔ ดวง เกิดร่วมด้วยอุเบกขาเวทนา ๔

ดวง

เป็นโลกมูลจิตที่เกิดร่วมด้วยความเห็นผิด ๔ ดวง ไม่เกิดร่วมด้วยความเห็นผิด ๔

ดวง

และเป็นโลกมูลจิตที่เป็นอสังขาริก ๔ ดวง เป็นสสังขาริก ๔ ดวง

ทรงแสดงโลกมูลจิต ๘ ดวงตามลำดับของโทษ

สำหรับโลกมูลจิต ๘ ดวง ทรงแสดงตามลำดับของโทษและความแรงกล้าของโลกมูลจิต ซึ่งจะเห็นได้ว่า สำหรับโลกมูลจิตคู่ที่ ๑ และดวงที่ ๑ คือ โสมนัสสุสสัคคัง เกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนา ทิฏฐิคติสมุပ္ปัตตัง เกิดร่วมกับความเห็นผิด อสงฺขาริกัง เกิดขึ้นเอง โดยไม่อาศัยการชักจูง ย่อมเป็นโลกมูลจิตซึ่งมีกำลังกว่าโลกมูลจิตดวงอื่น เพราะเหตุว่าเกิดพร้อมกับความยินดี เป็นความพอใจอย่างแรง และก็เกิดร่วมกับความเห็นผิด และก็เกิดขึ้นเองโดยไม่อาศัยการชักจูง เพราะฉะนั้นก็เป็นโลกมูลจิตซึ่งมีโทษและมีกำลังแรง

จิตทุกดวงต้องเกิดร่วมกับเจตสิก

สำหรับจิตทุกดวง จะต้องเกิดร่วมกับเจตสิกอื่น ซึ่งแยกเป็นนามขันธ์ ๔

สำหรับเจตสิก ได้แก่ นามขันธ์ ๓ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และจิตเป็นวิญญานขันธ์

เพราะไม่ว่าจิตจะเกิดขึ้นขณะใด ก็จะต้องไม่ปราศจากขันธ์ ที่เป็นนามขันธ์อื่น ๆ เพราะฉะนั้นนามขันธ์ทั้ง ๔ ไม่แยกจากกันเลย

เวลาที่แสดงประเภทความต่างกันของจิต จะแยกแสดงต่างกันโดยเวทนาประการหนึ่ง และต่างกันโดยเจตสิกอื่นซึ่งเกิดร่วมด้วย อีกประการหนึ่ง

เพราะฉะนั้นการที่จะรู้ว่า ในขณะหนึ่ง ๆ เป็นโลกมูลจิตประเภทใด ดวงใด ใน ๘ ดวง ก็จะได้รู้ได้โดยความต่างกันของเวทนาเจตสิก ซึ่งเกิดร่วมกับโลกมูลจิต และโดยความต่างกันของโลกมูลจิตที่เกิดพร้อมกับความเห็นผิด หรือว่าไม่ได้เกิดพร้อมกับความเห็นผิด ประการหนึ่ง

และโดยความต่างกันว่า โลกมูลจิตนั้นเกิดขึ้นมีกำลังด้วยตนเอง หรือว่าเกิดขึ้นโดยอาศัยการชักจูงของบุคคลอื่น หรือว่าของตนเอง อีกประการหนึ่ง

ลักษณะของเวทนาเจตสิก

ข้อความในอัฐสาลินี จิตตูปาทกัณฑ์ อธิบายลักษณะของเวทนาเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีความสำคัญ เพราะเหตุว่าทุกท่านแสวงหาสุขเวทนา หรือโสมนัสเวทนา ต้องการที่จะมีความรู้สึกเป็นสุข หรือโสมนัสยินดี เพราะฉะนั้นในบรรดาเจตสิกธรรมทั้งหลาย เวทนาเจตสิกเป็นเจตสิกซึ่งมีความสำคัญในการที่จะทำให้สัตว์วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ด้วยอำนาจความพอใจ ในสุขเวทนาหรือในโสมนัสเวทนา

ข้อความในอัฐสาลินี จิตตูปาทกัณฑ์ อธิบายเวทนา มีข้อความว่า

ที่ชื่อว่า “เวทนา” เพราะเสวยอารมณ์

“เสวย” ก็คือเสพ หรือกิน หรือบริโภค หรือรู้สึกในอารมณ์ที่ปรากฏ รู้สึกเป็นสุข หรือว่ารู้สึกเป็นทุกข์ หรือว่ารู้สึกยินดี หรือว่ารู้สึกเสียใจ แล้วแต่ว่าจะเป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งอย่างใด

ที่ชื่อว่า “เวทนา” เพราะเสวยอารมณ์ เวทนานั้นมีการเป็นไปโดยอาการเสวยอารมณ์ เป็นลักษณะ

อย่าลืมว่า ปรมาตธรรมทุกประเภท ต้องมีลักษณะ มีกิจการงาน มีอาการปรากฏ และมีเหตุก่อให้เกิด

เพราะฉะนั้นสำหรับลักษณะของเวทนาเจตสิกก็คือ มีการเป็นไปโดยอาการเสวยอารมณ์เป็นลักษณะ เวลาที่จิตดวงหนึ่ง ๆ เกิดขึ้น อย่าลืมว่า มีเจตสิกอื่น ๆ เกิดร่วมด้วย ไม่ใช่มีแต่เฉพาะเวทนาเจตสิกเท่านั้น สำหรับนามธรรมซึ่งเกิดร่วมกัน คือ จิตและเจตสิกนั้น เป็นสัมปยุตตธรรม เพราะเหตุว่าเป็นนามธรรมด้วยกัน

สำหรับสัมปยุตตธรรมอื่น คือ เจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดพร้อมกัน ย่อมรู้อารมณ์หรือว่าเสวยอารมณ์เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่เหมือนกับเวทนาเจตสิก ซึ่งเป็นใหญ่ในการเสวย คือ การรู้สึกในอารมณ์ที่ปรากฏ จิตทุกดวงจะขาดผัสสเจตสิก ซึ่งเป็นนามธรรมที่กระทบอารมณ์ไม่ได้ จะขาดสัญญาเจตสิก ซึ่งเป็นนามธรรมที่หมายรู้ลักษณะของอารมณ์ที่ปรากฏไม่ได้ จะขาดเจตนาเจตสิก ซึ่งเป็นธรรมชาติที่จงใจ ตั้งใจ ไม่ได้

แต่ว่าในบรรดาสัมปยุตตธรรมทั้งหลาย เวทนาเท่านั้น ย่อมเสวยรสแห่งอารมณ์โดยตรง เพราะเหตุว่าเป็นเจ้าของโดยที่เป็นใหญ่ มีอำนาจที่จะทำให้จิตและเจตสิกอื่น ๆ พุขขึ้น เป็นสุข หรือว่าห่อเหี่ยว พุบ เป็นทุกข์ ก็เพราะเวทนาเจตสิกซึ่งเกิดร่วมด้วย

อารมณ์เดียวกัน แต่ว่าถ้าโสมนัสเวทนาเกิดขึ้น จิตในขณะนั้นก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่ถ้าโทมนัสเวทนาเกิดขึ้น จิตในขณะนั้นก็ตรงกันข้ามเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือ แทนที่จะพุดด้วยความสุข ก็ตรงกันข้าม จะใช้คำว่า พุบ หรือว่าเหี่ยวแห้งไป เพราะโทมนัสเวทณาก็ได้

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เวทนาเป็นสภาพธรรมที่สำคัญ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นใหญ่ในความรู้สึกในอารมณ์ที่ปรากฏ

เวทนาเปรียบเหมือนพระราชา

ข้อความในอัฐสาลินี อุปมาว่า

ความจริง “เวทนา” เปรียบเหมือนพระราชา ธรรมนอกจากนี้ คือ เจตสิกอื่นๆ เปรียบเหมือนพ่อครัว ต้นเครื่อง ผู้ที่ปรุงโภชนะมีรสดีต่าง ๆ และใส่ลู่หรือโตกไว้ประทับตรา นำเข้าไป วางไว้ใกล้พระราชา แกะเอาตราออก เปิดลู่หรือโตก ตักเอาส่วนบน ๆ จากแกงและกับทั้งหมด ใส่ในภาชนะ แล้วชิม เพื่อลองดูว่า มีโทษหรือไม่มีโทษ ต่อจากนั้นก็นำโภชนะซึ่งมีรสต่าง ๆ เข้าไปถวายพระราชา พระองค์ทรงเป็นเจ้าของ เสวยได้ตามพระราชประสงค์ เพราะทรงเป็นใหญ่และทรงมีอำนาจ ธรรมนอกจากนั้นเสวยอารมณ์เพียงบางส่วน เหมือนต้นเครื่อง ซึ่งเพียงแค่ชิมทดลองซึ่งพระกระยาหารเพียงบางส่วนเท่านั้น

เพราะฉะนั้นผัสสะกิริยาอารมณ์ นิดหนึ่ง ส่วนหนึ่ง โดยกระทบ สัญญา กิริยาอารมณ์ที่ปรากฏ โดยหมายรู้ลักษณะของอารมณ์ที่ปรากฏ แต่เจตสิกที่เสวยอารมณ์โดยตรง ได้แก่ เวทนาเจตสิก เพราะฉะนั้นก็เป็นสภาพที่ทำให้จิตพุขขึ้น เป็นสุข หรือว่าทำให้จิตห่อเหี่ยว แห้ง เป็นทุกข์ แล้วแต่ลักษณะของเวทนา

ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในอัฐฐสาลินี

สำหรับลักษณะของ “โสมนัสเวทนา” ข้อความในอัฐฐสาลินี มีว่า

“โสมนัสสสทนต์” คือ ถึงภาวะมีการเกิดร่วมกัน ดับร่วมกัน มีอารมณ์เดียวกัน เกิดที่เดียวกันกับโสมนัสเวทนา คือ การส่วยอารมณ์ที่เข้มข้น อุปมาเหมือนน้ำหวาน

น้ำเปล่า ๆ กับ น้ำหวาน รสต่างกัน เวลาที่ทุกท่านดื่มน้ำหวาน รู้สึกอย่างไร เข้มขึ้นอย่างไร อย่างนั้น คือ ลักษณะของโสมนัสเวทนา

เพราะฉะนั้นโลกมูลจิตที่เป็นโสมนัสสสทนต์ เพราะถึงภาวะมีการเกิดร่วมกันกับโสมนัสเวทนา ดับร่วมกัน มีอารมณ์เดียวกัน เกิดที่เดียวกันกับโสมนัสเวทนา คือ การส่วยอารมณ์ที่เข้มข้น อุปมาเหมือนน้ำหวาน

วันหนึ่ง ๆ ดื่มน้ำหวานบ่อยไหม ขณะที่จิตใจรู้สึกสบาย เข้มขึ้น ขณะนั้นให้ทราบว่าเป็นเพราะสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เกิดขึ้น ส่วยรสของอารมณ์ที่ปรากฏ แล้วเป็นสุข สภาพธรรมนั้น คือ “โสมนัสเวทนา” ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป ไม่ได้ยั่งยืนเลย เพราะเหตุว่าทั้ง ๆ ที่กำลังเป็นสุขโสมนัส เพียงแต่มีข่าวซึ่งจะทำให้ทุกขเวทนาเกิด โสมนัสเวทนามีความสามารถที่จะเกิดต่อไปได้

หรือแม้ทุกขเวทนาในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งบางท่านอาจจะกำลังเป็นทุกข์อย่างมาก แต่ถ้าบังเอิญมีข่าวดี ทำให้โสมนัสเวทนาเกิดขึ้น ทุกขเวทนามันก็ไม่สามารถที่จะเกิดได้ตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้เวทนามันก็เป็นเพียงชั่วขณะเล็กน้อยจริง ๆ ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยของตนก็เกิดขึ้น เป็นโสมนัสเวทนาหรือว่าเป็นโทมนัสเวทนา

ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในอภิธัมมัตถวินิยฎฐิกา

สำหรับลักษณะของ “โสมนัสเวทนา” ข้อความในอภิธัมมัตถวินิยฎฐิกา อธิบายว่า

เพราะสภาพความรู้สึกที่เกิดกับจิต ซึ่งเป็นเหตุให้จิตสบาย ไม่เป็นทุกข์ เป็น “สุมนะ”

จิตซึ่งสลาย ไม่เป็นทุกข์ขณะใด เป็น “สมณะ” เพราะฉะนั้นสภาพความรู้สึกที่เกิดกับจิต ที่เป็นเหตุให้จิตสลาย ไม่เป็นทุกข์ เป็น “สมณะ” เพราะฉะนั้นสภาพความรู้สึกนั้น จึงชื่อว่า “โสมนัส”

คำว่า “โสมนัส” นี้ เป็นชื่อแห่งสุขเวทนาทางใจ จิตที่เกิดโสมนัสเวทนานั้น หรือเกิดขึ้นพร้อมกันกับโสมนัสเวทนานั้น จึงชื่อว่า “โสมนัสสสหคต”

จิตจะปราศจากเวทนาไม่ได้

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรียนเรื่องของจิต ไม่ว่าจะเป็นจิตใด ๆ ก็ตาม จะปราศจากเวทนาไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นโลกมูลจิต ก็แสดงว่า เวทนาอะไรเกิดกับโลกมูลจิตประเภทนั้น ชนิดนั้น ดวงนั้น เวลาที่เป็นเหตุเกิดจิต คือ จิตซึ่งไม่ประกอบด้วยเหตุ ๖ แต่ละดวง ๆ ก็ จะทราบ ว่า จิตดวงนั้น ๆ เกิดร่วมกับเวทนาอะไร ถ้าเกิดร่วมกับโสมนัส ก็เป็น โสมนัสสสหคต คือ เกิดขึ้นพร้อมกับโสมนัสเวทนา ถ้าขณะนั้นเป็นอุเบกขาเวทนา เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา จิตนั้นก็เป็ญอุเบกขาสสหคต เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา

จิตทุกดวงจะต้องมีลักษณะของเวทนาเจตสิก เกิดร่วมด้วย แสดงให้รู้ว่า เป็นจิตที่ต่างกัน โดยเวทนาต่างกัน เช่น ทางกายเวลากะทบกับอ่อน แข็ง เย็น ร้อน ซึ่งทำให้เกิดทุกขเวทนา ในขณะนั้นจะไม่ใช้คำว่า “โสมนัสสสหคต” เพราะเหตุว่าไม่ใช่ความรู้สึกทางใจ แต่ความรู้สึกนั้นเป็นทุกข์ทางกาย สามารถที่จะรู้อารมณ์ที่กระทบกายที่เป็นทุกข์ ทำให้เกิดทุกขเวทนาขึ้น

เพราะฉะนั้นสำหรับกายวิญญูณเป็นจิตทางกาย ซึ่งเกิดขึ้นรู้อารมณ์ที่กระทบกาย ขณะนั้นต้องเป็นทุกขสสหคต

เพราะฉะนั้นจิตทุกดวงที่จะศึกษาต่อไป จะต้องทราบด้วยว่า จิตดวงนั้น ๆ ประเภทนั้น ๆ เกิดกับเวทนาประเภทไหน

ลักษณะของโสมนัสเวทนา ข้อความในวิสุทธิมรรค

สำหรับลักษณะของ “โสมนัสเวทนา” ข้อความในวิสุทธิมรรค ชันฉนิตเทศ มีว่า

มีการเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนา เป็นลักษณะ

มีการประจวบกับอารมณ์ที่น่าปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นรสะ

มีความแค้นขึ้นทางใจ เป็นปัจจุภูฐาน

มีความสงบระงับ เป็นปทัฏฐาน เป็นเหตุก่อให้เกิด

สำหรับลักษณะของโสมนัสเวทนา จะเห็นได้ว่า มีการเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นลักษณะ อารมณ์ใดเป็นที่น่าสนใจแล้ว ขณะนั้น ความรู้สึกในอารมณ์นั้นก็เป็นโสมนัสเวทนา

มีการประจวบกับอารมณ์ที่น่าปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นรสะ

ไม่ต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้าเลย ที่จะจัดให้เวทนาประเภทนั้นเกิดขึ้น แต่ทันทีที่ประจวบกับอารมณ์ที่น่าปรารถนา ขณะนั้นเป็นปัจจัยให้โสมนัสเวทนาเกิดขึ้น หรือเป็นปัจจัยให้เวทนาที่เกิดรู้อารมณ์นั้นเป็นโสมนัสเวทนา ไม่ใช่เวทนาอื่น

มีใครเตรียมตัวที่จะให้เวทนาชนิดไหนเกิดขึ้นได้ไหม คิดว่าถ้าทำอย่างนั้นอาจจะดี แต่ทำเสร็จแล้วไม่ดี เวทนาจะเป็นโสมนัสไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่หวังว่า เมื่อเสร็จแล้วโสมนัสเวทนาจะเกิด แต่ความจริงเมื่อเกิดเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่อารมณ์ที่น่าปรารถนา โสมนัสเวทนาจึงเกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นแม้แต่เวทนาเจตสิกที่จะเป็นโสมนัสเวทนา ก็ต้องแล้วแต่ในขณะนั้นจริง ๆ ซึ่งประจวบกับอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เหตุให้เกิดโสมนัสเวทนา

สำหรับเหตุที่จะให้เกิดโสมนัสเวทนามี ๓ ประการ ตามข้อความในอภิธรรมัตถวิภาวิณีฎีกา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าทุกท่านอยากจะให้มีโสมนัสเวทนาทั้งวัน บ่อย ๆ

มาก ๆ ก็เป็นไปได้ เพราะเหตุว่าต้องแล้วแต่ว่า จะมีเหตุที่จะให้เกิดโสมนัสเวทนาหรือไม่

เหตุให้เกิดโสมนัสเวทนา คือ

๑. อภิภูมิมุณณสมาโยโค ประจวบกับอารมณ์ที่ดี โดยสภาพบ้าง โดยปริกัปปบ้าง

โดยสภาพหมายความว่า ลักษณะของอารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ที่ดี เป็นอภิภูมิมุณณ หรือเป็นอติอภิภูมิมุณณ คือ เป็นอารมณ์ที่ดียิ่งอย่างหนึ่ง หรือว่าเป็นอารมณ์ที่น่าปรารถนาโดยปริกัปป หมายความว่าโดยเฉพาะส่วนบุคคล แต่ละบุคคล ซึ่งสะสมความพอใจมาไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเมื่อบุคคลใดได้ประสบกับอารมณ์ที่ตนพอใจ เพราะสะสมมาที่พอใจในอารมณ์นั้นอย่างนั้น ขณะนั้นโสมนัสเวทนาจึงเกิด ในขณะที่คนอื่นไม่ได้สะสมมาที่จะมีความพอใจในลักษณะของอารมณ์นั้น เพราะฉะนั้นโสมนัสเวทนาจึงไม่เกิด

๒. เพราะความที่สัตว์มีปฏิสนธิประกอบด้วยโสมนัส โสมนัสสุปฏิสนธิกตา

ปฏิสนธิจิตของบางท่านเกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนา เพราะฉะนั้นก็เป็นผู้ที่มิอุปนิสัยรื่นเริงอยู่เสมอ บางคนอาจจะเป็นทุกข์เดือดร้อนมากมาย แต่สำหรับผู้ที่มีปฏิสนธิด้วยโสมนัสเวทนา ก็เป็นผู้ที่ยังสามารถที่จะรื่นเริงสนุกสนานได้ แม้ว่ามีเหตุการณ์ที่จะทำให้อีกคนหนึ่งเป็นทุกข์เดือดร้อน

๓. อคัมภีรปกติตา เพราะความที่จิตมีสภาพไม่ลึก ไม่สุขุมคัมภีร คือ ปกติมีความคิดตื้น ก็เป็นเหตุให้โสมนัสเวทนาเกิดบ่อย

เห็น ได้ยิน แล้วเป็นโลกมูลจิต

ผู้ถาม ในคราวก่อนที่อาจารย์กล่าวว่า ขณะเห็นครั้งหนึ่ง จิตก็คล้อยตามอารมณ์ไป เมื่อคล้อยตามอารมณ์ไป ก็เป็นโลกะ หรือได้ยิน ได้เห็น ล้มรส ถูกต้องสัมผัส ก็โดยนัยเดียวกัน ถ้าอย่างนั้นแล้ว จิตของคนแต่ละคนก็เป็นโลกะทั้งวันเลยซิครับ

ส. ถ้ากุศลจิตไม่เกิด จะเป็นจิตอะไร ถ้าไม่พุดถึงจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตที่รู้สิ่งกระทบสัมผัส และถ้าขณะนั้นความรู้สึกเป็นอุเบกขา ไม่ใช่ความรู้สึกซึ่งโหม้นัส เสียใจ หรือไม่แถมขึ้น ขณะนั้นจะเป็นจิตอะไร นี่แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าสภาพธรรมจะเกิดอยู่เป็นประจำที่ตัวเอง ที่จิตของตัวเอง ก็ยังไม่รู้ตามความเป็นจริงว่า จิตนั้น ๆ เป็นจิตประเภทไหน จนกว่าจะได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียด ขณะใดที่ไม่เป็นกุศล ขณะนั้นต้องเป็นอกุศล ถ้ากล่าวถึงจิตเฉพาะ ๒ ขาติ คือ กุศลจิตหรืออกุศลจิต

เพราะฉะนั้นก็ต้องทราบว่า ขณะใดที่จิตไม่เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในความสงบ ไม่ใช่สติที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นจะไม่ใช่อกุศลจิตได้ไหม ในเมื่อไม่ใช่กุศล ก็ต้องเป็นอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใด คือ ถ้าไม่เป็นโลภมูลจิต ก็เป็นโทสมูลจิต หรือเป็นโมหมูลจิต

อุเบกขาเวทนา - โลภะ หรือ โมหะ

ผู้ถาม เพราะฉะนั้น การเห็นในวันหนึ่ง ๆ นั้น ทุกคนก็มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เวทนาจึงเป็นอุเบกขาเป็นส่วนใหญ่ เห็นแล้วก็เฉย ๆ ไม่รู้สึกว่ามีสุข หรือมีทุกข์ เฉย ๆ ขณะที่เฉย ๆ นี้ เวทนาเกิดกับโลภมูลจิตก็ได้ เกิดกับโมหมูลจิตก็ได้ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต หรือโมหมูลจิต มีลักษณะต่างกันโดยการปฏิบัติ สังเกตได้อย่างไร

ส. โมหมูลจิตปราศจากโลภเจตสิกและโทสเจตสิก ไม่มีความชอบ ไม่มีความสนใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ

ผู้ถาม วันหนึ่ง ๆ ที่เราเห็นเก้าอี้ ในบริเวณนี้ เราก็เห็นกันทุกวัน ๆ เป็นเก้าอี้ธรรมดา ไม่ได้วิเศษวิโสอะไร เราก็ไม่ได้ชอบ แล้วก็ไม่ได้เกลียด ขณะที่เห็น แล้วรู้ว่าเป็นเก้าอี้ อยากถามอาจารย์ว่า ขณะนั้นเป็นโลภะหรือโมหะ

ส. ควรจะเป็นอะไร ในเมื่อสนใจ เห็นเป็นเก้าอี้ เพราะเหตุว่าไม่ได้หมายความว่า ทุกท่าน เห็นทุกสิ่งทุกอย่าง ธรรมเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ในขณะนี้เอง ในห้องนี้ ที่นี้ เห็นทุกอย่างหรือเปล่า

ทุกท่านจะตอบว่า เห็นไม่เหมือนกัน ใช่ไหมคะ บางท่านอาจจะเห็นสิ่งนี้ บางท่านอาจจะเห็นสิ่งนั้น บางท่านอาจจะเห็นสิ่งอื่น เพราะเหตุว่าในห้องนี้ ถ้านับดูแล้วก็มากมายหลายอย่างเหลือเกิน แต่ไม่ได้หมายความว่า ทุกท่านเห็นทั่วไปหมด ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ปรากฏทางตา ในโลกสว่าง ในขณะที่ใดที่ไม่รู้ในสิ่งที่ปรากฏ ในขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต

แต่ในขณะที่รู้ จะบอกไม่ได้เลยว่า ขณะนั้นมีความพอใจแล้ว เพราะเหตุว่าเป็นความพอใจที่เล็กน้อยมาก ถ้าขณะนั้นไม่ใช่ความไม่แช่มชื่น สนใจในเก้าอี้ที่ปรากฏ

บางท่านอาจจะเข็ด จะถู จะปวดฝุ่นละออง ในขณะนั้นไม่มีโลภมูลจิตหรือ ถ้าเห็นว่าสกปรก ก็อาจจะเกิดความไม่แช่มชื่น เป็นโทสมูลจิต แต่ในที่นั้นไม่ได้มีแต่เฉพาะเก้าอี้ตัวเดียว สิ่งอื่น ๆ ก็มี ที่พื้นก็มีลาย มีอะไรหลาย ๆ อย่าง มีเศษกระดาษ มีอะไรก็ได้ เห็นหรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่ปรากฏ ถ้าปรากฏแล้วไม่รู้ ขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต แต่เมื่อรู้ก็จะไม่พ้นจากโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต

ในห้องนอนมีอะไรบ้าง เห็นทุกสิ่งทุกอย่างหรือเปล่า อาจจะมีรูปภาพเล็ก ๆ ซึ่งติดอยู่เป็นประจำ แต่เห็นหัว หรือว่าเห็นอย่างอื่นก็ได้ในขณะนั้น สิ่งใดก็ตามที่ปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แล้วไม่รู้ ขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต แต่ถ้าเกิดรู้ในขณะนั้น คือ มีความสนใจ ขณะนั้นจะเป็นโลภมูลจิตหรือโทสมูลจิต

ผู้ถาม เมื่อพูดอย่างนี้แล้ว บางทีก็น่าคิด ส่วนใหญ่คนเรานี้กระทำไปแล้ว บางครั้งก็ไม่ได้ใส่ใจ เช่น เราเดินขึ้นมาบนศาลานี้ ใครจะไปรู้บ้างว่า เวลาเราเดินขึ้นมา นี่ ก้าวขึ้นบันไดมากี่ขั้น เชื้อเหลือเกิน ไม่มีใครนับหรอกว่า บันไดที่เราเดินขึ้นมากี่ขั้น เพราะฉะนั้นอยากจะถามว่า ขณะที่เดินขึ้นบันไดมา แล้วไม่รู้วากี่ขั้น ขณะนั้นเป็นโลภะหรือโมหะ

ส. รู้บันไดไหม เวลาก้าวขึ้น

ผู้ถาม รู้ครับ

ส. ไม่ใช่ว่าไม่รู้ แต่ไม่ต้องนับ ไม่จำเป็นต้องนับ เวลานี้มีแก้อี้แล้ว ก็ตัว ต้องนับไหม หรือว่ารู้แล้วว่า เป็นแก้อี้

ผู้ถาม ไม่ได้ นับ แต่รู้ว่าเป็นแก้อี้

ส. ไม่จำเป็นต้องนับ แต่หมายความว่า มีความสนใจ มีความรู้ในขณะนั้น แต่ถ้าไม่รู้ และสิ่งนั้นก็ปรากฏ ในขณะที่กำลังเดินไป เวลาที่ไม่รู้นั้นเป็นโมหมูลจิต เคยแผลไหมคะ

ผู้ถาม บ่อย

ส. ถ้าถามว่า เคยแผลไหม ตอบได้ว่า บ่อย เท่ากับรู้ลักษณะที่แผล ขณะนั้นจะเป็นจิตดวงไหน ไม่ใช่กุศลจิตแน่ที่แผล เพราะเหตุว่าไม่ประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ จึงแผล เพราะฉะนั้นก็เป็นอกุศลจิต ขณะที่แผลนั้น รู้ หรือไม่รู้ ไม่รู้ เพราะฉะนั้นก็ไม่ใช่อภิมูลจิต ขณะที่เป็นมอหมูลจิต คือ แผล แล้วก็รู้ ขณะนั้นก็ไม่ใช่อภิมูลจิต

โมหเจตสิก เกิดกับอภิมูลจิต

ผู้ถาม บางครั้งเราอยู่ในบริเวณที่มีทิวทัศน์ที่สวยงาม ราบรื่น ลมเย็น มีน้ำเรียบ ขณะนั้นสดชื่น รื่นเริง ก็ไม่เห็นมีอะไรที่ฟุ้งซ่านนี้ครับ ไม่ปรากฏนี้ครับ ขณะนั้นบางทีก็รู้ว่า เป็นอภิมูลจิต และขณะที่อภิมูลจิตเกิดกับโมหเจตสิกชนิดไหนครับ

ส. โมหเจตสิกเกิดกับอกุศลจิตทุกดวง ในอกุศลจิตทุกดวง จะต้องมอภิมูลเจตสิก ๔ ดวง เกิดร่วมด้วยคือ โมหเจตสิก ๑ อหิริกเจตสิก ๑ อนินตตัปปเจตสิก ๑ อุทธัจจเจตสิก ๑ ๔ ดวงนี้ เรียกว่า “มอจุตตะกะ”

ผู้ถาม ขณะที่เป็นมอหมูลจิตก็มีอุทธัจจเจตสิกเกิดร่วมด้วย แต่อุทธัจจจะขณะนั้น ไม่ปรากฏ

ส. จิตดวงหนึ่ง ๆ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ดวง อย่างอภิมูลจิตก็มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยมากกว่า ๗ แต่ไม่ใช่ว่าเจตสิกทุกดวงจะปรากฏสภาพของเจตสิกทั้งหมดพร้อมกัน แล้วแต่ว่าเจตสิกใดขณะนั้นเป็นมูล หรือเป็นเหตุสำคัญ ที่เป็น

โลกมูลจิต ก็เพราะเหตุว่าถึงแม้โมหเจตสิกจะเกิดร่วมกับโลกมูลจิต เป็นมูลหนึ่ง แต่เพราะเหตุว่าในขณะนั้นไม่ได้มีแต่โมหเจตสิก แต่ยังมีโลกเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพที่อยากได้ มีความต้องการ มีความติดข้อง มีความเพติดเพลิน มีความพอใจในอารมณ์ที่ปรากฏ เพราะฉะนั้นในขณะนั้นลักษณะของโลกเจตสิกปรากฏ ไม่ใช่ลักษณะของอุทธัจจะ หรืออหิริกะ หรืออนัตตปปะ หรือโมหเจตสิกปรากฏ

ในขณะใดที่มีความยินดี พอใจ เพติดเพลิน ในขณะนั้นให้ทราบว่า ต้องมีโมหเจตสิกเกิดร่วมด้วย จึงยินดี พอใจในอารมณ์ซึ่งเกิดดับ และในขณะนั้นก็ต้องมีอหิริกะ อนัตตปปะ และอุทธัจจะ ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่สงบ ถ้าสงบแล้วจะไม่ต้องการ หรือยินดี หรือปรารถนา หรือเพติดเพลิน หรือพอใจในสิ่งซึ่งกำลังปรากฏ

ลักษณะของความยินดี ปรารถนา พอใจ เกิดขึ้นในขณะใด ขณะนั้นให้ทราบว่า ไม่สงบ เพราะฉะนั้นท่านที่ไปสู่สถานที่ที่รื่นรมย์ จะเป็นป่าเขาลำเนาไพรที่ไหนก็ตาม แล้วก็มีมีความพอใจในสถานที่เหล่านั้น ควรจะทราบว่า ในขณะนั้นจิตไม่สงบ ที่กำลังพอใจ เพราะว่าประกอบด้วยอุทธัจจะเจตสิก โมหเจตสิก อหิริกะเจตสิก อนัตตปปะเจตสิก และโลกเจตสิก ที่ทำให้ยินดี พอใจในสถานที่ที่รื่นรมย์นั้น ไม่ใช่กุศลจิต จึงไม่สงบ

ทิวฏฐิที่เกิดร่วมกับโลกมูลจิต

ในคราวก่อนเป็นเพียงเรื่องของโลกมูลจิตดวงที่ ๑ ซึ่งประกอบด้วยโสมนัสเวทนา เป็นโสมนัสสุสสัคคต ทิวฏฐิคตสมุပ္ยุตต์ เกิดร่วมกับความเห็นผิด เป็นอสังขาริก เพราะเหตุว่ามีกำลังกล้า เกิดขึ้นเอง ไม่ต้องอาศัยการชักจูง

สำหรับเรื่องของโลกมูลจิตดวงที่ ๑ ได้กล่าวถึงโสมนัสเวทนา และเหตุให้เกิดโสมนัสเวทนาแล้ว ตอนนี้จะกล่าวถึงลักษณะของทิวฏฐิ ความเห็นผิดที่เกิดร่วมกับโลกมูลจิต โดยเฉพาะในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นธรรมะทุก ๆ ขณะนี้ ท่านผู้ฟังก็ควรที่จะได้ทราบว่า ขณะไหนบ้างที่จิตเป็นโลกมูลจิต เกิดร่วมกับความเห็นผิด

ข้อความในอัฐฐสาลินี จิตตูปาทกัณห์ อธิบายคำว่า “ทิวฏฐิคตสมุပ္ยุตต์” มีข้อความว่า

อกุศลจิต ชื่อว่า ทัฏฐิคติสมุပ္ปัตตัม ด้วยอรรถว่า สัมปยุตต์ด้วยทัฏฐิ
คือในขณะนั้นมีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย ซึ่งข้อความในอัฐฐสาลินี อธิบายนิท
เทศมิจฉาทัฏฐิ มีข้อความบางประการว่า

ชื่อว่า “มิจฉาทัฏฐิ” ด้วยอรรถว่า เป็นความเห็น ไม่ใช่ตามเป็นจริง
ที่จะรู้ว่า ความเห็นชนิดใดเป็นความเห็นถูก และความเห็นชนิดใดเป็นความเห็น
ผิด ก็จะต้องทราบ ว่า ความเห็นผิดเป็นความเห็นที่ไม่ใช่ตามเป็นจริง ไม่ว่าใครจะมี
ความเห็นอย่างไรก็ตาม ถ้าขณะนั้นเป็นความเห็นที่ไม่ใช่ตามเป็นจริงแล้ว ก็เป็น
“มิจฉาทัฏฐิ”

ชื่อว่า “ทัฏฐิคติ” ด้วยอรรถว่า ความเห็นนี้ไปในพวกทัฏฐิ
ความเห็นที่ไม่ใช่ตามเป็นจริงนี้มีมาก ไม่ใช่บ่อยเลย แล้วก็แตกแขนงแยกไป
มากมาย ไม่ว่าทั้งนอกพระพุทธศาสนา หรือในบรรดาพุทธศาสนิกชน ถ้าไม่พิจารณา
ความคิดเห็นในชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง อาจจะไม่รู้ตัวว่า ขณะนั้นเป็นไปแล้ว
กับความเห็นผิด คือ ความเห็นที่ไม่ใช่ตามเป็นจริง

“ทัฏฐิ” นั้นแหละ ชื่อว่า ทัฏฐิคติหน ด้วยอรรถว่า ก้าวล่วงได้ยาก เหมือนดังขุ
หญ้า ขั้วป่า และขั้วภูเขา

ใครจะมีความรู้สึกอย่างนี้บ้างว่า ความเห็นผิดน่ากลัวและเป็นอันตรายอย่างยิ่ง
และก็ก้าวล่วงได้ยาก ถ้าเกิดยึดถือในความเห็นผิดนั้นแล้ว ที่จะปล่อยจากความเห็นผิด
นั้นยาก เพราะว่าความเห็นผิดเกิดขึ้นขณะใด ในขณะนั้นจะเห็นถูกไม่ได้ แต่ขณะใดที่
ความเห็นถูกเกิดขึ้น ขณะนั้นจะรู้ว่า ความเห็นอย่างไรผิด และความเห็นอย่างไรถูก แต่
ขณะใดก็ตามซึ่งความเห็นผิดกำลังเกิดขึ้น ขณะนั้นไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า เป็นความเห็น
ผิด เพราะฉะนั้นการที่จะก้าวล่วงความเห็นผิด เป็นการก้าวล่วงได้ยาก เหมือนดังขุ
หญ้า ขั้วป่าและขั้วภูเขา

มีใครเคยหลงป่าบ้าง ไม่ทราบว่าจะออกไปได้อย่างไร หาทางออกไม่ได้เลย ยาก
มากทีเดียว ฉะนั้น การที่ใครก็ตามเกิดความเห็นผิด ยึดถือความเห็นผิด วนเวียนอยู่ใน
ความเห็นผิด ยังไม่สามารถที่จะรู้ว่า ความเห็นอะไร ความเห็นอย่างไรเป็นความเห็น
ถูก ขณะนั้นก็ไม่มีทางที่จะออกจากความเห็นผิดได้ เพราะเหตุว่าการที่จะออกจาก

ความเห็นผิดได้ ก็ต่อเมื่อมีความเห็นถูกเกิดขึ้นเท่านั้น จึงจะรู้ว่า ความเห็นก่อน ๆ เป็นความเห็นผิด หรือว่าความเห็นอย่างไรเป็นความเห็นผิด

ทิวฏฐิคือกันดาร

ข้อความต่อไป มีว่า

ทิวฏฐิ นั้นแหละ ชื่อว่า ทิวฏฐิกนฺตาโร

กนฺตาโร ในภาษาบาลี ภาษาไทย คือ กันดาร

กันดาร คือ ทิวฏฐิ ด้วยอรรถกถา มีความน่าระแวงและมีภัยเฉพาะหน้า เหมือนกันดารใจ กันดารสัตว์ร้าย กันดารทราย กันดารขาดน้ำ และกันดารทูปภิกขภัย

นี้แสดงถึงความน่ากลัวของทิวฏฐิ ซึ่งทำให้เกิดอันตราย เหมือนกันดารใจ กันดารสัตว์ร้าย กันดารทราย กันดารขาดน้ำ และกันดารทูปภิกขภัย

เข้าถึงต่อสัมมาทิวฏฐิ

ที่ชื่อว่า ทิวฏฐิวิสุทฺถายิกิ ความเห็นเป็นเข้าถึงต่อสัมมาทิวฏฐิ ด้วยอรรถกถา แฉ่ง และด้วยอรรถกถา ย้อน ต่อสัมมาทิวฏฐิ

จริงอยู่ ความเห็นผิดเมื่อเกิดขึ้นย่อมแฉ่ง และย่อมย้อนความเห็นชอบ

ความเห็นชอบเป็นอย่างนี้ แต่ความเห็นผิดแฉ่งหรือย้อน คือ ตรงกันข้ามกับความเห็นถูก

ความเห็นถูกย่อมเห็นว่า เหตุย่อมตรงกับผล การทำชั่วก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดผลชั่ว อกุศลกรรมเป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก กุศลกรรมเป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก

แต่ถ้าไม่เห็นอย่างนี้ ย่อมชื่อว่า ย้อนหรือแฉ่งต่อความเห็นชอบ คือ ถ้าเห็นว่า อกุศลกรรมไม่ได้ให้ผลเป็นอกุศลวิบาก หรือว่ากุศลกรรมไม่ได้ให้ผลเป็นกุศลวิบาก ในขณะนั้นก็เป็นความเห็นผิด หรือถ้าคิดว่า ตายแล้วสูญ หรือว่าตายแล้วเที่ยง ขณะนั้นก็ย้อนหรือแฉ่งกับความเห็นถูก เพราะเหตุว่าสภาพธรรมกำลังเกิดดับ ตามเหตุตาม

ปัจจัย เมื่อมีปัจจัยก็เกิดขึ้น จะสูญได้อย่างไร เพราะเหตุว่าปัจจัยที่จะให้เกิด มี หรือว่า จะเที่ยงได้อย่างไร ในเมื่อปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้นหมดไป สิ่งที่เกิดก็ต้องหมดไปด้วย

ความผันแปรแห่งทิวฐิ

ที่ชื่อว่า ทิวฐิวิปยุตติ ความผันแปรแห่งทิวฐิ ด้วยอรรถว่า เป็นความผันแปร ผิดรูปไปแห่งทิวฐิ เพราะบางครั้งก็ยึดถือความเที่ยง บางครั้งก็ยึดถือความขาดสูญ

จริงอยู่ คนมีทิวฐิ ย่อมไม่อาจจะตั้งอยู่ในข้อเดียวได้ บางครั้งก็คล้อยตามความ เที่ยง บางครั้งก็คล้อยตามความขาดสูญ

นี่เป็นลักษณะความผันแปรของทิวฐิ เวลาที่เป็นความเห็นผิด ย่อมคลอนแคลน และแปรผันไป แล้วแต่เหตุปัจจัย ที่จะทำให้เกิดเห็นผิดอย่างนั้นบ้าง หรือว่าเห็นผิดอย่าง นั้นบ้าง แต่ถ้าเป็นความเห็นถูกแล้ว ไม่เปลี่ยน โดยเฉพาะการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ผู้รู้ความเกิดดับของสภาพธรรมโดยการประจักษ์แจ้ง เพราะเหตุว่าอบรมเจริญ สติพร้อมปัญญา ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ ตัวตน จนกระทั่งมีปัจจัยที่จะทำให้ปัญญาที่แทงตลอดเกิดขึ้น สามารถที่จะประจักษ์ ความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ เมื่อได้ประจักษ์ความเกิดดับของ สภาพธรรมแล้ว จะเปลี่ยนไปเห็นว่า สภาพธรรมเที่ยง ย่อมเป็นไปไม่ได้เลย

แต่ถ้าเป็นความเห็นผิด ย่อมมีปัจจัยที่จะให้ความเห็นนั้นผันแปรไปได้ เช่น บาง ครั้งก็เห็นว่าเที่ยง หรือว่าบางครั้งก็เห็นว่าขาดสูญ

สังโยชน์คือทิวฐิ

ที่ชื่อว่า ทิวฐิสังโยชน์ สังโยชน์ คือ ทิวฐิ ด้วยอรรถว่า ทิวฐินั้นแหละ เป็นตัว สังโยชน์ ด้วยอรรถว่า (สังโยชน์) ผูกสัตว์ไว้ ทำให้ไม่ไปสู่ความเห็นถูก

ความเห็นผิดก็ผูกไว้นั่น

คาโห – ความยึดถือ

ที่ชื่อว่า คาโห ความยึดถือ ด้วยอรรถว่า ยึดไว้มั่นซึ่งอารมณ์ ดุจสัตว์ร้าย มี
จะเข้เป็นต้น จับคนไว้ฉะนั้น

ความตั้งมั่น

ที่ชื่อว่า ปฏิกุฐาโห ความตั้งมั่น เพราะตั้งใจไว้โดยเฉพาะ จริงอยู่ คนมีทิวฐินี้
ย่อมตั้งมั่นโดยภาวะที่เป็นไปอย่างแรง ยึดถือ

จะบอกเท่าไรก็ไม่เชื่อ จะอธิบายเท่าไรก็ไม่พิจารณา นั่นก็แสดงให้เห็นถึง
ลักษณะของทิวฐิ ซึ่งยึดถือไว้นั่น ไม่สามารถที่จะรับฟังเหตุผลหรือพิจารณาเหตุผล
อื่นได้ ถึงแม้ว่าจะได้ยินแล้ว ได้ฟังแล้ว ความเห็นผิดนั้นก็ยึดไว้ ไม่ให้ไปสู่ความเห็น
ถูกได้

ที่ชื่อว่า กุมมคโค – ทางชั่ว

ที่ชื่อว่า กุมมคโค ทางชั่ว ด้วยอรรถว่า เป็นทางที่บัณฑิตเกลียด เพราะนำมาซึ่ง
ความพินาศ หรือด้วยอรรถว่า เป็นทางแห่งอบายที่บัณฑิตเกลียด

คนฉลาดหรือผู้ที่เป็นบัณฑิตย่อมเห็นภัย เห็นโทษของความเห็นผิด เพราะเหตุว่า
ความเห็นผิดเป็นอันตรายอย่างยิ่ง ซึ่งไม่ทำให้บุคคลนั้นพ้นจากความเห็นผิดนั้นได้ ไม่
สามารถที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ตราบใดที่ยังมีความเห็นผิดอยู่

ที่ชื่อว่า มิจฉาปโถ – ทางผิด

ที่ชื่อว่า มิจฉาปโถ ทางผิด เพราะไม่ใช่เป็นทางตามที่เป็นจริง เหมือนอย่างว่า
ทางอันคนหลงทิศ แม้ยึดถือว่า นี่เป็นทางแห่งบ้านชื่อนั้น ดังนี้ ก็ย่อมไม่ทำให้เขาถึง
บ้านนั้นได้ ฉะนั้น ทิวฐิ อันคนเจ้าทิวฐิ แม้ถือว่า เป็นทางสุคติ ก็ไม่ทำให้เขาถึงสุคติได้

เหมือนฉันนั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า “มิจุฉาปโก” แปลว่า ทางผิด เพราะไม่ใช่เป็นทางตามที่เป็นจริง

เรื่องของการอบรมเจริญปัญญา จะเห็นได้ชัดว่า ทางไหนเป็นทางที่ถูก และทางไหนเป็นทางที่ผิด

การถวายที่ดินสร้างสำนัก

ผู้ถาม เรื่องของทิวฐิ ในพุทธศาสนาถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ ส่วนใหญ่ผู้ที่มีทิวฐิอย่างแรงกล้า ชาวโลกเขาถือว่าเป็นปัญญา ส่วนใหญ่อาจารย์ใหญ่ ๆ ทุกวันนี้ มีความเห็นผิด มีข้อปฏิบัติผิด เสร็จแล้วก็ทำให้ท่านดังได้ มีเยอะ โดยเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง บุคคลส่วนใหญ่นี้เชื่อตามอาจารย์แล้วเห็นความเลื่อมใส ก็เลยถวายที่ดินให้สร้างสำนักปฏิบัติ ก็การถวายที่ดินให้สร้างสำนักปฏิบัติ เป็นกุศลให้ไปสวรรค์ได้ ใช่ไหมครับ

ส. ผลของอะไรคะ

ผู้ถาม ผลของท่าน

ส. ผลของท่าน แต่ไม่ใช่ผลของความเห็นผิด

ผู้ถาม อันนี้ผลของท่านที่จะเกิดขึ้นได้ ก็เกิดมาจากความเห็นผิดเป็นปัจจัย ก็บอกว่า ผู้ที่จะพ้นทุกข์ได้ ต้องเข้าสำนักปฏิบัติ ถ้าไม่เข้าสำนักปฏิบัติแล้วพ้นทุกข์ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเขาจึงให้ที่ดินสร้างสำนักปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการให้ที่ดินสร้างสำนักปฏิบัติ ก็เกิดจากปัจจัย คือ ความเห็นอันนั้น

ส. ถ้าจุดประสงค์ คือ การให้เพื่อตั้งสำนักปฏิบัติที่ไม่ถูก ขณะนั้นไม่ใช่กุศลคะ ไม่จัดว่าเป็นทาน ทานหมายถึงการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ ผู้ที่กำลังทุกข์ยากเดือดร้อน หรือผู้ที่กำลังต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด และผู้ใดมีจิตเมตตาอนุเคราะห์สงเคราะห์ให้บุคคลนั้นได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์

ผู้ถาม จะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ก็แล้วแต่ แต่วัตถุเขาก็สละให้ครับ ที่ดิน บางที่เป็นแสน เป็นล้าน เขาก็ให้กับบุคคลอื่นทั่ว ๆ ไป เป็นสาธารณะ เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นการให้ครับ

สุ. แล้วแต่เจตนาของผู้ให้ ว่าให้เพื่ออะไร

ผู้ถาม ก็ให้เพื่อสร้างสำนักปฏิบัติไงครับ

สุ. ถ้าให้เพื่อสร้างสำนักปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติผิดเจริญงอกงามยิ่งขึ้น ขณะนั้นไม่ใช่กุศลแน่

ผู้ถาม แต่ขณะที่ให้ ขณะนั้นเป็นกุศล ได้ไหมครับ

สุ. อันนี้เป็นเรื่องที่จะละเอียดและก็เป็นเรื่องที่ยาก เพราะเหตุว่าบางท่านอยากจะถวายบางอย่างแก่สงฆ์ เพราะเหตุว่าท่านเป็นผู้ที่มีทรัพย์สิน มีทุกสิ่งทุกอย่างการที่ท่านก็ไม่อยากจะเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัวของท่าน เพราะเหตุว่าก็มากมายเหลือใช้ ถ้าได้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นก็จะเป็นการดี ก็มีจิตคิดที่จะสละ ถ้าในขณะนั้นไม่มีเจตนา มุ่งที่จะให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติผิด แต่มุ่งที่จะให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษา หรือการปฏิบัติธรรม และหวังว่าจะเป็นที่ ๆ มีการปฏิบัติถูก ขณะนั้นก็เป็นกุศลนะคะ แต่ไม่ใช่เพราะเหตุว่ากำลังมีความเห็นผิด มุ่งที่จะส่งเสริมข้อปฏิบัติที่ผิด ถ้าในขณะนั้นแล้วละก็ไม่ใช่กุศล

เรื่องของความเห็นผิด เป็นเรื่องซึ่งถ้าได้มีการฟังและพิจารณาเหตุผลที่ถูกต้อง ก็ยังสามารถที่จะคลาย หรือละความเห็นผิดนั้นได้ เพราะฉะนั้นในบรรดาท่านที่เคยปฏิบัติผิด หรือเห็นผิดมาแล้ว เวลาที่ได้ฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาค ท่านเป็นผู้ที่เกิดการพิจารณาถูกต้องขึ้นขณะใด มีความเห็นถูกต้องขึ้นขณะใด ท่านก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าท่านได้มีการอบรมเหตุที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้นอย่าหมดหวัง หรืออย่าประมาทบุคคลอื่นซึ่งกำลังมีความเห็นผิด แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนที่จะเฝ้าดูด้วยความเห็นที่ถูกต้อง ที่จะให้บุคคลนั้นพิจารณา ถ้าเขายังไม่พิจารณา ก็ไม่มีใครสามารถที่จะไปเปลี่ยนแปลง หรือกลับความคิดเห็นของเขาได้ แต่ใครจะรู้ว่า วันไหนอาจจะเกิดสนใจ แล้วก็ฟังด้วยดี แล้วพิจารณา จนความเห็นถูกต้องเกิดขึ้นได้ แต่ถ้ามุ่งที่จะส่งเสริมความเห็นผิด ขณะนั้นก็ไม่ใช่กุศล

ทิวฏฐิในชีวิตประจำวัน

ผู้ถาม พระผู้มีพระภาคทรงแสดงทิวฏฐิไว้ จำแนกออกเป็น ๖๒ ประการ ส่วนใหญ่ในพระไตรปิฎกก็กล่าวว่า เห็นว่าเที่ยง ก็เป็นทิวฏฐิ เห็นว่าสูญ ก็เป็นทิวฏฐิ เห็นว่ากายก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ซีกก็อันนั้น พยัญชนะต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน อ่านแล้วไม่ค่อยเข้าใจ แล้วก็บอกว่า บางอย่างเที่ยง บางอย่างไม่เที่ยง บางทีก็ตรงกัน สังขารขันธ์ทั้งหลายไม่เที่ยง นิพพานเที่ยง อย่างนี้ก็ยังเป็นทิวฏฐิอีก ขอให้อาจารย์อธิบายขยายความทิวฏฐิทั้ง ๖๒ ประการให้หน่อย

ส. ถ้าท่านผู้ฟังคิดว่า เป็นเรื่องที่เข้าใจยาก ก็พักไว้ก่อน คงจะเข้าใจตลอดหมดทุกสิ่งทุกประการในพระไตรปิฎกไม่ได้ แต่สามารถที่จะเข้าใจทิวฏฐิ คือ ความเห็นผิด ซึ่งเกิดในชีวิตประจำวันของท่านเอง หรือผู้ที่ใกล้ชิด หรือของมิตรสหายได้ ประโยชน์คืออะไรคะ เพื่อเกื้อกูลอนุเคราะห์ ถ้าสามารถจะกระทำได้ ที่จะให้เขาเกิดความเห็นถูกขึ้น อย่างท่านผู้ฟังที่เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานตอนกลางวัน ท่านก็บอกว่า พอตอนกลางคืน ท่านอยากทำสมาธิ ในขณะที่สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อาจจะเป็นการตรึกนึกคิดวุ่นวายเรื่องอื่น ๆ เพราะเหตุว่ายามว่างจากธุรกิจการงาน ท่านก็อาจจะมีปัจจัยที่จะให้นึกถึงอดีตบ้าง อนาคตบ้าง เรื่องนั้นบ้าง เรื่องบุคคลนี้บ้าง ทำให้มีความรู้สึกที่ว่า อยากจะทำสมาธิ

เพราะฉะนั้นในขณะนั้นทราบได้ว่า ไม่ใช่การอบรมเจริญสติปัฏฐาน อะไรทำให้ต้องการที่จะทำสมาธิ โภกมุลจิต เกิดขึ้น จึงมีความพอใจ มีความต้องการสิ่งอื่น ที่ไม่ใช่การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามเหตุตามปัจจัย ตามความเป็นจริงในขณะนั้น

อกุศลบางครั้งรุนแรง

ทุกท่านมีอกุศล และอกุศลบางครั้งก็รุนแรง จนกระทั่งทำให้รู้สึกว่ กระสับกระส่าย เดือดร้อนใจ แต่เป็นความจริง เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้น

เพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น ด้วยความเข้มแข็ง ที่มั่นคง ต่อการที่จะศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยว่า ไม่ใช่เรา ในขณะนั้น เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้น มีอาการ มีลักษณะปรากฏ อย่างนั้น เพื่อที่ปัญญาจะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ในขณะนั้น

ขณะนั้นจึงจะเป็นหนทางที่จะทำให้ รู้ทั่วในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละประเภท ซึ่งไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ลักษณะต่าง ๆ ในสังสารวัฏ จนกว่าจะถึงขณะที่โศตปัตติมรรคจิตจะเกิดขึ้น รู้แจ้งอริยสัจธรรม

แต่ถ้าคิดจะหลบหลีกทันที คือ จะทำสมาธิ ในขณะนั้นก็ทราบได้ว่า ไม่ใช่กุศลจิต เพราะเหตุว่าไม่ใช่สติปัญญา แต่เป็นความต้องการชนิดหนึ่ง ซึ่งต้องการที่จะให้สมาธิเกิดขึ้น ไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ถ้าไม่รู้ความจริงในชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้นกว่าจะถึงการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้จริง ๆ ว่า ทางตาเดี๋ยวนี้เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เพื่อที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงธาตุรู้ อาการรู้ กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นโลกสว่าง สำหรับคนที่มีจักขุปสาท เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ไม่ใช่ในขณะที่ได้ยินเสียง ซึ่งเป็นลักษณะที่ดัง เป็นลักษณะสภาพธรรมอีกชนิดหนึ่ง

ถ้าไม่รู้ความจริงในชีวิตประจำวันตามปกติในขณะนี้เอง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ยังไม่มีทางที่จะถึงความเป็นพระอรหันต์ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะเหตุว่าโลกะยังชักชวนที่จะให้ทำสิ่งอื่น ซึ่งไม่ใช่การระลึกทันที มีความอาภาย ว่าเรื่ง ที่จะรู้ว่า แม้ลักษณะของโลกะซึ่งรุนแรง หรือโทสะซึ่งรุนแรงในขณะนั้น ก็ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

สติปัฏฐาน กับ การไปนั่งสมาธิ

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นทิวลิป ความเห็นผิดของตนเองได้ในชีวิตประจำวันว่า ขณะใดเป็นความเห็นผิด ขณะใดเป็นความเห็นถูก เพราะเหตุว่าบางท่านกล่าวว่า ชีวิตของท่านมี ๒ อย่าง คือ การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติอย่างหนึ่ง และการนั่งสมาธิอีกอย่างหนึ่ง

ทำไมต้องสองอย่าง ทำไมไม่ใช่อย่างเดียว อะไรทำให้ต้องเป็นสอง แทนที่จะเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้นก็ยังมีทางที่จะติดอยู่

และถ้าไม่รู้ว่าจะขณะนั้นไม่เป็นประโยชน์เลย เพราะเหตุว่าถึงแม้ว่าจะไปนั่งสมาธิก็ไม่อาจที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงได้ แต่จะมีความพอใจ เพราะเหตุว่ามีความรู้สึกรู้ว่า มีนามธรรมและรูปธรรมปรากฏให้รู้ชัด ไม่ว่าจะเย็นในขณะนั้น ก็รู้ หรือไม่ว่าจะคิดนึก หรือไม่ว่าจะมีกลิ่นปรากฏ มีเสียงปรากฏ ก็ดูเสมือนว่าเป็นความรู้ชัด แต่ถ้าไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ทำขึ้นด้วยความต้องการ แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วในขณะนี้ กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้อย่างนี้ ก็ไม่มีทางที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

และก็ยังมีความพอใจที่จะทำสมาธิ เพราะคิดว่าในขณะนั้นสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมชัด แต่อย่าลืมว่า ไม่ใช่อารมณ์ชัด แต่ต้องเป็นปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของอารมณ์ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จึงจะชื่อว่า รู้ชัด ไม่ใช่คอยไปเงี่ยบ ๗ แล้วสิ่งใดเกิดปรากฏก็ว่าชัด แต่ในขณะนี้เอง ที่ชัด คือ ปัญญาสามารถรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะเกิดขึ้นแล้ว ตามเหตุ ตามปัจจัย ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้นก็จะทราบได้ว่า หนทางไหนเป็นหนทางถูก และหนทางไหนเป็นทางที่จะต้องอาภายาญว่าเงิ เจ้มแข็ง ที่จะไม่ติด เพราะเหตุว่าการอบรมเจริญสติปัฏฐานอย่าลืม เพื่อละ เพราะฉะนั้นขณะใดที่รู้สึกว่ายึด ขณะนั้นไม่ใช่การละ เมื่อไม่ใช่การละ

จึงไม่ใช่หนทาง และการจะต้องเป็นการละด้วยปัญญา ที่เกิดขึ้นพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงจะละได้

เสียงมีลักษณะดัง

ส. ทุกท่านจะต้องเป็นผู้ที่ตรง คือ พิจารณาเหตุผลและลักษณะของสภาพธรรมเพื่อที่จะได้รู้ว่า ความเห็นอย่างไรเป็นความเห็นผิด และความเห็นอย่างไรเป็นความเห็นถูก ซึ่งเป็นประโยชน์ของการศึกษาและการพิจารณาธรรม

ผู้ฟัง ที่ว่าสภาพดังเป็นเสียง ถ้าเรามีสติเกิดขึ้น เสียงต่าง ๆ ที่มากระทบหูก็เป็นสภาพดังทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเสียงอะไรก็ตาม เสียงที่อาจารย์บรรยายธรรม มันก็เป็นเสียงดัง แล้วเราจะเอาอะไรมาเข้าใจธรรมที่ท่านอาจารย์บรรยายล่ะครับ ถ้ารู้ว่าเป็นแต่เพียงเสียง ๆ เท่านั้น

ส. สภาพธรรม คือ เสียง เพราะเหตุว่ามีลักษณะดัง จึงเป็นชื่อ หรือว่าเป็นนาม คือ เป็นคำ ถ้าไม่มีเสียง คือ สภาพธรรมที่ดัง จะไม่มีคำใด ๆ และไม่มีชื่อใด ๆ เลย ไม่สามารถที่จะเข้าใจอะไรได้เลย ถ้าปราศจากเสียง ถ้ามีการเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา มีการจำหมายลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา มีการรู้สิ่งที่ปรากฏทางตานั่น ใช้สำหรับทำอะไร สำหรับรับประธาน หรือใช้สำหรับรับประธานไม่ได้ บริโภคไม่ได้ นั่นเป็นการจำหมายทางตา แต่ไม่มีเสียง ไม่มีคำ ที่จะใช้สำหรับเรียก หรืออธิบายให้เข้าใจ แม้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง คือ จิต หรือเจตสิก หรือรูป ถ้าไม่มีเสียง ไม่มีคำ ไม่มีชื่อ ไม่มีการสามารถที่จะอธิบายอรรถ คือ ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างได้

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมที่มีจริง คือ ดัง ซึ่งก็เป็นเสียงนั่นเอง เป็นสิ่งซึ่งสามารถที่จะใช้อธิบายให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏซึ่งเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เสียงนั่นเอง คือ ชื่อ หรือคำที่จะทำให้เข้าใจในอรรถของสภาพธรรม นั่งกันอยู่เฉย ๆ ไม่พูดอะไรสักคำ ทำอย่างไรจึงจะเข้าใจเรื่องของสติ หรือว่าเรื่องของสัมมาทิฐิ หรือว่าเรื่องของมิจฉาทิฐิ หรือว่าเรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป เรื่องของสภาพธรรมได้ ไม่มีทางใช้ไหม

เพราะฉะนั้นลักษณะที่ “ดัง” นี้เป็นชื่อได้ เป็นคำได้ สำหรับให้เข้าใจความหมาย

จะละว่าเราได้อย่างไร

ได้ยินมี เราไม่มี ไม่ได้หมายความว่า ได้ยินไม่มี ได้ยินมี แต่เราไม่มี เห็นมี แต่เราไม่มี เข้าใจมี แต่เราไม่มี เข้าใจก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ได้ยินก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เห็นก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง นี่คือสัมมาทิฐิ ถ้าความเห็นใดอ่อนหรือแย้งกับสภาพธรรมตามความเป็นจริง นั่นคือ มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด

ถ้าคิดว่าเรามี ผิดหรือถูก ผิด

นี่แหละ คือ ประโยชน์ของการที่จะพิจารณาสภาพธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ความเข้าใจถูก เพราะเหตุว่าถ้าไม่ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง จะไม่มีใครสามารถที่จะเข้าใจสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงว่า เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ตามสภาพธรรม เราไม่มี

ผู้ถาม คำว่า “เรา” มี ตามสภาพธรรมต่าง ๆ เราก็ไม่มี ก็รู้ อยู่ในอภิธรรม แต่ในพระสูตร บางครั้งพระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสว่า อตฺตาหิ อตฺตาโน นาโถ ก็หมายความว่าเรามีชีวิต คือ ตนเป็นที่พึ่งของตน ตนก็คือเรา เราก็คือตน อันนี้มันก็น่าคิดอยู่

ส. ถ้าพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ตถาคต” เป็นอย่างไรคะ

ผู้ถาม ก็หมายถึงพระองค์

ส. ก็หมายถึงพระองค์ แต่เป็นอนัตตา ใช่ไหมคะ

ผู้ถาม ใช่ครับ

ส. เช่นเดียวกัน แต่ละบุคคล ก็คือ ชันธ ๕ มีจิต เจตสิก รูป เกิดดับ แต่แทนที่จะบอกว่า ชันธ ๕ ที่อยู่ทางซ้าย หรือชันธ ๕ ที่อยู่ข้างหลัง ชันธ ๕ ที่อยู่ทางโน้น ก็เป็นการยุ่งยาก

จะเจริญสติขณะนั้นได้หรือไม่

ผู้ถาม กระผมขอถามเข้าไปอีก เมื่อที่ท่านผู้ฟังถามว่า ขณะที่เราจะรู้เสียง ก็หมายความว่า เสียงมีสภาพดัง ในเมื่อสภาพดังนั้นก็แฝงความหมายอยู่ เช่นอาจารย์กล่าวว่า โลกมุขจิต ๘ ขณะที่เสียงดังแฝงมาพร้อมทั้งความหมาย เราฟังแล้วก็รู้เรื่องราว หมายถึงอกุศลจิต ในเมื่อขณะนั้นเสียงก็มี รู้เรื่องก็มี สิ่งที่จะกระทบก็มี ในเมื่อเราจะเจริญสติ พิจารณาในขณะนั้นได้หรือเปล่า

สุ. ถ้าไม่ได้ ก็ไม่มีพระอรหันต์บุคคล

ผู้ถาม ก็อยู่ครับว่าได้แน่ แต่ว่าขณะที่สติเกิดแล้ว เมื่อรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เมื่อเสียงกระทบ ขณะใดที่มีความรู้สึกตัวและมีสัมปชัญญะ ขณะนั้นก็รู้เรื่อง เมื่อรู้เรื่อง ก็รู้เสียงบ้าง รู้สภาพที่ได้ยินบ้าง รู้สภาพที่รู้เรื่องบ้าง เสร็จแล้วก็จบไปเท่านั้น แต่ว่าอาจารย์มักจะพูดบ่อย ๆ ว่า ให้พิจารณา ๆ ขณะนั้นพิจารณาแล้วหรือยังครับ

สุ. พิจารณาแล้วก็ดับไป ยังไม่พอ ก็ต้องพิจารณาอีก

ผู้ถาม คือ ขณะที่อาจารย์กล่าวว่า โลกมุขจิต ๘ เราก็รู้ว่าความหมายของคำว่า โลกมุขจิตคืออะไร ขณะนั้นก็รู้ว่าเป็นเพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง เสร็จแล้วก็ดับไป ขณะนั้นชื่อว่า พิจารณาแล้วหรือยังครับ

สุ. ใครจะตอบได้ นอกจากสติปฏิฐานของผู้นั่นเอง ไม่อย่างนั้นคนอื่นก็สามารถที่จะมีอภิญญาจิต รู้ว่าจิตของบุคคลนั้นกำลังพิจารณาแค่ไหน อย่างไร แต่ตามความเป็นจริง บุคคลที่สติเกิด เป็นผู้ที่รู้ว่าจะ พิจารณาหรือน้อมไปที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมบ้างหรือยัง และก็เริ่มรู้ขึ้นบ้างหรือยัง ขณะไหนพอที่จะรู้ ขณะไหนก็ไม่รู้ไปเสียอีกแล้ว ตามปกติ ตามความเป็นจริงค่ะ

หนทางเดียว

ท่านผู้ฟังคอยเมื่อไรจะเป็นพระอรหันต์บุคคล เมื่อไรสภาพธรรมจะปรากฏชัด แต่ว่ามีหนทางเดียว คือ สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมด้วยความอดทน ที่จะพิจารณา

จนกว่าสภาพธรรมนั้นจะปรากฏทางมโนทวาร

ก็ไม่ต้องไปคิดเป็นห่วง ระลึกไปเรื่อย ๆ พิจารณาไปเรื่อย ๆ ความรู้ค่อย ๆ เกิดที่ละเล็กทีละน้อย แล้วก็ต้องมีความอดทน

อย่ายึดถือข้อปฏิบัติที่ผิด

ข้อสำคัญคืออย่าเห็นผิด อย่ายึดถือข้อปฏิบัติที่ผิด ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ด้วยการพิจารณาว่า ธรรมใดเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง ไม่ใช่เลื่อมใสโดยง่าย หรือว่าเชื่อทุกคนที่พูดถึงเรื่องของการปฏิบัติธรรม แต่จะต้องพิจารณาในเหตุผล เพื่อที่จะได้ไม่เห็นผิดและไม่ปฏิบัติผิด

ลักษณะของมิจฉาทิฏฐิ

ถึงแม้ว่าทิฏฐิที่มีปรากฏในชีวิตประจำวัน จะมีลักษณะต่าง ๆ ลักษณะของมิจฉาทิฏฐิซึ่งเป็นอกุศลเจตสิก คือ

อโยนิโส อภินิเวส ลกขณา มีความยึดมั่นโดยอุบายอันไม่แยบคาย เป็นลักษณะ
ปราคมาส รสา มีความยึดถือไปด้านอื่น ล่วงเลยธรรมโดยสภาวะ เป็นรสา
มิจฉาภินิเวส ปจจุปฏฐานา มีความยึดมั่นอย่างผิด ๆ เป็นปัจจุปฏฐาน
อริยานํ อทสฺสนกามตาทิ ปทฏฐานา มีการไม่ยอมเห็นพระอริยะทั้งหลาย เป็น
ตัน เป็นปทฏฐาน
พึงเห็นว่าเป็นโทษอย่างยิ่ง

มิจฉาทิฏฐิ [1]

ท่านผู้ฟังควรที่จะพิจารณาลักษณะของมิจฉาทิฏฐิที่ว่า

อโยนิโส อภินิเวส ลกขณา มีความยึดมั่นโดยอุบายอันไม่แยบคาย เป็นลักษณะ

ถ้าไม่ฟังแล้วก็ไม่พิจารณาจริง ๆ หรือว่าไม่พิจารณาให้ถูกขณะใด ขณะนั้นก็
ลักษณะของความเห็นผิด

มิจฉาทิฏฐิ [2]

ปรัมมาส รสา มีความยึดถือไปด้านอื่น ล่วงเลยธรรมโดยสภาวะ เป็นรสะ คือ
เป็นกิจ

ถ้าใครประพฤติปฏิบัติหนทางที่ไม่ใช่การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏในขณะนี้ตามปกติ ตามความเป็นจริง ให้ทราบว่า นั่นเป็นกิจของมิจฉาทิฏฐิ ที่มี
ความยึดถือไปด้านอื่น ล่วงเลยธรรมโดยสภาวะ เป็นรสะ ทำให้ลุ่มคล้ำข้อประพฤติ
ปฏิบัติที่ผิด

มิจฉาทิฏฐิ [3]

มิจฉาทินิเวส ปจฺจุปฏฺฐานา มีความยึดมั่นอย่างผิด ๆ เป็นปัจจุปฏฺฐาน คือเป็น
อาการที่ปรากฏ ที่จะเห็นได้ว่า ใครยังมีความเห็นผิดอยู่ ใครยังประพฤติปฏิบัติผิดอยู่
และใครยังยึดมั่นในข้อประพฤติปฏิบัติที่ยังผิดอยู่ นั่นก็เป็นอาการที่ปรากฏของ
มิจฉาทิฏฐิ

มิจฉาทิฏฐิ [4]

อริยานํ อทฺถสฺสนกามตาที ปทฺฐานา มีการไม่อยากเห็นพระอริยะทั้งหลาย เป็น
ต้น เป็นปทฺฐาน คือเป็นเหตุก่อให้เกิด

ผู้ถาม อันนี้มันก็น่าคิด ถ้าพุทธบริษัททั้งหลายที่จะไม่อยากเห็นพระอริยะบุคคล
ผมเชื่อเหลือเกินว่า ไม่มี

ส. หมายความว่า ไม่มีใครไม่อยากจะเห็น แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่า ที่เห็นนั้นนั้นะ เป็นพระอริยะหรือเปล่า คนที่เห็นนั้นนั้นะ เป็นพระอริยะหรือเปล่า

ผู้ถาม เป็นหรือไม่เป็น เราไม่รู้ครับ แต่อยากจะเห็นนั้นะต้องอยากเห็นแน่ ถ้าจะบอกว่า ไม่อยากเห็นพระอริยะเจ้านั้น ไม่มีแน่

ส. ถ้าเป็นความเห็นผิด เช่น พวกเดียรถีย์ปริพาชก เห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า อยากเห็น หรือไม่อยากเห็น

ผู้ถาม พวกนั้นอาจจะไม่อยากเห็นก็มี เพราะเกี่ยวกับลาภ

ส. พวกนั้นคือพวกไหน

ผู้ถาม พวกอัญญเดียรถีย์ในครั้งพุทธกาล

ส. ก็คือพวกเห็นผิดในครั้งนั้นอย่างไร ในครั้งนี้ก็อย่างนี้ เพราะฉะนั้นการที่จะเห็นพระอริยบุคคล ควรที่จะได้ทราบว่าจะเห็นได้ไหม จะเห็นได้อย่างไร และคนที่กำลังถูกเห็นอยู่นั้นนั้นะ เป็นพระอริยะหรือเปล่า จะรู้ได้อย่างไร

ที่ว่าอยากเห็น ก็ต้องมีเหตุผลที่ว่า จะเห็นได้อย่างไร ไม่ใช่เมื่อเห็นแล้วก็เชื่อว่าเป็นพระอริยะ โดยไม่มีเหตุผล ถ้ามีคนบอกว่า พระอรหันต์กำลังเดินมา ก็เชื่อว่านั่นเป็นพระอรหันต์กำลังเดินมา นั่นไม่ใช่เหตุผล เหมือนอย่างพวกเดียรถีย์ ถึงแม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะเสด็จมา พวกนั้นก็ไม่ได้เชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้นวิธีที่จะเห็นพระอริยบุคคลแท้ ๆ ก็ต้องมี ด้วยปัญญา ไม่ใช่เพียงด้วยการฟังแล้วก็เชื่อทันทีว่า พระอรหันต์กำลังมา หรือว่าบุคคลนั้นบุคคลนี้เป็นพระอริยบุคคล

เพราะฉะนั้นนี่เป็นการพิสูจน์ใจจริงว่า ต้องการเห็นพระอริยบุคคลหรือเปล่า ถ้ายังยึดถือข้อประพฤติปฏิบัติที่ผิด จะยังเชื่อว่า ต้องการเห็นพระอริยะไหม แต่ถ้าพิจารณาเหตุผลในข้อปฏิบัติอย่างรอบคอบ อย่างละเอียด อย่างถี่ถ้วน ไม่ใช่ผู้ที่เชื่อง่าย หรือว่าเพียงฟังก็เชื่อ แต่ว่ามีเหตุผลที่จะพิจารณาว่า การที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคลได้นั้น อบรมเจริญปัญญาอย่างไร ถ้ารู้เหตุจริงๆ ที่จะทำบุคคลสามารถที่จะเป็นพระอริยบุคคลได้ มีความเข้าใจในเหตุที่จะทำให้เป็นพระอริยบุคคลถูกต้อง ผู้นั้นก็มีโอกาสที่จะเห็นพระอริยบุคคลด้วยปัญญา

แต่ถ้าไม่พิจารณาเหตุที่จะทำให้เป็นพระอริยบุคคลว่า อบรมเจริญอย่างไรจึงจะเป็นพระอริยบุคคล ก็จะไม่มีโอกาสเห็นพระอริยบุคคล ซึ่งก็แสดงว่า บุคคลนั้นไม่ได้มีความปรารถนาจริง ๆ ที่จะพบพระอริยบุคคล เพราะเหตุว่า เป็นผู้ที่เชื่อง่าย เชื่อเสียแล้ว โดยที่ไม่พิจารณาเหตุที่จะทำให้เป็นพระอริยบุคคล

ผู้ถาม ก็มีครับ ส่วนใหญ่ทุกวันนี้ พระอริยบุคคลมีเยอะแยะเลย ส่วนใหญ่เอาบุคคลเป็นที่อ้าง ประชาชนไปกันวันหนึ่งเป็นหมื่นเป็นแสน เอาพวกนี้เป็นข้ออ้างว่า บุคคลนั้นเป็นพระอริยบุคคล

สุ. ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า แต่ละท่านนี้มีอภยาศัยอุปนิสัยสะสมมาต่าง ๆ กัน แต่ก็จะมีผู้ที่มีเหตุผลและเป็นผู้ที่ตรงต่อเหตุผล มิฉะนั้นแล้ว พระธรรมของพระผู้มีพระภาคก็คงจะสูญสิ้นหมดไปนานแล้ว ถ้าไม่มีผู้ที่ฟังพระธรรม แล้วก็พิจารณาเหตุผลจริง ๆ เพราะฉะนั้นบุคคลอื่นแต่ละบุคคลรวมทั้งท่านเอง ก็เป็นผู้ที่สะสมอุปนิสัยต่าง ๆ กันมา เพราะฉะนั้นไม่ต้องคำนึงถึงบุคคลอื่น เพราะว่าท่านที่จะละความเห็นผิดของบุคคลอื่นเป็นเรื่องยาก แต่ควรที่จะพิจารณาถึงความเห็นผิดของตนเองว่า มีไหม ถ้ามีก็จะได้ละ

เพราะฉะนั้นการที่ตัวท่านเอง เป็นผู้ที่ต้องการที่จะเห็นพระอริยบุคคล ก็จะต้องเป็นผู้ที่รู้หนทางที่จะทำให้ผู้นั้นเป็นพระอริยบุคคลเสียก่อน และก็ไม่ต้องห่วงถึงบุคคลอื่น เพราะว่าท่านที่จะทำให้ทุกคนมีความเห็นถูก เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย

ผู้ถาม การเห็นพระอริยบุคคล เดียวนี้ผมไม่ตื่นเต้นเสียแล้ว ก็รู้เสียแล้วว่า ในเมื่อพบเห็นแล้ว คำสอนและคำสนทนาของท่าน ก็คืออย่างนี้ ไม่พ้นไปจากพระไตรปิฎกแล้วปัญญาของเราจะเกิดพรวดพรวดก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเห็นก็อย่างนั้น ไม่เห็นก็อย่างนั้น ไม่ค่อยตื่นเต้นเท่าไร

สุ. ข้อสำคัญทราบไม่ได้ใช่ไหมว่า ใครเป็นพระอริยบุคคล ถ้าบุคคลนั้นไม่ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคลเช่นกัน

ผู้ถาม ทราบได้แต่ว่าบุคคลนั้นไม่เป็นพระอริยบุคคล แต่ว่าบุคคลนั้นเป็นพระอริยบุคคล ทราบไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้นถ้ามีใครบอกว่า คนโน้นเป็นพระอรหันต์ คนนี้เป็นพระอรหันต์ ก็ทราบได้ใช่ไหมว่า แม้ผู้ทีกล่าวนั้น ก็ยังไม่ได้รู้จริง เพราะเหตุว่าผู้นั้นก็ไม่ใช่พระอรหันต์

ผู้ถาม แน่นนอนครับ ถ้าบุคคลใดไม่ได้เจริญสติปัฏฐานแล้ว บุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์ไม่ได้แน่นอน เพราะฉะนั้นก็เยอะแยะครับที่คนเราเขาลือกันทุกวันนี้ คนนี้เป็นพระอรหันต์ คนนี้เป็นพระอรหันต์ แต่ข้อปฏิบัติของท่านมันไม่ใช่เป็นการเจริญสติปัฏฐาน แล้วเขาจะเป็นพระอรหันต์ได้อย่างไร

เพราะว่าเรารู้จากแค่นี้ละครับ ถ้าใครไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน คนนั้นก็ไม่ใช่พระอรหันต์แน่ เพราะเป็นไม่ได้

ส. ก็ขออนุโมทนาในความเห็นถูกต้องนะค่ะ

เหตุเกิดแห่งทิวา

ซึ่งในวันนี้ก็จะขอกล่าวถึง เหตุเกิดแห่งทิวา แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุเกิดแห่งทิวา ก็ขอทวนลักษณะของทิวาที่ว่า มีจิตทิวา

อโยนิโส อภินิเวส ลกฺขณา มีความยึดมั่นโดยอุบายอันไม่แยบคาย เป็นลักษณะขณะใดก็ตามมีความเห็น มีการเชื่อมั่นในความเห็น แต่ความเห็นนั้นขาดการพิจารณาโดยแยบคาย โดยถูกต้อง ในขณะนั้นต้องพิจารณาให้ทราบว่า เป็นความเห็นผิดอย่างหนึ่งอย่างใดหรือเปล่า เวลาที่เกิดความยึดถือในความเห็นชนิดหนึ่งชนิดใดขึ้น

ปราคาส รสา มีความยึดถือไปด้านอื่น ล่วงเลยธรรมโดยสภาวะ เป็นรสา คือ เป็นกิจ

แทนที่จะเห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็กลับมีความยึดถือไปด้านอื่น ล่วงเลยธรรมโดยสภาวะ เป็นกิจ

มิจุฉาภินิเวส ปจุปปฐานา มีความยึดมั่นอย่างผิด ๆ เป็นปัจจุปัฏฐาน คือ เป็นอาการที่ปรากฏ

อริยานิ อทสฺสนกามตาทิ ปทฐานา มีการไม่ยากเห็นพระอริยะทั้งหลายเป็นต้น เป็นปทฐานา พึงเห็นว่าเป็นโทษอย่างยิ่ง

ซึ่งบางท่านก็อาจจะแย้งว่า คงจะไม่มีใครไม่ยากเห็นพระอริยบุคคล เพราะชื่อว่าพระอริยบุคคลแล้ว โดยเฉพาะพระอรหันต์ ก็มีผู้ยากเห็นจริง ๆ แต่การที่จะเห็นพระอรหันต์ หรือไม่เห็น ไม่ใช่ด้วยจักขุ คือ ด้วยตา เพราะเหตุว่าตาสามารถที่จะเห็นเพียงวิณณะ คือสีสันต่าง ๆ ตาไม่สามารถจะเห็นความเป็นพระอรหันต์ ไม่สามารถที่จะเห็นคุณธรรมของผู้ที่ดับกิเลสหมดด้วยการอบรมเจริญปัญญา จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าจะมีพระอรหันต์ แต่ว่าผู้นั้นไม่รู้เหตุที่จะให้บุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์ ผู้นั้นก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่า บุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์ ฉนฺได ในยุคนี้ ในสมัยนี้ ถ้าผู้ใดเพียงอยากเห็นพระอรหันต์ด้วยจักขุปสาท คือ เพียงอยากเห็นว่ามีใครที่ไหน รูปร่างหน้าตาอย่างไร เป็นพระอรหันต์ ย่อมไม่สามารถที่จะเห็นได้ เพราะเหตุว่าไม่รู้คุณธรรมและเหตุที่จะให้บรรลุเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นการที่จะไม่มีความเห็นผิด ก็ต้องเป็นผู้ที่อยากเห็นพระอริยะทั้งหลายด้วยปัญญา คือ ด้วยการรู้จริง ๆ ว่า เหตุของข้อประพฤติกปฏิบัติอย่างไร จะทำให้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ได้ ไม่ใช่เพียงแต่บอกว่าคนหนึ่งคนใดเป็นพระอรหันต์ แต่ไม่เข้าใจหนทางข้อปฏิบัติที่จะทำให้เป็นพระอรหันต์เลย และจะเชื่อได้อย่างไรว่า บุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์ หรือแม้แต่ตัวท่านเอง ซึ่งเห็นเพียงวิณณะ คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา จะรู้ได้อย่างไรว่า บุคคลนั้นเป็นพระอรหันต์จริงหรือไม่

เพราะฉะนั้นการที่เป็นบุคคลที่อยากเห็นพระอริยะจริง ๆ ก็คือ เป็นผู้ที่จะต้องศึกษา จนกระทั่งเข้าใจในข้อประพฤติกปฏิบัติ ที่จะทำให้บุคคลนั้นสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า เป็นโสดาบันบุคคล เป็นพระสกทาคามีบุคคล เป็นพระอนาคามีบุคคล และเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่เข้าใจข้อประพฤติปฏิบัติ ที่จะทำให้นุคคลใดเป็นพระอรหันต์ ก็อย่าเพิ่งอยากจะได้เห็นพระอรหันต์ เพราะว่าไม่มีโอกาสจะเห็น และไม่มีโอกาสจะเข้าใจได้ด้วยว่า การเป็นพระอรหันต์นั้นเป็นได้อย่างไร

ซึ่งข้อความในอัฐสาลินี มีว่า

อริยานํ อทสฺสนกามตาที ปทฺฐฐานา มีการไม่อยากเห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นต้น เป็นปทัฏฐาน

พึงเห็นว่า เป็นโทษอย่างยิ่ง

คือ การที่จะไม่ศึกษา ให้อริในข้อปฏิบัติที่จะทำให้เป็นพระอรหันต์ได้ เป็นการไม่อยากเห็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นโทษอย่างยิ่ง เพราะอาจจะเข้าใจผิด และคิดว่าบุคคลนั้น ๆ เป็นพระอรหันต์ โดยที่บุคคลนั้น ๆ ไม่ใช่พระอรหันต์

ซึ่งสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในชีวิตประจำวัน ถ้าไม่พิจารณาจริง ๆ ให้แยบคายให้ละเอียด ก็ยากที่จะรู้ได้ว่า ท่านเกี่ยวข้องกับเรื่องอยู่ในความเห็นผิด ประการหนึ่งประการใดหรือไม่ ซึ่งความเห็นผิดนี้เป็นโทษ เป็นอันตรายมาก เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะทำให้ดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์

สำหรับธรรมทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นต้องมีเหตุ มีปัจจัย ด้วยเหตุนี้แม้ทิฏฐิความเห็นผิด ก็ต้องมีเหตุ ที่จะให้เกิดขึ้น

ซึ่งข้อความในอัฐสาลินี ได้แสดงเหตุให้เกิดทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด มีข้อความว่า

พึงทราบการเกิดขึ้นแห่งความเห็นผิด กล่าวคือ ทิฏฐิคตะ นี้ ด้วยเหตุมีอาทิอย่างนี้

อาทิ คือ เป็นต้น คือ ยกเหตุประการสำคัญ คือ

อสทฺธมฺมสฺวนํ การฟังแต่อสังฆธรรม

บางท่านก็อยากที่จะฟังธรรม แต่ธรรมที่ฟังเป็นอสังฆธรรม ไม่ใช่เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ และทรงแสดงไว้โดยละเอียด โดยลึกซึ้ง ที่จะต้องอาศัยการพิจารณาโดยแยบคาย โดยรอบคอบจริง ๆ บางท่านกล่าวว่า ขอฟังธรรมสัก ๕ นาที ๑๐ นาที แต่พระอรหันต์สมาธิสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพระบารมี ๔ อสงไขยแสนกัป ไม่ใช่เพื่อจะทรง

แสดงธรรมเพียง ๕ นาที หรือ ๑๐ นาที แต่ทรงแสดงตลอด ๔๕ พรรษา จนกระทั่งถึงกาลใกล้ที่จะปรินิพพาน เพราะเห็นว่าธรรมจะเป็นที่ฟัง เป็นสรณะ หลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว

เพราะฉะนั้นก็ต้องพิจารณาจริง ๆ ว่า ธรรมใดก็ตามที่ฟังเพียง ๕ นาที ๑๐ นาที จะมีประโยชน์มากน้อยแค่ไหน จะทำให้สามารถรู้ทั่วถึงในธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมหากรุณาแสดงแก่สัตว์โลกได้หรือไม่ ถ้าเพียงแต่จะฟัง ๕ นาที หรือ ๑๐ นาทีเท่านั้น แต่ว่าผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว จะทราบได้ว่า ต้องฟังตลอดชีวิต และก็ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว

กว่าการฟังจะมีการเข้าใจ

ผู้ที่เป็นพระอริยสาวกในสมัยของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ ได้ฟังพระธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ก่อน ๆ หลายพระองค์ ก่อนการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระอริยบุคคล

เพราะฉะนั้นบางท่านก็คิดถึงเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน แล้วก็บอกว่า เวลาที่สติเกิดระลึกขึ้นมา ไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพียงแต่คิดเรื่องสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เช่น ทางตาในขณะนี้ กำลังเห็น ระลึกได้ แต่ไม่ตรงลักษณะของสภาพรู้ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งกำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา แต่เป็นการนึกเรื่องจักขุวิญญาณ ซึ่งเป็นสภาพรู้ ธาตุรู้ สิ่งที่กำลังปรากฏ

แต่ก็ยังเป็นการดี ที่เมื่อได้ฟังแล้ว ก็ไม่ได้หลงลืมสติเสียทีเดียว แต่ว่ามีปัจจัยที่จะให้เกิดนึกถึงเรื่องของการเห็น เพียงแต่ว่าสติยังไม่ได้ระลึกตรงลักษณะของสภาพรู้ ธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งซึ่งกำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า กว่าที่การฟัง จะฟัง ๆ และก็มีการเข้าใจ ๆ ไปเรื่อย ๆ เป็นสังขารขั้นที่จะปรุงแต่งให้สติระลึกได้ ไม่ใช่เพียงขั้นคิด แต่ว่ายังระลึกได้ตรงลักษณะซึ่งเป็นสภาพรู้ หรือธาตุรู้ ที่กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็ต้องอาศัยกาลเวลาไม่ใช่น้อยเลย

เพราะฉะนั้นสำหรับผู้ที่ยังฟัง แล้วก็จะระลึกได้ตรงลักษณะของสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็จะต้องเป็นหลังจากที่ฟังแล้วหลายหมื่นกับ พร้อมทั้งอบรมเจริญสติหลายหมื่นกับ เพราะฉะนั้นมีปัจจัยพร้อมที่เมื่อเพียงได้ฟังเรื่องลักษณะของสติ ก็เป็นปัจจัยให้สติปัญญาเข้าใจแจ่มแจ้ง แล้วก็ระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันทีได้ และเมื่อได้อบรมในเวลาไม่นานนัก ก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

แต่ต้องรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง ถ้าขณะใดที่สติเกิด แต่ยังไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรม เพราะว่าท่านผู้นั้นเองบอกว่า ไม่มีลักษณะของธรรมปรากฏ เช่น ทางตาระลึกได้ ก็เป็นเรื่องของการเห็น แต่ไม่ใช่เป็นเพราะรู้ว่า เป็นธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมจึงยังไม่ปรากฏว่า เป็นธรรม ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ว่าผู้ที่อบรมเจริญสติปัญญาจนคล่อง สามารถที่สติจะเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนที่สติปัญญาเกิด สติปัญญาจะระลึกได้ตรงลักษณะของธาตุรู้ หรือสภาพที่เป็นรูปธรรมที่ปรากฏทางหนึ่งทางใด ในขณะนั้นก็จะทราบได้ว่า เป็นผู้ที่รู้ลักษณะของสติปัญญา และรู้ลักษณะของธรรมทั้งหลาย จนรู้ว่า สิ่งทั้งหลายเป็นธรรมทั้งสิ้น ตรงกับพระพุทธวจนะ ที่ว่า “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะเมื่อสติระลึกก็ระลึกตรงลักษณะของธรรม รู้ในอาการที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม นั่นคือผู้ที่ชำนาญ และรู้ว่า นอกจากธรรม ไม่มีอะไร ไม่ว่าจะทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ลักษณะของธรรมเท่านั้นที่กำลังปรากฏ แล้วก็ป็นธรรมจริง ๆ คือ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน นั่นคือผู้ที่เข้าใจว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาถูกต้อง เพราะเหตุว่าต้องเป็นธรรมทั้งหลายจริง ๆ

ถ้าทราบได้ที่ยังไม่ใช่ธรรมทั้งหลาย บางกาลก็เป็นธรรม บางกาลก็ไม่ใช่ธรรม และเวลาที่สติระลึก บางครั้งก็ไม่ได้ระลึกตรงลักษณะที่จะรู้ว่า เป็นธรรม ขณะนั้นก็ยังไม่

ไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญาจนรู้ว่า ธรรมเท่านั้นที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูกที่กำลังได้กลิ่น ทางลิ้นที่กำลังลิ้มรส ทางกายที่กำลังกระทบสัมผัส ทางใจที่กำลังคิดนึก และยังเป็นลักษณะของสภาพธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกดีใจ เสียใจ เป็นสุข เป็นทุกข์ เฉย ๆ หรือไม่ว่าจะเป็นโลภะ หรือโทสะ หรือมัจฉริยะ หรืออิดสสา หรือสภาพธรรมใด ๆ ก็ตามทั้งหมด ผู้ที่รู้ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะสติระลึกรวมลักษณะของธรรม จะรู้ว่าเป็นธรรมจริง ๆ แล้วก็เป็นธรรมเท่านั้น

เพราะฉะนั้นก็ต้องฟังต่อไปอีก และก็อบรมเจริญปัญญาไปอีก เพื่อที่จะรู้ว่าข้อประพฤติปฏิบัติอย่างไรจะทำให้รู้ได้จริง ๆ ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ตามที่พระอริยสาวกทั้งหลายท่านได้ตรัสรู้แล้ว เพื่อที่จะได้ไม่เห็นผิด

เพราะฉะนั้นก็ต้องทราบด้วยว่า แม้การฟังธรรมก็ควรที่จะฟังธรรมที่เป็นสัทธรรม มิฉะนั้นแล้วจะเป็นไปกับความเห็นผิด ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจผิด และการปฏิบัติผิดได้

เหตุให้เกิดทวิฏฐิประการที่ ๑

สำหรับข้อความในอัฐฐสาลินี ซึ่งอธิบายเหตุให้เกิดทวิฏฐิ

ประการที่ ๑ คือ อสทุมมสวณํ การฟังแต่อสัทธรรม มีข้อความว่า

จริงอยู่ ความเห็นผิดนี้ ฟังทราบว่า ย่อมเกิดขึ้นด้วยการฟัง อันเว้นจากการเข้าไปพิจารณาเห็นอย่างรอบคอบ ก้าวล่วงความเป็นกลางเสียแล้ว มุ่งที่จะนับถือเป็นอย่างมากซึ่งอสัทธรรมทั้งหลายอันประกอบด้วยวาตะ คือ ทวิฏฐิเหล่านี้

แม้แต่การที่จะฟังธรรม ก็ควรที่จะได้ทราบว่า ท่านเป็นผู้ที่มุ่งจะนับถือเป็นอย่างมากซึ่งอสัทธรรมทั้งหลาย อันประกอบด้วยวาตะ ก้าวล่วงความเป็นกลางเสียแล้ว

เพราะเหตุว่าเวลาฟังธรรม ต้องฟังจริง ๆ คือ ฟังพระธรรม ฟังธรรม ไม่ใช่ฟังบุคคล ว่าบุคคลผู้กล่าวธรรมนั้นเป็นใคร เพราะเหตุว่าถ้าฟังบุคคล ในขณะนั้นเป็นผู้ที่มุ่งจะนับถือเป็นอย่างมาก ทำให้ในขณะนั้นก้าวล่วงความเป็นกลาง หมายความว่าขาด

การพิจารณาโดยเที่ยงตรงจริง ๆ ว่า ธรรมที่ได้ยินได้ฟังนั้นประกอบด้วยเหตุผลสมบูรณ์ ถูกต้อง หรือว่ายังคลาดเคลื่อนอยู่ เพราะฉะนั้นเรื่องของการฟังธรรมด้วยความ รอบคอบ ด้วยความเป็นกลาง ไม่ใช่มุ่งที่จะนับถืออัสถัธรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งสำคัญ

เรื่องของการฟังธรรม พิจารณาได้จากการฟังของตัวเองว่า จุดประสงค์ของ การฟังนั้นเป็นอย่างไร อย่าลืมนะ อย่ามุ่งที่จะนับถือเป็นอย่างมาก แต่จะต้องไม่ก้าวล่วง ความเป็นกลาง คือ การพิจารณาโดยรอบคอบ

เหตุให้เกิดทวิปฏิปการที่ ๒

สำหรับเหตุประการที่ ๒ คือ อภยญาณมิตตตา ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว

สำหรับเหตุประการที่ ๒ ก็เป็นสิ่งสำคัญมาก มิฉะนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคคง ไม่ทรงแสดงไว้ในมงคลสูตร ซึ่งเป็นมงคลข้อที่ ๑ คือ การไม่คบคนพาล เป็นมงคลอัน สูงสุด

นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของมิตรว่า ถ้ามีคนชั่วหรือว่าคนที่เห็นผิดเป็นมิตร ย่อมคล้อยตามความเห็นนั้น ๆ ได้ เพราะเหตุว่าถ้ามีเพื่อนที่เห็นผิด ก็จะชักชวนให้ฟังใน เรื่องที่ผิด แล้วก็ชักจูงไปสู่สถานที่ซึ่งมีการเห็นผิด การปฏิบัติผิด บางท่านแล้วแต่เพื่อน ฝูงจะไป แม้แต่ในที่ ๆ มีความเห็นผิด เหมือนกับว่าเป็นผู้ที่ติดในหมู่คณะและในสำนัก

อย่าลืมนะ ถ้าเกิดเพเลียงพลั่ว ไม่พิจารณาธรรมด้วยความรอบคอบ อาจจะ ค่อย ๆ คล้อยตามความเห็นนั้นไปทีละเล็กทีละน้อย โดยที่ไม่รู้สึกตัว

เพราะฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วต้องเห็นโทษ ของการเป็นผู้ที่มีมิตรชั่ว คือ เป็นผู้ที่มีความเห็นผิด

อาทิจจสูตร ข้อ ๕๑๖

ข้อความในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อาทิจจสูตร ข้อ ๕๑๖ มีข้อความว่า

[๕๑๖] สาวัตถินิทาน.

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระอาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่ยืนก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือ แสงเงินแสงทอง ฉันทา สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความบังเกิดแห่ง โพชฌงค์ ๗ แก่ภิกษุ คือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉันทานั้นเหมือนกัน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักเจริญโพชฌงค์ ๗ จักกระทำให้มากซึ่งโพชฌงค์ ๗

โพชฌงค์ ๗

ผู้ถาม คำว่า “โพชฌงค์ ๗” หมายถึงอะไร

ส. “โพชฌงค์” หมายความว่าถึงธรรม ซึ่งเป็นองค์ธรรมให้ตรัสรู้ สติ เน้นอน และองค์ธรรมอื่น ๆ กุศลเจตสิกซึ่งเป็นองค์ของการตรัสรู้

เพราะฉะนั้นท่านผู้ฟังก็ต้องเลือก ที่จะเป็นผู้ที่มีกัลยาณมิตร คือ ผู้ที่เป็นมิตรดี คือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรม ซึ่งจะให้ความรู้ ความเข้าใจยิ่งขึ้นใน ลักษณะของสภาพธรรม

เกื้อกูลผู้ที่ปฏิบัติผิด

ผู้ถาม ข้อนี้เกี่ยวกับบารมีในอดีตที่สั่งสมมา ในเวลานี้ ในกรุงเทพฯ มีข้อปฏิบัติ ที่ผิดจากมรรคมงคล ๘ แล้วก็เข้าใจว่าเป็นมรรคมงคล ๘ มากมายหลายสำนัก และเป็น ที่นับถือของคนทั้งหลายด้วย ซึ่งคนทั้งหลายเชื่อว่า ข้อปฏิบัตินั้นเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นผู้ที่ไปปฏิบัติตามข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ เขาก็พิจารณาแล้วเห็นว่า ข้อปฏิบัตินั้นถูก ถ้าเขาไม่ได้พิจารณา เขาก็คงไม่เข้าไปปฏิบัติ เพราะว่าเมื่อเข้าไป ปฏิบัติแล้ว บางคนเขาก็ได้ผลต่าง ๆ นานา เห็นโน้นเห็นนี่ เพราะฉะนั้นถ้าไม่ได้สั่งสมมา อย่างถูกต้อง การที่จะคบกับกัลยาณมิตรอย่างถูกต้องก็เป็นการยากอีกเหมือนกัน

ส. แต่เมื่อมีโอกาสจะได้ฟัง หรือมีโอกาสที่จะเกื้อกูลกันด้วยการสนทนา ก็ไม่ทราบอีกเหมือนกันว่า ลึกลงไปของการสะสมของบุคคลนั้น จะมีเชื้อไฟของปัญญาพอที่จะเป็นแสงไฟขึ้นมาได้อีกหรือเปล่า

ผู้ถาม อันนี้ยากมากครับ ส่วนใหญ่เนี่ย เขาปฏิบัติไปแล้ว บางคน เห็นโน้น เห็นนี่ เขาเกิดได้ผล จะเอาข้อปฏิบัติที่ถูกไปให้เขา เราจะเสนอข้อปฏิบัติไปให้เขา เขามักจะแย้งว่า ข้อปฏิบัติของเขาดีกว่า ถูกต้องกว่า อย่างนี้เป็นต้น

ส. เพราะฉะนั้น ก็ตรงกับเหตุที่เกิดขึ้นทิวฏฐิ ประการที่ ๓ คือ
อริยานํ อทสฺสนกามตาทีนํ ความเป็นผู้ไม่ต้องการจะเห็นพระอริยะทั้งหลาย เป็นต้น

นั่นก็แสดงอยู่แล้วว่า เป็นผู้ไม่ต้องการจะเห็นพระอริยะจริง ๆ เพราะเหตุว่าไม่พิจารณาหนทางที่จะทำให้เป็นพระอริยบุคคล ไม่รู้ว่าพระอริยบุคคลนั้นเจริญปัญญาอย่างไร

ซึ่งข้อความในอัฐสาลินี อธิบายว่า

ด้วยความเป็นผู้ไม่ต้องการเห็นพระอริยะทั้งหลายและสัตบุรุษทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้า เป็นต้น ด้วยความเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ อันแบ่งเป็นสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ด้วยความขาดวินัย กล่าวคือ ความแตกแห่งสังวรในธรรมของพระอริยะ อันเป็นประเภทเป็นปาดิโมกขสังวร อินทริยสังวร สติสังวร ญาณสังวร และปหานสังวร และในธรรมของสัตบุรุษ

ฉลาดในธรรมของพระอริยะ

เพียง ๕ นาที เข้าใจไม่ได้แน่ ในการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ต้องเป็นผู้ที่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ คือจะต้องรู้ว่า ธรรมใดเป็นธรรมของพระอริยะ อันแบ่งเป็นสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ก็จะต้องเข้าใจเรื่องของสติปัฏฐาน คือ การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่เคยยึดถือว่า เป็นกายของเรา

หรือว่าเป็นตัวเรา เป็นเวทนา ความรู้สึกของเรา เป็นจิตของเรา เป็นธรรมทั้งหลายซึ่งเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

เพราะฉะนั้นถ้าไม่ฟังมาก ๆ ไม่พิจารณาจริง ๆ แม้ในเรื่องของสติปัฏฐาน ๔ การประพฤติปฏิบัติก็ย่อมผิด เพราะเหตุว่าอาจจะเข้าใจว่า ไม่ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏในขณะนี้ ก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ซึ่งถ้าพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า นั่นไม่ใช่ลักษณะของปัญญา การที่จะไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่ทางที่จะทำให้เป็นพระอริยบุคคล ไม่ใช่ทางที่จะทำให้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ ตามปกติตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้นถ้าใครบอกว่า ไม่ต้องเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ท่านผู้ฟังก็พิจารณาทราบได้ใช่ไหมว่า ถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว ปัญญา ความรู้จริง ความรู้ชัด จะเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุว่ากำลังเห็นทางตา กำลังได้ยินทางหู เป็นธรรมทั้งหมด ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และสภาพธรรมใดที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ปรากฏในขณะนั้น ก็ดับในขณะนั้น ถ้าไม่ประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามปกติ จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้อย่างไร ก็ไม่มีทางที่เป็นปัญญาซึ่งสามารถแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมซึ่งกำลังเกิดดับในขณะนี้

เพราะฉะนั้น เหตุให้เกิดความเห็นผิด คือ

อริยานิ อทฺธสนกามตาทีนิ ความเป็นผู้ไม่ต้องการจะเห็นพระอริยะทั้งหลาย เป็นต้น ด้วยความเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ อันแบ่งเป็นสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ด้วยความขาดวินัย กล่าวคือ ความแตกแห่งสังวรในธรรมของพระอริยะ อันมีประเภทเป็นปาติโมกขสังวร อินทริยสังวร สติสังวร ญาณสังวร และปหานสังวร ในธรรมของสัตบุรุษ

การสังวร

การสังวรต้องมี แต่ไม่ใช่เป็นการที่ตัวตนจะทำสังวร แต่รู้ว่า “สังวร” หมายความว่า การที่สติเกิดขึ้น เป็นกุศลธรรม แล้วก็อบรมเจริญโดยประเภทของปาติโมกขสังวร คือ ตามข้อบัญญัติที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้

ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ

สำหรับในเรื่องของคำว่า “ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ” คือ ไม่เฉียบแหลมในธรรมของพระอริยะ

ข้อความในอรรถกถาอัฐสาลินี นิกเขปกัณฑ์ อธิบายคำว่า

“ไม่ได้ฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ” ซึ่งมีวินิจฉัยดังต่อไปนี้

นี่ก็เป็นเรื่องที่ละเอียด สำหรับผู้ที่จะเจริญสติปัฏฐาน ที่จะต้องเข้าใจด้วย

ชื่อว่า “วินัย” ซึ่งได้ยินได้ฟังกันบ่อยเหลือเกิน ระเบียบวินัย แต่วินัยจริง ๆ คือ

อย่างไร

ชื่อว่า “วินัย” มี ๒ อย่าง ในวินัย ๒ อย่างนี้ แต่ละอย่าง ๆ มี ๕ อย่าง ปุุชชนเรียกว่า ไม่ได้ฝึกฝน เพราะไม่มีวินัยนั้น

นี่คือ วินัย การฝึกฝน ที่จะทำให้อุชชนเป็นพระอริยบุคคล ซึ่งมี ๒ อย่าง คือ สังวรวินัย ๑ และ ปหานวินัย ๑

“สังวรวินัย” คือ การฝึกฝน การสังวร การสำรวมด้วยสติ ไม่ใช่เป็นเราที่จะทำสำรวม และ “ปหานวินัย” อีก ๑

สังวรวินัย ๕

สำหรับ “สังวรวินัย” ก็มี ๕ อย่าง คือ

“ศีลสังวร” ความสำรวม คือ ศีล ซึ่งถ้าเป็นภิกษุก็ต้องตามพระปาติโมกข์ ในขณะที่ใดที่สติระลึกที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระปาติโมกข์ ขณะนั้นก็เป็นปาติโมกขสังวร

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นภิกษุนี้เพียบพร้อมด้วยปาติโมกขสังวรหรือเปล่า เพราะเหตุว่าสิ่งที่ทำให้เพศบรรพชิตต่างกับเพศคฤหัสถ์ ก็คือพระปาติโมกข์ ซึ่งเป็นข้อประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ

เพราะฉะนั้นพระภิกษุก็ต้องมีสติ ระลึกได้ ที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระปาติโมกข์ แต่สำหรับฆราวาสก็เป็น **ศีลสังวร** คือ การมีระเบียบวินัยในการที่จะรักษาศีล ไม่ล่วงศีล ๑

สติสังวร ความสำรวม คือ สติ ๑

ญาณสังวร ความสำรวม คือ ญาณ ๑

ขันติสังวร ความสำรวม คือ ขันติ ๑

วิริยสังวร ความสำรวม คือ ความเพียร ๑

ฟังดูเป็นตำรา เป็นวิชาการ แต่แท้ที่จริงแล้วก็เป็นชีวิตปกติประจำวัน เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะเหตุว่าต้องเป็นผู้เข้าใจในศีลสังวร ที่จะไม่ล่วงศีล แล้วก็ต้องเข้าใจในสติสังวร คือ ความสำรวมในจักขุนทรีย์ เป็นต้น ซึ่งหมายความว่าถึงในขณะที่จะเห็นต้องระลึกได้ ที่จะระลึกได้ รู้ว่าสภาพธรรมที่ “เห็น” ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นนามธรรม

นี่คือชีวิตประจำวัน แต่ถ้าตามตำรา ก็คือ “สติสังวร” หรือ สติสังวร

และสังวร หรือสังวรระ ที่มาดังนี้ว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อชิตะ กระแสเหล่าใดในโลก สติเป็นเครื่องกั้นกระแสเหล่านั้น เราย่อมกล่าวการกั้นกระแสทั้งหลาย กระแสเหล่านี้อันบัณฑิตย่อมปิดได้ด้วยปัญญา ดังนี้ ชื่อว่า “ญาณสังวร” ดังนี้

พูดกันบ่อย ๆ สติเป็นเครื่องกั้นกระแสของอกุศลธรรม เวลาที่สติเกิดอกุศลธรรมเกิดไม่ได้ในขณะนั้น ที่รู้อย่างนั้น ก็เป็น “ญาณสังวร”

ส่วน “ขันติสังวร” คือ สังวรที่มาจากคำว่า “เป็นผู้อดทนต่อความหนาว ต่อความร้อน” ดังนี้ ชื่อว่า “ขันติสังวร”

ท่านผู้ฟังมีหรือเปล่า อากาศก็กำลังจะร้อนขึ้น ๆ ทุกวัน แล้วชีวิตประจำวันของผู้ที่จะอบรมเจริญปัญญา ซึ่งการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ต้องอาศัยความอดทนอย่างยิ่ง อดทนที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น ไม่ว่าจะร้อนหรือจะหนาว ก็รู้ว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏเพราะเหตุปัจจัย ช่วยให้อดทนได้ไหม ถ้ารู้ อย่างนี้

เมื่อมีกาย ก็ต้องมีความทุกข์ ซึ่งเกิดเพราะกระทบสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยกาย เย็น บ้าง ร้อนบ้าง เป็นของธรรมดา เมื่อมีกายแล้ว จะไม่กระทบกับเย็นร้อนที่จะทำให้เกิด ความทุกข์ เป็นไปไม่ได้ไหม ย่อมเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าหลงลืม ไม่รู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรมซึ่งเกิดขึ้นรู้อารมณ์ที่กระทบกายแล้วก็ดับไป ถ้าไม่รู้ อย่างนี้จริง ๆ ย่อมเดือดร้อน ย่อมคร่ำครวญ ย่อมรำพัน ในขณะนั้นก็หลงลืมสติไปมาก ไม่ได้รู้ ว่า ขณะนั้นลักษณะที่ร้อน หรือว่าลักษณะที่เย็น ลักษณะของความรู้สึกซึ่งเป็นทุกข์ ที่ ภายใต้นั้นนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แล้วถ้าอดทนไม่ได้ เป็นอย่างไร จะ ยิ่งเดือดร้อนด้วยประการทั้งปวง พยายามที่จะหาสิ่งซึ่งจะผ่อนคลายความทุกข์กายนั้น ถ้าหาได้ก็ดี แต่ถ้าหาไม่ได้ก็ยิ่งเดือดร้อน รำคาญใจ เพราะฉะนั้นก็ยิ่งเป็นทุกข์เพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้นการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เวลาที่มีการสังวรทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ย่อมเป็นผู้ที่อดทนต่อความหนาว ต่อความร้อนได้ เวลาที่ปัญญา เกิดขึ้น ชื่อว่า “ขันติสังวร”

ดีหรือไม่ดี อย่าลืม เวลาที่กระทบกับอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจทั้งหลาย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

นอกจากนั้นก็

ประการที่ ๕ คือ “วิริยสังวร” สังวร คือ ความเพียร

สังวร ที่กล่าวมานี้ว่า “ย่อมไม่ยังกามวิตกอันเกิดขึ้นแล้ว ให้อยู่ทับ” ดังนี้ ชื่อว่า “วิริยสังวร”

นี่คือข้อความในอรรถกถา ซึ่งมาจากพระไตรปิฎก ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นความ สมบูรณ์ของพยัญชนะได้ ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังจะพูดเอง อาจจะไม่มีความหมายที่กำลัง ขอบ อย่างนี้ แต่ว่าข้อความในอรรถกถามีว่า “ย่อมไม่ยังกามวิตกอันเกิดขึ้นแล้ว ให้อยู่ทับ”

ทุกคนมีความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ไม่ใช่บ่อย แต่มาก และก็ไม่มีวันอิ่ม ไม่มีวันเต็ม ไม่มีวันพอ

เพราะฉะนั้นผู้ที่ไม่อบรมเจริญปัญญา “ก็ย่อมยังกามวิตกอันเกิดขึ้นแล้ว ให้อยู่ทับ” ไม่มีวันที่จะพ้นไปได้เลย แต่ว่าผู้ที่อบรมเจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ที่ละเอียดที่ละน้อย ในที่สุดวันหนึ่ง “ย่อมไม่ยังกามวิตกอันเกิดขึ้นแล้ว ให้อยู่ทับ” หมายความว่า กามวิตกนั้นไม่สามารถที่จะครอบงำได้ต่อไป ด้วย “วิริยสังวร”

ก็สังวรทั้งหมดนี้ เรียกว่า “สังวร” เพราะระวังกายทุจริตเป็นต้น อันควรระวังตามควรแก่ตน และเรียกว่า “วินัย” เพราะกำจัดกายทุจริตเป็นต้น อันควรกำจัด ตามควรแก่ตน

สังวรวินัยพึงทราบว่ามี ๕ อย่าง ด้วยประการฉะนี้ก่อน
สำหรับปกติประจำวัน

ปหานวินัย ๕

สำหรับ “ปหานวินัย” ๕ อย่าง คือ

ตทังคปหาน การละกิเลสได้ด้วยองค์นั้น ๆ ๑ (วิปัสสนาญาณ)

วิกขัมภนปหาน การละกิเลสได้ด้วยการข่มไว้ ๑ (ฌานจิต)

สมุจเฉทปหาน การละกิเลสได้เด็ดขาด ๑ (มรรคจิต)

ปฏิบัติสัทธิปหาน การละกิเลสได้อย่างระงับ ๑ (ผลจิต)

นิสสรณปหาน การละกิเลสด้วยการสลัดออก ๑ (นิพพาน)

ตทังคปหาน – วิกขัมภนปหาน

สำหรับปหานวินัยประการที่ ๑ คือ “ตทังคปหาน” ได้แก่ วิปัสสนาญาณทั้งหลาย มีนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นต้น

ปหานวินัยประการที่ ๒ คือ “วิกขัมภนปหาน” ได้แก่ การละกรรม มีนิวรณ์ธรรม เป็นต้นนั้น เพราะห้ามความเป็นไปด้วยสมาธิ อันเจริญถึงขั้นอุปปจาระและขั้นอัปปนา คุจการละสาหร่ายบนหลังน้ำได้ ด้วยการทำลายความสืบทอดกันอันใด นี่ชื่อว่า “วิกขัมภนปหาน”

นี้แสดงให้เห็นว่า การที่จะละอกุศลมีหลายชั้น สำหรับขั้นที่เป็น ตถังคปหาน ได้แก่ วิปัสสนาญาณ สำหรับขั้นที่เป็นวิกขัมภนปหาน ได้แก่ การเจริญสมณะ จนกระทั่งถึงอุปปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ซึ่งอุปมาเหมือนกับการละสาหร่ายที่อยู่บนหลังน้ำได้ ด้วยการทำลายความสืบทอดกัน

ธรรมดาสาหร่ายที่อยู่ใต้น้ำก็ติดกันแน่น แต่ถ้าท่านผู้ฟังจะเอาไม้จิก หรือเขี่ย ออก ก็ได้ชั่วคราว และหลังจากนั้นก็เข้ามาต่อกันอีก ฉนใด ก็เลสทั้งหลายก็ย่อมระงับไปชั่วคราว ในขณะที่ความสงบมั่นคงขึ้น จนถึงขั้นอุปปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ ซึ่งเมื่อถึงขั้นอัปปนาสมาธิแล้ว คือ ขั้นฉนจิต ก็เป็น วิกขัมภนปหาน

สมุจเฉทปหาน – ปฏิปัสสัทธิปหาน

สำหรับปหานวินัย ประการที่ ๓ คือ “สมุจเฉทปหาน” ได้แก่ ขณะที่มรรคจิตเกิดขึ้น ดับกิเลส

ปหานวินัย ประการที่ ๔ คือ “ปฏิปัสสัทธิปหาน” คือ ภาวะที่กิเลสถูกปราบเสร็จแล้วในขณะที่แห่งผลจิต ชื่อว่า ปฏิปัสสัทธิปหาน

สำหรับปหานในขณะที่ของมรรคจิต เป็นสมุจเฉทปหาน ปหานในขณะที่ของผลจิต เป็นปฏิปัสสัทธิปหาน

นิสสรณปหาน

และสำหรับธรรมซึ่งปหานกิเลส ได้แก่ “นิพพาน” นั้น เป็น “นิสสรณปหาน” คือ นิพพาน อันมีสังขตธรรมทั้งปวงละได้แล้ว เพราะสลัดสังขตธรรมออกไปได้หมดอันใด นี้ชื่อว่า “นิสสรณปหาน”

เวลาที่สภาพของนิพพานปรากฏ ก็เลสจะเกิดในขณะนั้นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น นิพพานอันมีสังขตธรรมทั้งปวง ละได้แล้ว เพราะสละสังขตธรรมออกไปได้หมด นี่ชื่อ ว่า นิสสรณปหาน

ปหานวินัย

ก็ “ปหาน” คือ การละนี้ทั้งหมด เรียกว่า “ปหานวินัย” เพราะชื่อว่า “ปหาน” ด้วยอรรถว่า “ละ” ชื่อว่า “วินัย” ด้วยอรรถว่า “กำจัด”

วินัย ๒ อย่างโดยย่อ และ ๑๐ อย่างโดยแจก ดังว่ามาจะนี้ ย่อมไม่มีแก่ปุถุชนผู้ ไม่ได้สดับ เพราะความเป็นผู้มีสังวรอันทำลายแล้ว และเพราะยังละไม่ได้ซึ่งธรรมอันจะ พึงละ เหตุนี้ปุถุชนนี้ จึงชื่อว่า “ผู้มีได้ฝึกฝน” เพราะไม่มีวินัยนั้น ฉะนั้นแล

ก็เป็นเรื่องที่จะต้องฟัง และพิจารณา และตรวจสอบตัวท่านเอง เพื่อการเจริญ ปัญญาของท่านว่า ได้อบรมเจริญวินัยถึงขั้นใดแล้ว

ในขณะวิริตฺตจตุรจิต

ผู้ถาม ผมมีความสงสัยที่อาจารย์ได้กล่าวเมื่อกี้ ตามธรรมดาทั่วไป เรื่องการ สังวร มีปาติโมกขสังวร เป็นต้น อาจารย์ทั้งหลายก็สอนว่า อย่าไปยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส คิดนึก ถ้าอาจารย์สั่งอย่างนี้ พอจะเข้าใจ แต่อาจารย์บอกว่า การสังวรนั้นก็ ไม่ใช่ตัวตน ในเมื่อไม่ใช่ตัวตน เวลาจะสังวร จะต้องสังวรอย่างไร ขออาจารย์ช่วยอธิบาย ให้ละเอียดกว่านี้หน่อย

ผมสงสัยอย่างนี้ครับ ก็คือศีล ๕ ประการ เราก็สมาทานอยู่ แต่ว่าเมื่อบางครั้ง เหตุปัจจัยมี ทำให้ล่วงทุจริตไป เช่น ไปทำให้ยุ่งหรือมดตาย ขณะที่ล่วงทุจริตกรรมไปนี้ ขณะนั้นก็พลอสติไป อาจารย์ต่าง ๆ บอกว่า ไม่ให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้ลักทรัพย์ ไม่ให้ ประพฤติผิดในกาม ก็คล้าย ๆ กับว่า มีตัวตนที่จะวิริตฺตจตุรจิต แต่ที่ผมสงสัยก็เพราะว่า อาจารย์บอกว่า ไม่มีตัวตนที่จะวิริตฺตจตุรจิต การสังวรนี้ไม่มีตัวตน ที่ผมสงสัยก็สงสัย อย่างนี้ละครับ

ส. การฟังพระธรรมต้องฟังโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพระวินัย หรือพระสูตร หรือพระอภิธรรม ก็จะต้องสอดคล้องกัน เพราะฉะนั้นแล้วท่านผู้ฟังก็จะประพัตติธรรมได้เพียงขั้นศีล ไม่สามารถที่จะประพัตติปฏิบัติได้สูงกว่านั้น

แต่เพราะเหตุว่ามีการฟังและเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมซึ่งเป็นอนัตตา ในพระสูตร และในพระอภิธรรมประกอบกับพระวินัย จึงเข้าใจได้ว่า แม้ในขณะที่วิริยอุตสาหะนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นกุศลจิตที่เกิดขึ้นจึงกระทำกิจวิริยอุตสาหะ ซึ่งการที่จะรู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ท่องเที่ยวตาม ไม่ใช่พูดตาม หรือว่าไม่ใช่เพียงคิดตาม แต่จะต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่สามารถจะถึงปหานวินัย คือ วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ ตามลำดับขั้น จนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ก็เป็นเรื่องของชีวิตประจำวัน ที่จะต้องศึกษาไป พิจารณาไป ฟังไป ประพัตติปฏิบัติไป จนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ สมบูรณ์ขึ้น

เหตุให้เกิดทวิฏฐิประการที่ ๔

สำหรับเหตุประการที่ ๔ ที่ทำให้เกิดทวิฏฐิ คือ “อโยนิโสมนสิการ” กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันไม่แยบคาย มีคำอธิบายว่า

ด้วยการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันไม่แยบคาย ซึ่งเหตุเหล่านี้แหละอบรมแล้ว และด้วยความเป็นผู้ขวนขวายในการถือมงคลตื่นข่าว เป็นต้น เป็นเหตุให้เกิดทวิฏฐิ

นำพิจารณาใหม่ในชีวิตประจำวัน ด้วยความเป็นผู้ขวนขวายในการถือมงคลตื่นข่าว เป็นต้น เป็นเหตุให้เกิดทวิฏฐิ

วิธีที่จะทราบว่าคุณผู้ฟังยังมีความเห็นผิด นิด ๆ หน่อย ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ หรือว่ายังมีความโน้มเอียงที่จะไปสู่ความเห็นผิดได้อย่างมากในวันหนึ่งข้างหน้า ก็อยู่ที่การพิจารณาว่าคุณเป็นผู้ที่ยังถือมงคลตื่นข่าวอยู่หรือเปล่า ซึ่งนำพิจารณาใหม่ในชีวิตประจำวัน

เรื่องของมงคลตื่นข่าว ...๑

ผู้ถาม ผมอยากให้อาจารย์อธิบายเรื่องมงคลตื่นข่าว เพราะผมเพิ่งจะเริ่มฟัง และจะรีบไปปฏิบัติ จึงยังไม่ทราบข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้นจึงขอให้อาจารย์อธิบายเรื่องมงคลตื่นข่าว มันเป็นอย่างไรมันคลายเหตุ ผมยังไม่ทราบ

สุ. ขอฟังความเห็นของท่านผู้ฟังท่านอื่นด้วยในเรื่องของมงคลตื่นข่าว ซึ่งมีไม่น้อยเลย แทบจะเรียกได้ว่า ในชีวิตประจำวันมีมาก และคงจะเพิ่มขึ้นอีก

ผู้ฟัง มงคลตื่นข่าว เท่าที่ผมคิดเอา เมื่อหลายปีมาแล้ว มีสระน้ำวิเศษ คนตื่นกัน จ้างรถไปวันละ ๓,๐๐๐ บาท ๕,๐๐๐ บาท เป็นหมื่นขึ้นไปเรื่อย ๆ จนสุดท้ายมีน้ำทิพย์มาขายที่ตลาดคลองเตย เป็นถุงพลาสติก ถุงละ ๕ บาท ๑๐ บาท อย่างนี้ เป็นต้น นี่เป็นลักษณะของมงคลตื่นข่าวประเภทหนึ่ง แล้วก็มีอีกเยอะ เวลานี้พระอรหันต์ในประเทศไทยมีมากมายเหลือเกิน พวกกันไปหาพระอรหันต์ พวกกันไปถวายภัตตาหารแก่พระอรหันต์เยอะแยะ แบบนี้ก็เป็นมงคลตื่นข่าว เท่าที่ผมคิดเอานะครับ จะผิดหรือจะถูกก็ไม่รู้

สุ. เพราะเหตุว่าทุกท่านมีความรักตนเป็นพื้นฐาน เพราะฉะนั้นสิ่งใดก็ตามซึ่งจะทำให้ตนเองได้ดี มีสุข แต่ไม่ประกอบด้วยเหตุผล ตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง ขณะนั้นเป็นมงคลตื่นข่าว เพราะเหตุว่าไม่ใช่การประจักษ์แจ้งจริง ๆ เชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรมเท่านั้น แต่เมื่อไม่มีความเข้าใจอย่างนี้ ก็ยอมยึดถือในสิ่งอื่น ซึ่งไม่ใช่เหตุผลตามความเป็นจริงขณะใด ขณะนั้นก็เป็มงคลตื่นข่าวทั้งหมด

เพราะฉะนั้นถ้าท่านผู้ฟังอยากจะทราบว่า มงคลตื่นข่าวมีอะไร หรือว่าสงสัยว่าจะเป็นมงคลตื่นข่าวหรือเปล่า ก็อาจจะพิจารณาในชีวิตประจำวันได้

ไม่ทราบว่า วันนี้ท่านผู้ฟังชมรายการโทรทัศน์ตอนเที่ยงหรือเปล่า มีรายการหนึ่งซึ่งมีนักศึกษากำลังจะสอบเข้ามหาวิทยาลัย ก็มีคนหนึ่งท่องหนังสือเป็นการใหญ่ แต่อีกคนหนึ่งไม่ท่อง มีอะไรไม่ทราบ ดิฉันก็ลืม เรียกว่า งูอะไรก็ไม่ทราบ เป็นก้อน ๆ แล้วก็ดูตามหน้า มีหลายสี ถ้าถูกด้วยสีเลือดหมูก็จะสอบเข้าวิเศษได้ ถ้าถูกด้วยสีอะไร ก็เข้าคณะต่าง ๆ ได้ จริงไหม มงคลตื่นข่าวหรือเปล่า

เพราะฉะนั้นการที่จะเข้าใจว่า อะไรเป็นมงคลตื่นข่าวนี้ ไม่ยาก แต่ต้องอาศัยการพิจารณาจริง ๆ ว่า ในขณะที่นั้นตัวท่านมีความโน้มเอียงที่จะเชื่อในสิ่งอื่น ซึ่งไม่ใช่ในเรื่องกรรมของตนเองหรือเปล่า เพราะเหตุว่าถ้ายังอาศัยบุคคลอื่น อาศัยวัตถุอื่นภายนอก คิดว่าจะเป็นสิ่งที่สามารถจะดลบันดาล หรือว่ามีผลที่จะให้ความสำเร็จ ความสุขกับตัวท่าน โดยที่ไม่ได้คิดถึงเลยว่า ต้องเป็นกุศลกรรมของท่านเองเท่านั้น ที่จะนำมาซึ่งประโยชน์สุขทุกประการให้แก่ท่าน ไม่ใช่วัตถุภายนอกสิ่งอื่นเลย

แต่ถ้าขณะใดลืมหืม และโน้มเอียงที่จะยึดถือในสิ่งหนึ่งสิ่งใดภายนอก ในขณะที่นั้นหมายความว่า เป็นผู้ยึดถือในมงคลตื่นข่าว ซึ่งมีมากใช้ใหม่ ในชีวิตประจำวัน

เรื่องของมงคลตื่นข่าว ...๒

ส. เรื่องมงคลตื่นข่าวอื่น ๆ ยังมีอีกไหมคะ

ผู้ฟัง คือมีผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนมาก ไปบนบานหลวงพ่อบุญพระแก้วมรกตด้วยไข่ต้ม เพื่อให้สำเร็จผล หรือบางครั้งก็ติดสินบนพระพุทธรูปที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการใช้ธูปเทียน หรือปิดทอง ขอเรียนถามอาจารย์ว่า ความเชื่ออย่างนี้เป็นมงคลตื่นข่าวหรือไม่

ส. ใครต้องการไข่คะ ก่อนที่จะเอาไข่ไปให้ใคร ก็จะต้องพิจารณาว่า ใครต้องการไข่ เพื่อเหตุผลตามความเป็นจริง ซึ่งจะไม่เป็นผู้ที่ถือมงคลตื่นข่าว

เพราะฉะนั้นไม่ว่าใครจะทำอะไรตาม ๆ กันไป อาจจะเป็น ๑๐๐ ปี ๒๐๐ ปี ๓๐๐ ปี จนถึง ๒๕๐๐ กว่าปี ท่านผู้ฟังก็ต้องเป็นผู้ที่พิจารณาว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงธรรมเพื่อต้องการไข่ หรือว่าเพื่ออะไร ใครเป็นผู้ต้องการไข่ รู้ได้อย่างไรว่าต้องการ จึงได้เอาไปให้ ต้องแสดงว่า มีผู้ต้องการ เมื่อผู้้นั้นต้องการสิ่งใด ก็ให้สิ่งนั้น ทำไมไม่ใช่สิ่งอื่น ทำไม่เป็นไข่ ต้องมีเหตุผลทุกอย่างคะ แต่ถ้ายังไม่ได้เหตุผลก็ไม่จำเป็นที่ท่านผู้ฟังจะต้องเชื่อ หรือว่าจะต้องทำตาม ท่านผู้ฟังอาจจะเคยทำตามมาแล้วมากในอดีต แต่ว่าปัจจุบันนี้เป็นผู้ที่ตรงต่อธรรม ต้องเป็นผู้ที่พิจารณาธรรมจริง ๆ

ว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อจุดประสงค์อะไร เพื่อให้ผู้ฟังถวายเป็น หรือให้ผู้ฟังเข้าใจเหตุผลของสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง เพื่อที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท

ท่านผู้ฟังทุกท่านพิจารณาเอง คิดเองได้ กรรมอยู่ที่ไหน พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงเรื่องกรรม กรรมของใคร กุศลกรรมให้ผลเป็นกุศลวิบาก อกุศลกรรมให้ผลเป็นอกุศลวิบาก พระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องไขไว้ในพระสูตรไหน มีไหม เมื่อไม่มีทำไมไม่ฟังพระธรรม มีพระธรรมเป็นสรณะ ที่จะพิจารณาและประพฤติปฏิบัติตามโดยถูกต้อง ซึ่งจะทำให้เป็นผู้ที่ไม่เกิดมัจฉาภิภูติ แต่ว่าถ้าไม่พิจารณา ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่มีความรักตนเป็นพื้นฐาน แล้วก็ไม่ได้พิจารณาเหตุผลให้ตรงตามความเป็นจริงว่า กุศลวิบากทั้งหลายเป็นผลของกุศลกรรมของตน

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงแสดงธรรมที่จะให้บุคคลใดถวายเป็น แต่ทรงแสดงเรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป เรื่องของกุศลจิต อกุศลจิต และกุศลกรรม อกุศลกรรม กุศลวิบาก อกุศลวิบาก

ยังมีการยึดถือมองคลั่งตื่นข่าวอะไรอีกไหม ท่านผู้ฟังจะเอาไขไปถวายเป็น คนอื่นไม่สำคัญ ตัวท่านเอง เพราะฉะนั้นพระอริยบุคคลเป็นผู้ที่เชื่อมั่นในกรรมและในผลของกรรม เป็นผู้ที่มีกัมมัธสกตาญาณจริง ๆ ท่านเป็นผู้ที่ไม่ยึดถือมองคลั่งตื่นข่าว

เป็นผู้ที่มั่นคงขึ้นในเรื่องของกรรม

ส. ถ้าตราบใดที่ยังไม่มั่นคงในการที่จะอบรมเจริญปัญญาที่จะละ ตรานั้น ก็ยังคงมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดความเห็นผิดหรือการโน้มเอียงไปสู่ความคิด ความเชื่อเรื่องอื่น ซึ่งไม่ใช่ความเชื่อมั่นในเรื่องกุศลกรรมและอกุศลกรรม

เพราะฉะนั้นหนทางไหนจะเป็นหนทางที่ตรง แล้วก็ทำให้ไม่โน้มเอียงไปสู่การยึดถือที่เป็นมโนคลั่งตื่นข่าว แต่ว่าจะเป็นผู้ที่มั่นคงขึ้นในเรื่องของกรรม

เพราะฉะนั้นไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ทุกอย่าง มีเหตุปัจจัยจึงได้เกิดขึ้น แต่ควรจะเข้าใจถึงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นเหตุอันแท้จริง เพราะเหตุว่านามธรรม คือ จิต เป็นเหตุ จิตที่ดีเป็นกุศล ย่อมเป็นเหตุให้ได้รับกุศลวิบาก จิตที่

ไม่ดีเป็นอกุศล ย่อมเป็นเหตุให้รับอกุศลวิบาก และก็เป็นผู้ที่มีมั่นคงในเรื่องกรรม แล้วก็ตัดเรื่องอื่นออกไป จะทำให้เป็นผู้ที่ไม่สนใจ ไม่มีการโน้มเอียงที่จะยึดถือมงคลตื่นข่าว

ทิวฐิ - ก้าวล่วงได้ยาก

เพราะเหตุว่าเรื่องของความเห็นผิดนี้ ในคราวก่อนก็ได้กล่าวถึงลักษณะของความเห็นผิด ในอัฐฐิสาลินี อรรถกถา ซึ่งมีข้อความว่า

“ทิวฐิ” นั้นแหละ ชื่อว่า ทิวฐิคนธ ด้วยอรรถว่า ก้าวล่วงได้ยาก

มงคลตื่นข่าวนี้ก็แสนที่จะก้าวล่วงได้ยาก

เหมือนดังชันธุฎฐา ชฎาปา และชันธุฎฐา

ถ้ามีแต่ทุ่งหญ้า ก็ยากที่จะหาทิศทางได้เจอ สำหรับในเมืองเราก็มีทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งใครเข้าไปแล้วก็หาทางออกไม่ได้ แม้แต่พวกกุลาสั่งได้ชื่อว่า เป็นเผ่าซึ่งมีความอดทน ก็ยังถึงกับร้องไห้ เพราะเหตุว่าไม่สามารถจะหาทางออกได้

เพราะฉะนั้นความเห็นผิดก็ทำให้วนเวียนอยู่ในความเห็นผิด หลงอยู่ในความเห็นผิด ไม่สามารถที่จะพบเหตุและผลจริง ๆ ที่จะทำให้ออกจากความเห็นผิดได้ เหมือนคนที่หลงอยู่ในชันธุฎฐา หรือชันธุฎฐา หรือชันธุฎฐา

ภูเขาวงกตก็เคยได้ยิน เป็นภูเขาที่สลับซับซ้อน คดเคี้ยว ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ชำนาญ ก็ไม่สามารถที่จะหาทางออกได้ ฉันทิ มงคลตื่นข่าวทั้งหลาย ถ้าไม่พิจารณาในเรื่องของกรรมจริง ๆ ไม่เป็นผู้ที่มีมั่นคงในเรื่องของกรรมจริง ๆ ก็ยังจะวนเวียนอยู่ในเรื่องของมงคลตื่นข่าวทั้งหลาย เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะพบทางแท้ ๆ ที่จะทำให้เป็นเหตุและผลได้ ก็ยังคงเป็นเรื่องของความสงสัย ความไม่แน่ใจอยู่เรื่อย ๆ

เพราะเหตุว่าทุกคนต้องอยู่ด้วยกรรมของตน อย่าลืม จะป่วยไข้ได้เจ็บ ถ้าไม่มีกรรมซึ่งเป็นอกุศลกรรม ก็คงจะไม่เกิดขึ้น ฉันทิ กุศลวิบากก็ฉันทิ ถ้าไม่มีกุศลที่ได้กระทำแล้ว กุศลวิบากก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ฉันทิ

กัณดารคือทิวา

นอกจากนั้นแล้ว

“ความเห็นผิด” นั้นแหละ ชื่อว่า “ทิวาณุตตาโร” กัณดาร คือ ทิวา ด้วยอรรถว่า มีความน่าระวาง และมีภัยเฉพาะหน้า เหมือนกัณดารโจร กัณดารสัตว์ร้าย กัณดารทราย กัณดารขาดน้ำ และกัณดารทุพภิกขภัย

เวลาที่มีภัยเกิดขึ้น ท่านผู้ฟังกลัว ตกใจ ถ้าอยู่กลางทะเลทราย ก็ไม่ทราบว่าจะไปทางไหนอีกเหมือนกัน ถ้าอยู่ในที่ที่รณรมย์ จะหลงอยู่สักเท่าไร ก็คงจะไม่มีใครเตือนร้อน ไข้ไหม สบายดี ก็วัน ก็เดือน ก็ปี ก็ไม่เตือนร้อน แต่ว่าทิวาณุตตาโร กัณดาร คือ ทิวา ด้วยอรรถว่า มีความน่าระวางและมีภัยเฉพาะหน้า เหมือนกัณดารโจร

ทุกท่านกลัวผู้ร้าย กลัวอันตราย ซึ่งจะเกิดจากคนร้าย และถ้าท่านอยู่ในเมืองซึ่งเต็มไปด้วยโจรผู้ร้าย ก็ย่อมมีความกลัวภัย ฉันทิ ทิวา ความเห็นผิด หรือมโนคติที่ชั่วทั้งหลายก็ฉันทิ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นภัยเฉพาะหน้า เพราะเหตุว่าไม่ได้ทำให้เกิดปัญญา รู้เหตุและผลถูกต้องตามความเป็นจริง หลง และยังหลงอยู่ในที่กัณดาร ซึ่งเต็มไปด้วยอันตราย เช่น กัณดารโจร หรือกัณดารสัตว์ร้าย กัณดารทราย เช่น ในทะเลทราย เป็นต้น หรือว่ากัณดารขาดน้ำ กัณดารทุพภิกขภัย

เพราะเหตุว่าถ้าเป็นความเห็นผิดแล้ว เป็นอกุศลจิต ซึ่งจะทำให้เกิดอกุศลกรรมได้ตามประเภทของความเห็นผิดนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ได้รับอกุศลวิบาก ไม่ใช่เป็นอกุศลจิต ซึ่งจะทำให้ได้รับแต่สุขวิบาก แล้วก็ไม่ใช่เป็นปัญญาที่เป็นความเห็นถูก ที่จะทำให้สามารถดับกิเลสได้ แต่ความเห็นผิดนั้นไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้สภาพธรรม เพราะฉะนั้นก็ไม่ใช่หนทางที่จะดับกิเลส

ลักษณะของทิวา กับ ปัญญา

ข้อความในอภิธรรมมัตถสังคหวิภาวินีฎีกา อรรถกถา อภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๒ แสดงลักษณะที่ต่างกันของทิวากับปัญญา ซึ่งมีข้อความว่า

“ปัญญา” คือ ญาณนั้น รู้อารมณ์ได้ตามสภาพที่เป็นจริง แต่ “ทิวฐิ” คือ ความเห็นผิดนั้น ละสภาพตามที่เป็นจริง ถือเอาโดยสภาพที่ไม่จริง

เพราะฉะนั้น “ทิวฐิ” จึงมีลักษณะที่เชื่อมกันอย่างผิด ๆ ว่า “สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า”

นี่เป็นความต่างกันของมิจฉาทิวฐิและสัมมาทิวฐิ ถ้าพูดถึงทิวฐิเฉย ๆ อาจจะเป็นอกุศลก็ได้ หรือว่าอาจจะเป็นกุศลก็ได้ เพราะฉะนั้นเวลาที่กล่าวถึงเรื่องของอกุศลธรรม และใช้คำว่า ทิวฐิ ย่อมหมายถึงมิจฉาทิวฐิ แต่เวลาที่กล่าวถึงกุศลธรรม และใช้คำว่า ทิวฐิ ย่อมหมายถึงสัมมาทิวฐิ หรือปัญญา

พระโสดาบันขับริก

ส. มีท่านผู้ฟังสงสัยอะไรบ้างไหมคะ

ผู้ถาม เรื่องของทิวฐิ เวลาผมก็เชื่อแล้วว่า บุญมี บาปมี ผลของบุญก็ทำให้เป็นสุข ผลของบาปก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ ที่นี้ชีวิตของแมลงต่าง ๆ ก็ยังไม่สำคัญกับเวลาของเรา เวลาของเราสำคัญกว่าชีวิตของแมลง คือ เรื่องมันมีอย่างนี้ละครับ บางครั้งผมขับริกกลางคืน โดยเฉพาะสายบางนา - ตราด ถ้าขับริกกลางคืนแล้ว พวกแมลงต่าง ๆ บินมาเล่นไฟ แล้วรถของเราก็ต้องชนแมลงต่าง ๆ ถ้าขับเร็วหน่อยละก็ หน้ากระจกติดแมลงไว้หลายตัวทีเดียว เพราะฉะนั้นอยากจะถามว่า พระโสดาบันยังจะขับริกกลางคืนหรือเปล่า

ส. ก็คงจะสงสัยตลอดไปอีกหลายอย่าง ท่านจะเดินทางกลางคืนไหม เดี่ยวท่านจะไปเหยียบบมดเข้า หรืออะไร ๆ แต่ว่าผู้ที่เป็นพระอริยเจ้านี้ ไม่มีเจตนาฆ่าเป็นหลัก

ผู้ถาม เจตนาฆ่าไม่มีแน่นอน แต่รู้แน่นอนว่า ถ้าเราขับริกสายบางนา - ตราดมานี้ แมลงจะต้องตายแน่นอน รู้ครับ แต่เจตนาที่จะฆ่ามันไม่มีหรอก

ส. แมลงมีกรรมไหมคะ กรรมของแมลงมีไหม เพราะฉะนั้นทุกท่านอย่าคิดถึงบุคคลอื่นภายนอกเป็นปัจจัย ถึงเวลาจริง ๆ ที่กรรมจะให้ผล แม้ไม่มีบุคคลอื่นจะทำร้าย หรือจะทำอันตราย กรรมย่อมทำให้ผลของกรรมเกิดขึ้น ท่านผู้ฟังเคยตกกระได

ใหม่คะ ใครทำให้ ไม่ต้องคิดถึงคนอื่นเลยคะ และอาจจะมีการเจ็บปวดยิ่งกว่าการตกกระได ซึ่งท่านทำเอง หรือว่าเกิดขึ้นด้วยตัวของท่านเอง ไม่ใช่บุคคลอื่นทำให้ แต่ถ้าบุคคลอื่นทำให้ ท่านก็พิจารณาว่า เป็นเพราะคนอื่น ลืมนว่าเป็นเพราะกรรมของตน แต่ว่าเวลาที่บุคคลอื่นไม่ได้ทำ แต่ก็ยังมีอกุศลวิบากเกิดขึ้นได้ ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ย่อมเป็นเพราะผลของกรรมของตนเอง

เพราะฉะนั้นแมลงมีกรรมใหม่ ก็ต้องเหมือนกัน

ผู้อดทนสามารถบรรลุผล

ผู้ถาม ขณะที่เจริญสติ ขณะนั้นจิตต้องมีลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ที่ว่าจิตดวงนั้นจะมีอารมณ์อย่างนั้น คือ มีลักษณะอย่างนั้นที่เป็นอารมณ์ได้ใหม่ โดยการ...

สุ. โดยการรู้ลักษณะของสติปัฏฐานคะว่า สติปัฏฐานไม่ใช่เป็นขั้นคิด

ผู้ถาม ตอนแรกฟังใหม่ ๆ อะไรเกิดขึ้นก็คิดว่า อันนี้เป็นนามธรรม อันนั้นเป็นรูปธรรม พอนาน ๆ หน่อย ก็ชักชิน ก็ไม่ใช่สติปัฏฐานอีกละ พอรู้สึกป่วย ตอนนั้นก็เลยเฉย ๆ ไม่อยากคิด ไม่อยากอะไร

สุ. ไม่ใช่ว่าจะบังคับความรู้สึกละคะว่า จะคิดหรือไม่คิด แต่ให้ทราบ่ว่า สติปัฏฐาน คือ ขณะที่ระลึกถึงลักษณะ อย่าลืมนะคะ รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ในขณะที่กำลังรู้ลักษณะ จะคิดพร้อมกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นสติปัฏฐาน คือ เมื่อลักษณะปรากฏแล้ว ศึกษาในขณะนั้น คือ สังเกต น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏว่า เป็นสภาพรู้ หรือไม่ใช่สภาพรู้ คือ ต้องชิน หรือน้อมไปที่จะรู้ในลักษณะของสภาพรู้ หรือธาตุรู้ ซึ่งเกิดดับสลับต่ออยู่ตลอดเวลา เวลาที่สติปัฏฐานไม่เกิด ก็เป็นเรารู้ทั้งหมด คือ เราเห็น เราได้ยิน เราได้กลิ่น เราคิดนึก เราสุข เราทุกข์ แต่ให้ทราบว่าเป็นที่ตรัสรู้แล้ว รู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นลักษณะของธาตุรู้ สภาพรู้ อากาเรารู้แต่ละลักษณะ

เพราะฉะนั้นการที่ปัญญาจะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นเรา ก็ต่อเมื่อรู้ในลักษณะที่เป็นสภาพรู้ หรือธาตุรู้ ค่อย ๆ เข้าใจเพิ่มขึ้น และจะค่อย ๆ ระลึกได้บ่อยขึ้น จนกว่าวันหนึ่งก็จะรู้ชัดในลักษณะของสภาพรู้จริง ๆ

ผู้ถาม ต้องน้อมไป พิจารณาไป

ส. เรื่อย ๆ ค่ะ อิกนานแสนนาน คิดเสียว่าอย่างนั้น อย่าคิดว่าจะเร็ว แต่ไม่ ต้องท้อถอยค่ะ เพราะผู้ที่อดทน ย่อมเป็นผู้ที่สามารถจะบรรลุผลได้

วชิวิญญูติรูป

ผู้ถาม ผมขอถามเรื่อง “วชิวิญญูติรูป” อย่างกายวิญญูติรูปนี้ พอเข้าใจ วชิ วิญญูติรูป ผมอ่านแล้วไม่ค่อยเข้าใจ

ส. กำลังพูดนี้ไงคะ เป็นรูปที่ทำให้เกิดเสียง ซึ่งมีความหมาย

ผู้ถาม ถ้าอย่างนั้น เสียงก็ไม่ใช่ชีวิต

ส. ถ้าตบมือ ไม่ใช่วชิวิญญูติรูป เพราะว่าเสียงนั้นเกิดจากการกระทบกัน ของมือ ๒ ข้าง ซึ่งเป็นวัตถุที่แข็งกระทบกัน เพราะฉะนั้นไม่ใช่วชิวิญญูติรูป แต่วชิ วิญญูติรูปต้องหมายความว่า รูปในขณะนั้นเกิดขึ้นเพราะจิตทำให้รูปมีการเคลื่อนไหว กระทบฐานที่ทำให้เกิดเสียง ซึ่งทำให้เข้าใจความหมาย

การที่จะเข้าใจธรรมจริง ๆ

การที่จะเข้าใจธรรมจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ตรง และก็เป็นผู้ที่พิจารณาในเหตุผล มิฉะนั้นแล้ว จะไม่พ้นจากความเห็นผิด เพราะเหตุว่าแม้เพียงด้วยความเป็นผู้ขวนขวาย ในการถือมงคลตื่นข่าว ก็จะต้องพิจารณาแล้วใช่ไหมว่า มงคลตื่นข่าวคืออะไร ถ้ายังไม่ ทราบว่า มงคลตื่นข่าวคืออะไร ก็อาจจะไม่ทราบว่า ตัวท่านกำลังเป็นผู้ขวนขวายในการ ถือมงคลตื่นข่าว พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาซึ่งมีเหตุผล แต่ว่าต้องเป็นผู้ที่พิจารณา เหตุผลโดยละเอียดรอบคอบจริง ๆ

ยังมีข้อสงสัยในเรื่องของมงคลตื่นข่าวอะไรอีกบ้างไหม เพราะถ้ามีฉะนั้นแล้วจะไม่ทราบเลยว่า เพียงสนใจและชวนขวายเป็นการที่จะถือมงคลตื่นข่าว แม้เพียงเล็กน้อย ก็จะทำให้ไกลจากการที่จะยึดมั่นในกรรมของตน เพียงแต่สนใจชวนขวายนิดหน่อย ก็จะเป็นทางที่จะทำให้เกิดความเลื่อมใส หรือว่าเกิดความสนใจ หรือเกิดการที่จะเห็นผิดขาดการที่จะพิจารณาในเหตุผล ในที่สุดก็จะทำให้ค่อย ๆ เคลื่อนจากการเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรม แล้วเมื่อเคลื่อนจากการเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรม ก็จะห่างไกลจากธรรมไปทุกที

เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นขณะใดก็ตาม เหตุการณ์ใดก็ตาม แม้เพียงเล็กน้อย ๆ รอบ ๆ ตัวในชีวิตประจำวัน ก็จะต้องพิจารณาโดยละเอียดจริง ๆ ว่าเป็นเหตุให้ใกล้หรือให้ไกลจากพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว

เพราะฉะนั้นการที่จะเป็นพุทธศาสนิกชนจริง ๆ ก็จะต้องพิจารณาให้รู้ว่า ธรรมใดเป็นคำสอนที่แท้จริงของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าไม่พิจารณาจริง ๆ ก็จะไม่พ้นไปจากความเห็นผิด หรือมงคลตื่นข่าว ซึ่งถ้ามีความสนใจนิดหนึ่ง ก็จะไปสู่ความสนใจและความชวนขววยิ่งขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จนในที่สุดก็จะไม่แสวงหาพระธรรมที่แท้จริง และก็จะไม่พิจารณาเหตุผลโดยละเอียด

เหตุผลของการศึกษาพระวินัย

ที่อังกฤษได้สนทนากับชาวต่างประเทศท่านหนึ่ง คือ คุณมัลคัม เป็นผู้ที่กำลังทำปริญญาเอกทางพระวินัย ซึ่งก็ได้สนทนากันว่า ถ้าไม่เข้าใจจุดประสงค์ของการบวชจริง ๆ แล้ว ย่อมไม่สามารถที่จะเข้าใจพระธรรมได้ เพราะเหตุว่าจะไม่ทราบว่า พระวินัยแต่ละข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันการกำเริบของอกุศลธรรมประเภทไหน ทางใด

เพราะฉะนั้นจะศึกษาแต่เพียงพระวินัยอย่างเดียว โดยไม่เข้าใจแม้เหตุผลที่ละเอียดของจุดประสงค์ของการที่จะบวช หรือว่าจุดที่แตกต่างกันจริง ๆ ระหว่างคฤหัสถ์กับบรรพชิต เพราะเหตุว่าจะไม่เข้าใจเลยว่า การบวชนั้นเพื่ออะไร เพราะเหตุว่าผู้ที่เป็น

คฤหัสถ์ก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่ทำให้ต่างกันระหว่างชีวิตของบรรพชิตและคฤหัสถ์

แม้คำว่า อนัตตา

ได้สนทนากันถึงคำว่า “อนัตตา” ที่ว่า คำว่า “อนัตตา” เพียงคำเดียว แต่ถ้าพิจารณาและศึกษาจริง ๆ จะทำให้สามารถที่จะเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ผิวเผิน ไม่มีทางที่จะเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

คำว่า “อนัตตา” คำเดียว ทุกคนที่อ่านออกก็อ่านได้ ใช่ไหม พอเห็นคำว่า “อนัตตา” ก็อ่านได้ว่า “อนัตตา” หรือถ้าจะเขียนเป็นภาษาอังกฤษ คนที่ศึกษาธรรมภาษาอังกฤษ ก็จะอ่านคำว่า อนัตตา ได้ แต่ว่าใครจะเข้าใจแม้ความหมายของคำว่า “อนัตตา” หรืออรรถของอนัตตา ถ้าเป็นผู้ที่สนใจก็จะดูพจนานุกรมว่า “อนัตตา” หมายความว่าอะไร ก็จะมีคำแปลว่า “อนัตตา” หมายถึงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อัตตา

ก็จะพูดตามกันต่อไปอีกใช่ไหมว่า อนัตตา คือสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อัตตา

พูดตามนี้ง่ายจริง ๆ แต่ที่จะเข้าใจตาม หรือว่าเข้าใจจริง ๆ จนกระทั่งซาบซึ้งในความหมายของคำว่า “อนัตตา” ต้องเป็นการพิจารณาโดยละเอียด เช่น เมื่อไม่ใช่อนัตตาแล้ว สภาพธรรมนั้นเป็นอะไร เพราะเหตุว่าสภาพธรรมมีจริง ๆ กำลังปรากฏ หรือสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นอัตตานั่น ถ้าเป็นอนัตตาแล้ว เป็นอนัตตาอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นอนัตตา

เช่นทางตาที่กำลังเห็นนี้ ก็เห็นอยู่ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ธรรมทั้งหลายต้องหมายความว่าธรรมทั้งหลายจริง ๆ ไม่เว้นเลย ธรรมทั้งหมดเป็นอนัตตา เพราะฉะนั้นในขณะที่เห็นต้องเป็นอนัตตาด้วย เพราะฉะนั้นคนที่ละเอียดจริง ๆ แม้เพียงคำว่า “อนัตตา” ที่จะเข้าใจจริง ๆ ก็จะไม่ผ่านเลยไป เพราะเหตุว่าไม่ใช่เพียงแต่อ่านคำแปลว่า “อนัตตา” หมายความว่าสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อัตตา

แต่เมื่อไม่ใช่อัตตา ธรรมทั้งหลาย แม้การเห็นก็เป็นธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็น “อนัตตา” เพราะฉะนั้นในขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ เป็นอนัตตาอย่างไร

นี่คือผู้ที่พิจารณาและจะอบรมเจริญปัญญา จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์แจ้งในลักษณะของอนัตตา โดยไม่ใช่เพียงแค่พูดตามได้ว่า “อนัตตา” หมายความว่าสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อัตตา

เพราะฉะนั้นผู้ที่ศึกษาธรรมก็ต้องพิจารณาในขณะที่กำลังเห็น ที่จะให้รู้ว่าเป็นอนัตตาอย่างไร

สิ่งที่ปรากฏไม่ใช่สัตว์ บุคคล

ผู้ที่ตรัสรู้แล้วเห็นว่า สิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ผู้ที่ยังไม่ตรัสรู้หรือวิสัยธรรม จะปฏิเสธไม่ได้ว่า กำลังเห็นคน กำลังเห็นวัตถุ กำลังเห็นสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่อนัตตา ต้องรู้อย่างไม่เข้าใจในลักษณะที่เป็นอนัตตาของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

เพราะฉะนั้นจะอบรมเจริญอย่างไร จึงจะประจักษ์ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และจึงจะเข้าใจในความหมายของอนัตตาแท้ ๆ ว่าเป็นอนัตตาจริง ๆ ที่เคยเห็นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ สิ่งต่าง ๆ ยังเป็นอัตตาอยู่

เพราะฉะนั้นก็ต้องเริ่มเข้าใจว่า เห็นอะไร ที่กำลังเห็น เป็นโลกสว่างซึ่งคนตาบอดไม่มีโอกาสจะเห็น นี่คือสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ถ้าลองคิดถึงคนที่ตาบอด ไม่มีโอกาสที่จะรู้ลักษณะของโลกสว่าง ของสภาพสว่างที่กำลังปรากฏทางตาเลย ก็จะไม่ค่อย ๆ ระลึกได้ว่า นี่เป็นโลกหนึ่ง เป็นสภาพหนึ่ง เป็นของจริงอันหนึ่ง ซึ่งคนตาบอดไม่มีโอกาสจะเห็นเลย

เพราะฉะนั้นคนตาดีชินกับการเห็น เลยเห็นว่า การเห็นเป็นปกติ เป็นธรรมดา ซึ่งความจริงต่างกับความมืดสนิทจริง ๆ ถ้าลองหลับตาอยู่นาน ๆ ให้มืดสนิทจริง ๆ นาน ๆ ก็ก็จะเห็นว่า โลกที่ลืมตาขึ้นมาเป็นอีกโลกหนึ่ง เป็นโลกของความจริง เป็นโลกที่สว่าง

นิमितของสิ่งที่ปรากฏทางตา

แต่ถ้าพิจารณาจริง ๆ ไม่ผ่านไปอีก ที่จะเข้าใจว่า “นิमित” นั้น หมายความว่าถึงอะไร ที่ใช้คำว่า “นิमितและอนุพยัญชนะ” ทางตา

โดยศัพท์ “นิमित” หมายความว่าถึงความผัน หรือสิ่งที่ไม่จริง

เพราะฉะนั้นถ้าจะพิจารณาก็จะต้องทราบว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา เห็นเป็นรูปร่าง สันฐาน เป็นนิमितของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เพราะเหตุว่าธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม มีลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เวลาที่กระทบสัมผัสทางกาย แต่ว่าที่ใดก็ตามที่มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม แล้วละก็ จะต้องมียึด มีกลิ่น มีรส มีไอชะ คือ อาหารด้วย

เพราะฉะนั้นในที่ใดก็ตามที่มีสิ่ง ที่นั่นเป็นนิमित คือ เครื่องหมายว่า ในที่นั้นมีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม

ที่จะเข้าใจได้ถึงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทางตา ก็จะต้องมีการพิจารณาในขณะที่กำลังเห็น ซึ่งกำลังเป็นของจริง เวลานี้มีสี่ส่นกำลังปรากฏทางตา ทำให้รู้ว่า ที่ใดที่มีสี่ส่นปรากฏ ที่นั่นมีเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม

ทำไมไม่พยายามที่จะจับอากาศ เพราะเหตุว่าไม่มีนิमित หรือรูปร่างสันฐานว่า ในที่นั้นมีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม แต่ทุกท่านสามารถที่จะนั่งบนเก้าอี้ หรือว่าหยิบอาหารรับประทาน หรือว่าทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ ถ้ากระทบสัมผัส ก็คือว่า กระทบสัมผัสธาตุดินที่อ่อนแข็งเท่านั้น หรือว่าธาตุไฟที่เย็นหรือร้อน หรือว่าธาตุลมซึ่งตึงหรือไหว

แต่ว่าทางตาไม่สามารถที่จะกระทบสัมผัสธาตุดิน น้ำ ไฟ ลมได้ แต่สามารถที่จะรู้ได้ว่า ที่ใดมีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เพราะเหตุว่าเห็นนิमितของสิ่งที่ปรากฏทางตา ซึ่งเป็นสี่ส่นวิธณะต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นถ้าพิจารณาอย่างนี้ก็จะทำให้รู้ความจริงว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาที่เป็นโลกสว่างนี้ มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งทำให้เกิดนิमितปรากฏทางตา เป็นสี่ส่นวิธณะต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นผู้ที่เข้าใจผิด ก็ยึดถือธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ว่าเป็นคนกำลังนั่งที่เก้าอี้ นั่นคือความเห็นผิด ความเข้าใจผิดที่ยึดถือธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ว่าเป็นคน ว่า เป็นเก้าอี้ แต่ถ้าเป็นการพิจารณาที่ถูกต้อง และเริ่มถูก ก็จรรู้ว่า สิ่งปรากฏทางตานี้ รูปร่าง สีสัน วัฒนธรรมทั้งหลาย เป็นแต่เพียงนิमित หรือเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจถูกอย่างนี้ ก็ไม่มีคนกำลังนั่งเก้าอี้ เพราะเหตุว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นแต่เพียงนิमित คือ เครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เวลาที่กระทบสัมผัส เท่านั้น

การที่จะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่วัตถุสิ่งต่าง ๆ จะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ละทางตามความเป็นจริง รูปร่างกายของคนซึ่งยึดถือว่าเป็นเรา ลักษณะของรูปก็คือ อ่อนหรือแข็ง รูปวัตถุซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเก้าอี้ ก็คืออ่อนหรือแข็ง เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ธาตุอ่อนหรือธาตุแข็ง คือ ปฐวีธาตุ

เมื่อไรที่ประจักษ์ความจริงอย่างนี้ เมื่อนั้นจึงไม่ใช่เรา แล้วก็ไม่ใช่โตะ ไม่ใช่เก้าอี้ ไม่ใช่วัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น แม้แต่ในขณะที่ลืมตาเห็น ก็รู้ว่าเห็นเพียงนิमित คือ เครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้นเอง เพราะเหตุว่ารูปสามารถที่จะปรากฏทางตาเป็นสีสัน วัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถที่จะปรากฏเวลาที่กระทบกาย เป็นเย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว เพราะฉะนั้นจึงเป็นอนัตตา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

แต่ถ้าไม่พิจารณาอย่างนี้ ก็ผ่านไป ทางตาที่จะเป็นอนัตตา จะเป็นได้อย่างไร ในเมื่อไม่เคยพิจารณาเลยว่า สิ่งปรากฏทางตาเป็นนิमित เป็นเพียงสีสัน เป็นเพียงเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ว่า ในที่นั้นมีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เท่านั้นเอง

นี่คือเหตุผลที่จะต้องพิจารณาจนกระทั่งสติสามารถที่จะระลึกถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และสามารถที่จะเข้าใจในอรรถของคำว่า “อนัตตา” โดยไม่เพียงแต่ผ่านไป แล้วก็คิดว่า เข้าใจแล้วว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา”

ที่กำลังเห็นเป็นอนัตตาอย่างไร

ถ้าใครคิดว่า เข้าใจแล้วว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” ขอให้ทราบว่ายังผิดเพี้ยนมาก เพราะเหตุว่าถ้าเข้าใจจริง ๆ แล้ว ทางตาเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังเห็น ทางหูเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังได้ยิน ทางจมูกเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังได้กลิ่น ทางลิ้นเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังลิ้มรส ทางกายเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังกระทบสัมผัส ทางใจเป็นอนัตตาอย่างไรที่กำลังคิดนึก

เพราะฉะนั้นก็จะไม่พ้นจากการอบรมเจริญปัญญา พร้อมสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจจริง ๆ จึงจะเข้าใจอรรถของพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้

อย่าลืม เห็นนิมิต ซึ่งหมายถึงเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่ปรากฏทางตา เป็นรูปร่างสัญญาณต่าง ๆ

เป็นรูป เป็นนาม หรือ เป็นนิมิต

ผู้ถาม อาจารย์พูดถึงคำว่า นิมิต ทำให้รู้สึกสับสน ที่อาจารย์เคยพูดอยู่เสมอ นั้น ให้พิจารณาว่าเป็นรูป เป็นนาม ไม่ได้พูดถึงว่า ให้พิจารณาเป็นนิมิต

ส. รูป คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ถูกไหมคะ

ผู้ถาม ใช่ครับ

ส. ทางตา รูปอะไรปรากฏ

ผู้ถาม สีครับ

ส. ตอบได้คะคะ เป็นคนหรือเปล่า เป็นโต๊ะเก้าอี้หรือเปล่า

ผู้ถาม ไม่เป็นครับ

ส. ไม่เป็นแน่หรือคะ ไม่เป็นก็ประจักษ์ในความเป็นอนัตตา

ผู้ถาม ก็ไม่ใช่เป็นจริงอย่างที่ว่า

ส. ไม่ใช่จริง จึงเป็นนิमित คือ การที่จะเข้าใจสภาพธรรมจริง ๆ ที่ว่า ไม่เป็น เมื่อไม่ใช่ของจริง ก็ใช้คำว่า “นิमितตะ” เพราะเหตุว่าไม่ใช่ของจริง ไม่ใช่คน ไม่ใช่วัตถุสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงนิमितตะ เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อยู่ที่นี่

ท่านผู้ฟังหยาบนาฬิกาได้ เพราะเห็นนิमित ใช่ไหม เครื่องหมายว่า ในที่นี้มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จึงหยิบ กระดาษสัมผัสสิ่งที่แข็ง นาฬิกาไม่มี วัตถุสิ่งต่าง ๆ ก็ไม่มี แต่เป็นรูปที่ปรากฏทางตา ของจริงเป็นแต่เพียงรูปที่ปรากฏทางตา แต่ว่า ที่ใดมีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่นั่นมีสี มีกลิ่น มีรส มีไอชะ

เพราะฉะนั้นเมื่อมีสีปรากฏ จึงทำให้เกิดการตรึก นึกถึงรูปร่างฐานฐานของสิ่งที่ปรากฏ ยึดถือในนิमित คือ รูปร่างฐานฐานนี้ว่า เป็นวัตถุสิ่งหนึ่ง คือ นาฬิกา ซึ่งจะต้องเห็นเป็นอนัตตาจริง ๆ ที่จะละการยึดถือสภาพธรรมทั้งหลายว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่จะเข้าถึง...

ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ที่จะเข้าถึงลักษณะสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา ต้องเป็นการประจักษ์แจ้ง ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง ตามลำดับ และจะต้องเป็นการที่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จึงจะดับความเห็นผิด ที่ยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้นเวลาอ่านคำว่า “อนัตตา” และหาความหมายของคำว่า “อนัตตา” รู้ว่า อนัตตา หมายถึงสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่าคิดว่า เข้าใจแล้ว นั่นเป็นเพียงพูดตาม แต่วยังไม่ได้เข้าใจจริง ๆ トラバใดที่ยังเห็นนาฬิกา ไม่ใช่เห็นนิमित เป็นแต่เพียงนิमित เป็นแต่เพียงเครื่องหมายให้รู้ว่า มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม อยู่ที่นี่

ผู้ถาม ระลึกได้ทั้ง ๒ อย่าง ระลึกเป็นนิमितก็ได้ ระลึกเป็นรูปก็ได้

ส. จนกว่าจะไม่ปรากฏว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นวัตถุสิ่งใด สิ่ง
ที่ปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง แล้วยังรู้ด้วยว่า สภาพธรรมชนิดนั้น
เป็นเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่ใช่เป็นเครื่องหมายของคนหรือสัตว์

เพราะเหตุว่าในขณะที่สติยังไม่ได้ระลึกรู้อย่างถูกต้อง เห็นคน เห็นสัตว์ เห็นวัตถุ
สิ่งต่าง ๆ ไม่ใช่รู้ว่า เห็นนิมิต คือ เครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้น ยังเป็นเห็น
คน ไข้ไหม เพราะฉะนั้นเห็นนิมิต

การที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เห็นนิมิตเป็นเครื่องหมายของธาตุ
ดิน น้ำ ไฟ ลมด้วย ไม่ใช่เห็นเป็นเครื่องหมายของคนนี้และคนนั้น หรือวัตถุสิ่งนั้นสิ่งนี้

ผู้ถาม ผมจำได้ว่า ยังมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง คำว่า “อนัตตา” นี้ อีก
ความหมายหนึ่ง คือ บังคับบัญชาไม่ได้ ไข้ไหมครับ

ส. ถูกต้องค่ะ ไม่มีใครจะเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ให้เป็น
อย่างอื่นได้ นอกจากเป็นเพียงนิมิต เครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้น

อนัตตา กับ วิทยาศาสตร์

ผู้ถาม ที่จริง คำว่า “อนัตตา” นั้น ตามความคิดนึกของผมว่าเป็นวิทยาศาสตร์
สิ่งใดเป็นของจริง พิสูจน์ออกมาแล้ว เป็นเหตุเป็นผล และสามารถผลิตหรือทำให้วัตถุ
นั้นเกิดปรากฏให้คนพิสูจน์กันได้ เช่นเดียวกับคำว่า “อนัตตา” พิสูจน์และปรากฏให้คน
ทั้งหลายรู้ได้

มีเพื่อนคนหนึ่งเคยถามผมว่า คุณศึกษาธรรมมานานพอสมควรแล้ว ศาสนา
พุทธนั้นสอนอะไร ผมก็พูดเรื่องอนัตตาให้ฟัง เขาเถียงว่า ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ ของจริง
ต้องเอามาตั้งไว้ต่อหน้าให้เห็นเหมือนของวิทยาศาสตร์ เหมือนเครื่องคิดเลข อะไรอย่าง
นี้

ผมก็ได้สาธยายเรื่องอนัตตาให้ฟัง เขาก็อ้างไม่เห็นมีอะไร นี่ก็เป็นเครื่องคิดเลข
เถียงกันอยู่ตรงนั้น

ผมมาคิดอีกทีที่พระพุทธศาสนาไม่แพร่หลายมาก เพราะความยากลำบากของ
ธรรมชาติหรือตัวโมหะที่ปิดบัง เข้าใจว่าทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปได้ยากมาก

สุ. พระพุทธศาสนาเป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง
โดยละเอียด สุขุม ลึกซึ้ง ซึ่งถ้าไม่พิจารณาโดยละเอียดรอบคอบแล้ว ก็จะทำให้เข้าใจ
คลาดเคลื่อนได้

ถ้าผู้ใดไม่พิจารณาโดยละเอียดถูกต้องจริง ๆ ก็จะไม่พบพระธรรมที่แท้จริง และ
ไม่สามารถที่จะอบรมเจริญปัญญา ที่จะรู้ว่ามีพระภาคและพระอริยสาวกทั้งหลาย
ท่านได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมอย่างไร ถ้าเพียงแต่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา แต่ไม่
ศึกษา ก็ไม่มีทางที่จะเข้าใจธรรมโดยถูกต้อง

อยากจะปฏิบัติ จะปฏิบัติอย่างไร

สุ. และบางท่านก็อยากจะปฏิบัติ ที่วัดไทยที่ริมเบ็ดตัน ก็ได้ไปสนทนาธรรม
กับอุบาสกอุบาสิกาที่นั่น และท่านก็บอกว่า ท่านต้องการปฏิบัติ จะปฏิบัติอย่างไร

ดูเหมือนว่าทุกท่านอยากจะปฏิบัติ แล้วก็ขอคำอธิบาย หาหนทางที่จะปฏิบัติ
ก็ได้เรียนให้ทราบว่า

พิจารณาธรรมให้เข้าใจขึ้น แล้วธรรมจะปฏิบัติ ไม่ใช่เราจะปฏิบัติ สติ
เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นปฏิบัติกิจของสติ ปัญญาเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น
ปฏิบัติกิจของปัญญา

เห็นขณะนี้ เป็นอนัตตาหรือยัง

ผู้ถาม อนัตตา เห็นไม่ได้ใช่ไหมครับ

สุ. ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สภาพธรรมที่เป็นอนัตตาที่เห็นได้มีอย่าง
เดียว คือ สีสันฉณณะ หรือสิ่งที่ปรากฏทางตา ในขณะที่กำลังเห็นนี้ สิ่งที่ปรากฏเป็น
อนัตตา เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง

ผู้ถาม ไม่ใช่รูปหรือครับ

ส. รูปชคะ จะเอาอนัตตาออกจากรูป หรือรูปไม่ใช่อนัตตา หรืออนัตตาไม่ใช่รูป หรือรูปก็เป็นอนัตตา

ผู้ถาม คือ อนัตตากับรูปตัวเดียวกันหรือครับ

ส. ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่เว้นเลย เพราะฉะนั้นสภาพธรรมทุกอย่างที่มีจริง ไม่ว่าจะปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทั้งหมดเป็นอนัตตา คือ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ผู้ถาม อย่างนั้นสภาพที่เราเห็นก็เป็นอนัตตา

ส. สภาพจริง ๆ เป็นอนัตตา แต่ผู้ที่จะเห็น เห็นอนัตตา หรือว่าเห็นอัตตา เพราะฉะนั้นต้องพิจารณาแม้ในขณะที่กำลังเห็นจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะให้รู้จริง ๆ ว่า เข้าใจความหมายของคำว่า “อนัตตา” จริง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่พูดตาม กำลังเห็นนี้เป็นอนัตตาอย่างไร เห็นเป็นอนัตตา ถูกต้องนะค่ะ แต่เวลานี้ที่เห็นนะ เป็นอนัตตาหรือยัง

เพราะฉะนั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียด ต้องเป็นผู้ที่ตรง ต้องเป็นผู้ที่พิจารณา จึงจะสามารถที่จะเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงได้จริง ๆ มิฉะนั้นแล้ว ถ้าเป็นผู้ที่ผิวเผิน แล้วก็อยากจะปฏิบัติ ก็ไม่มีทางที่จะอบรมเจริญปัญญาได้ เพราะเหตุว่ามีความรู้สึกว่าเป็นตัวตนที่จะปฏิบัติ ไม่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา ที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เมื่อไม่เข้าใจแล้ว จะปฏิบัติได้อย่างไร เพราะเหตุว่าต้องเป็นสติ สัมมาสติที่ปฏิบัติกิจของสัมมาสติ ต้องเป็นปัญญา คือ สัมมาทวิญญู ที่ปฏิบัติกิจของปัญญา คือ พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง คือ เป็นอนัตตา

ผู้ถาม ผู้เห็นก็ต้องเป็นอนัตตา

ส. ธรรมทั้งหลายไม่เว้นเลยคะ จิตเป็นอนัตตา

ผู้ถาม จิตกับอนัตตา ตัวเดียวกันหรือครับ

ส. จิตเป็นอนัตตา อนัตตาหมายถึงสภาพธรรมแต่ละอย่าง แต่ละชนิด สภาพธรรมที่มีจริงทั้งหมด ทุกชนิด ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

ผู้ถาม ในขณะที่เราเห็นเป็นรูป รูปของอนัตตา

ส. สิ่งปรากฏทางตา ไม่ใช่รูปของอนัตตา เดียวจะมีอนัตตาอีกส่วนหนึ่ง และมีรูปของอนัตตา ไม่ใช่อย่างนั้น

ต้องเข้าใจความหมายว่า อนัตตา หมายความว่า สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นแต่เพียงสภาพที่มีลักษณะอย่างนั้น ๆ แต่ละอย่าง อย่างสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นของจริง ไม่ปรากฏทางหู ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่กลิ่น เป็นแต่เพียงสิ่งที่สามารถจะปรากฏทางตา เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

แต่เพราะไม่เข้าใจความหมายของ “อนัตตา” ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด เวลาที่ตาเห็นนี้ เคยเห็นเป็นวัตถุต่าง ๆ เคยเห็นเป็นคน เคยเห็นเป็นสัตว์ ต้องรู้ว่าในขณะนั้นไม่ได้รู้ความเป็นอนัตตาของสิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นจึงต้องศึกษาให้เข้าใจว่า เมื่อเป็นอนัตตาแล้ว ปรากฏอย่างไรจึงเป็นอนัตตา ถ้ารู้ว่า เป็นเพียงเครื่องหมายให้รู้ว่า มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมเท่านั้น นั่นถูก แต่ถ้าเป็นเครื่องหมายว่า เป็นคนชื่อนี้ ต่างกับคนชื่อนั้น นั่นผิด

ผู้ถาม และถ้าไม่มีดิน น้ำ ลม ไฟ

ส. ไม่มีได้อย่างไรละคะ

ผู้ถาม ก็เป็นอนัตตา

ส. วางไปหรือคะ จริงไหมละคะ ลองกระทบสัมผัสซิคะ ทุกอย่างอ่อน แข็ง มีไหม ถ้ามีแล้วจะบอกว่า วางไปได้อย่างไร นั่นก็หมายความว่า เข้าใจความหมายของคำว่า “อนัตตา” ผิดเสียแล้ว

ผู้ถาม อนัตตากับ...

ส. สุนฺญตาหรือเปล่าคะ ความหมายเดียวกัน คือ สุนฺญจากความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เห็นสี สีมีความหมายอย่างไร

ผู้ถาม ที่ว่าเห็นสีนั้น สีมีความหมายอย่างไร เห็นสี เห็นอย่างไรครับ

ส. สิ่งที่กำลังปรากฏทางตามีรูปร่างสัณฐาน เป็นนิमितให้รู้ว่า มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม อยู่ที่ไหน ไช้ไหมคะ ทำให้เราหยิบจับทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูก ถ้าไม่เห็น ก็จะไม่รู้ว่า มีดิน น้ำ ไฟ ลม อยู่ที่ไหน ต้องอาศัยกายสัมผัส แต่เวลาที่ตาเห็นแล้ว สามารถที่จะรู้ได้ ก็เพราะเหตุว่าที่ใดก็ตามที่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่นั่น มีสี มีกลิ่น มีรส มีโอชะ อีก ๔ รูป รวมอยู่ด้วย

เพราะฉะนั้นสีที่ปรากฏทางตาก็เป็นนิमित คือ เป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อยู่ทีนั้น

แต่ปกติแล้วทุกคนเห็น แล้วก็เห็นนิमितด้วย ตามปกติธรรมดา ไม่เปลี่ยน แต่ว่า นิमितนั้นเป็นนิमितของคนชื่อนั้นชื่อนี้ หรือว่าวัตถุสิ่งของนั้นสิ่งของนี้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่ การเห็น “อนัตตา” หรือไม่ใช่การรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะเห็นคนชื่อ ต่าง ๆ

แต่ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ก็รู้ว่าเป็นเพียงเครื่องหมายให้รู้ว่า มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เมื่อเป็นธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม จึงไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่วัตถุสิ่งต่าง ๆ

ผู้ถาม เพราะฉะนั้นสีในที่นี้ ก็ไม่ใช่สีที่เห็น

ส. เหมือนกันค่ะ กำลังปรากฏเป็นนิमित เป็นรูปร่างสัณฐานต่าง ๆ สิ่ง ที่ปรากฏทางตา มีรูปร่างสัณฐาน ปรากฏไหมคะ

ผู้ถาม มีครับ

ส. ถ้าไม่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม จะมีรูปร่างสัณฐานปรากฏเป็นเครื่องหมาย ของดิน น้ำ ไฟ ลม ได้ไหม

ไม่ว่าจะเป็นโต๊ะตัวเล็ก ตัวใหญ่ สูงหรือต่ำ ก็เพราะเหตุว่าเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่นั่นเป็นอย่างไร มากหรือน้อย

ผู้ถาม อย่างเห็นแก้วสีแดง อันนั้นสีน้ำตาล พอเห็นก็แยกได้ทันทีว่า อันนี้สีแดง อันนั้นสีน้ำตาล

ส. จำได้

ผู้ถาม ทีนี้ ถ้าจะเห็นอย่างผู้มีสติ ที่ว่าให้เห็นสี สีที่ว่าเป็น คืออะไรกันแน่

ส. เหมือนอย่างปกติธรรมดา ไม่เปลี่ยน แต่ว่าความรู้ รู้ว่าเป็นแต่เพียง
เครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ที่มีจริง ๆ คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม

และธาตุดิน น้ำ ไฟ ลมนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่วัตถุสิ่ง
ใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงธาตุอ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว ที่กระทบสัมผัสทาง
กาย แต่เพราะเหตุว่าทางตา มารวมสีสังขารกับรูปร่างสังขาร เลยทำให้ยึดถือ
เป็นวัตถุต่าง ๆ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ชื่อต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นชื่อก็เข้าไปติด ไปปิดบังอีก ด้วยเหตุนี้การที่จะรู้ลักษณะของสภาพ
ปรมาตมธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ จึงต้องเป็นผู้ที่ละเอียด เป็นผู้
อบรมเจริญปัญญา จนสามารถที่จะรู้ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นแต่
เพียงเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ทางกายกระทบสัมผัส เป็นแต่เพียงเย็นหรือ
ร้อน อ่อนหรือแข็ง ตึงหรือไหว จึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทั้งสิ้น

แต่เพราะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เกิดดับสืบต่อกันอย่าง
เร็วมาก จึงมีการยึดถือสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งเป็นนิमितเครื่องหมายของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม แต่
เข้าใจว่า เป็นนิमितเครื่องหมายของคนชื่อต่าง ๆ ของสัตว์ ของวัตถุต่าง ๆ นั่นคือ
ความเห็นผิดว่า เป็นอัตตา จนกว่าจะเห็นจริง ๆ ว่าเป็นอนัตตา

ปรมาตมธรรมเป็นอนัตตา

ส. ปรมาตมธรรม ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถ้าธรรมทั้งหลายแล้ว ก็ไม่เว้น
เลยสักอย่างเดียว

เพราะฉะนั้นทางตาที่กำลังเห็นเป็นอนัตตาอย่างไร ทางหูที่กำลังได้ยินเป็น
อนัตตาอย่างไร ทางจมูกที่กำลังได้กลิ่นเป็นอนัตตาอย่างไร ทางลิ้นที่กำลังลิ้มรส เป็น
อนัตตาอย่างไร ทางกายที่กำลังกระทบสัมผัสเป็นอนัตตาอย่างไร ทางใจที่กำลังคิดนึก
เป็นอนัตตาอย่างไร

เวลาที่กระทบสัมผัส แล้วรู้สึกว่าเป็นนาฬิกา เป็นอนาคตใหม่ ไม่เป็น แต่ถ้าสติระลึกลักษณะที่อ่อนหรือแข็งเท่านั้น ที่กำลังปรากฏกับสภาพรู้ ไม่ใช่ เรารู้ สภาพรู้นั้นกำลังรู้อ่อนหรือแข็ง เป็นเพียงสภาพรู้เท่านั้นเอง อย่าลืมนะว่าเท่านั้นเอง ถ้าเป็นเท่านั้นเองจริง ๆ ก็ไม่ใช่เรา ที่กำลังยึดถืออ่อนหรือแข็งว่าเป็นนาฬิกา แต่ในขณะที่นั้นเป็นอ่อนหรือแข็งซึ่งกำลังปรากฏกับสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ขณะหนึ่ง เป็นเพียงสภาพรู้ หรือธาตุรู้เท่านั้น

ทางหู เสี่ยงปรากฏกับธาตุรู้ หรือสภาพรู้เท่านั้น

ทางใจ เรื่องราวปรากฏกับจิตที่คิดนึกเท่านั้น ถ้าจิตไม่คิดนึก เรื่องนั้นไม่ปรากฏ ไม่มีในโลกใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเหตุว่าทางตา เพียงเห็นแล้วดับ ถ้าไม่คิดถึงสิ่งที่ปรากฏ ทางตา เรื่องของบุคคลต่าง ๆ ก็ไม่มี แต่ถ้าคิดถึงคนหนึ่งคนใด วัตถุหนึ่งวัตถุใด เหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใด ในขณะนั้น ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏกับจิตที่กำลังคิดเรื่องนั้น เท่านั้นเองจริง ๆ เวลาที่สติเกิด ก็จะเป็นเพียงสภาพรู้หรือธาตุรู้ ซึ่งกำลังรู้เท่านั้นเองจริง ๆ และก็ต้องมีสิ่งที่กำลังปรากฏให้รู้ด้วย เช่นขณะที่อ่อนหรือแข็งกำลังปรากฏ สติระลึก รู้ว่าอ่อนหรือแข็งเท่านั้น กำลังปรากฏกับสภาพที่รู้เท่านั้นเหมือนกัน และสภาพรู้เกิดขึ้น รู้เท่านั้น ๆ ทีละขณะ ๆ ทีละอย่าง ๆ จึงจะไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ

เพราะฉะนั้นก็จะเวียนไม่ได้ ทางหนึ่งทางใด ธรรมทั้งหลาย อย่าลืมนะ

เห็นนาฬิกา เป็นมิจจาทิฏฐิหรือไม่

ผู้ถาม อย่างเห็นนาฬิกา พอเห็นว่าเป็นนาฬิกา ขณะนั้นเป็นมิจจาทิฏฐิหรือเปล่าครับ

ส. การไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และในขณะนั้นถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐาน จะไม่รู้จริง ๆ ว่า ขณะนั้นเป็นโมหมูลจิต หรือว่าเป็นโลภมูลจิตเกิดร่วมกับมิจจาทิฏฐิ หรือว่าเป็นทิฏฐิคิดวิปยุตต์ คือ ไม่เกิดร่วมกับมิจจาทิฏฐิ

ผู้ถาม เห็นเป็นอัตตา คนละอย่างกันหรือครับ

ส. สักกายทิฏฐิ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิประเภทหนึ่ง

ผู้ถาม เห็นนาฬิกา

ส. หลายท่านเห็นแล้ว ไม่ได้สนใจเลย เกือบจะไม่ได้รู้ด้วยซ้ำว่า มีอะไรอยู่ที่นั่น
ขณะนั้นจิตต่างกับที่กำลังพอใจในรูปร่างสีสันฐาน และขณะนั้นก็ต่างกับจิตที่ยึดถือว่า
ต้องมีนาฬิกา จะกล่าวว่าเป็นอนัตตาไม่ได้ จะกล่าวว่าเป็นนาฬิกาไม่ได้
ยึดถือว่าต้องเป็น ไม่ใช่อย่างอื่น ไม่ได้ยึดถือก็ได้ เพียงแต่นึกถึงเรื่อง นึกถึงรูปร่าง
ยับยั้งความคิดไม่ได้ เวลาเห็นแล้วคิด แต่ความคิดในขณะนั้น ไม่ได้ประกอบด้วยความคิด
ยึดถือได้ เพียงแต่คิดเรื่อง

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เคยยึดถือ
ว่า เป็นเรา เป็นตัวตน ตั้งแต่เกิดจนตาย

ขณะนี้เป็นอย่างใด โลกะหรือเมตตา

ส. ได้ถามคนไทยซึ่งพบที่วัดไทยว่า โลกะกับเมตตา อะไรเป็นกุศล อะไรเป็น
อกุศล ทุกคนตอบได้เร็วพร้อมกันด้วยว่า โลกะเป็นอกุศล เมตตาเป็นกุศล แต่ถ้าถามว่า
ขณะนี้เป็นอย่างใดหรือว่าเป็นเมตตา ตอบไม่ได้ แต่ถ้าถามเรื่องราวแล้วตอบได้ โลกะต้อง
เป็นอกุศล และเมตตาก็ต้องเป็นกุศล แต่ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว ไม่สามารถจะ
รู้ชัดตามความเป็นจริงได้ว่า ขณะนี้เป็นโลภมูลจิต หรือว่าขณะนี้เป็นอย่างใดที่
ประกอบด้วยเมตตา แต่เรื่องของข้อตอบได้

เพราะฉะนั้นเรื่องของ “อนัตตา” ก็แปลได้ พูดตามได้ แต่ที่จะเห็นว่าเป็นอนัตตา
นั้นต้องเป็นผู้ที่ละเอียด เป็นผู้พิจารณา เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ

เพราะฉะนั้นผู้ที่เข้าใจพระพุทธศาสนา และรู้ว่าคำสอนใดเป็นคำสอนที่แท้จริง
ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และไม่ผิวเผิน
ต้องพิจารณาจริง ๆ จนกว่าจะเข้าใจขึ้น และสามารถที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของ
สภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้นจะปราศจากการศึกษาไม่ได้ จะขาดการพิจารณาไม่ได้ จะขาดการหาเหตุผลไม่ได้ เพราะเหตุว่าถ้าเป็นพระพุทธศาสนาแล้วต้องประกอบด้วยเหตุผล แต่ถ้าไม่ใช่ จะไม่มีเหตุผลทันที ไม่สามารถที่จะหาเหตุผลได้

ปุถุชนผู้มีได้สดับ

ขอให้เข้าใจความหมายของผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งยังเป็นปุถุชน ข้อความในอัฐสาลินี อรรถกถาพระธัมมสังคณีปกรณ์ ติกนิคเขปกถา มีข้อความอธิบายคำว่า “ปุถุชน ผู้มีได้สดับ” มีข้อความว่า

ส่วนในคำว่า “ปุถุชน ผู้มีได้สดับ” นี้ มีวินิจฉัยว่า

ชนที่จะพึงรู้ได้ว่า ชื่อว่า ผู้มีได้สดับ เพราะไม่มีการเล่าเรียนศึกษาและมรรคผล

จริงอยู่ ชนใดไม่มีการเล่าเรียนศึกษา เพราะขาดการเรียน การสอบถาม และการวินิจฉัยในข้อธรรม มีขันธ ธาตุ อายตนะ ปัจจัยการ และสติปัญญา เป็นต้น ไม่มีมรรคผล เพราะไม่ได้บรรลุมรรคผลที่ตนจะพึงบรรลุด้วยการปฏิบัติ ชนนั้นพึงรู้ได้ว่า ชื่อว่า “ผู้มีได้สดับ” เพราะไม่มีการเล่าเรียนศึกษาและมรรคผล ชนผู้นี้ ชื่อนี้ว่า “ปุถุชน” ด้วยเหตุทั้งหลาย มีการยังกิเลสมากมายให้เกิด เป็นต้น

อย่าลืม เมื่อไม่ได้ศึกษา ไม่ได้มรรคผล ก็ย่อมจะมีกิเลสมากมายเกิดขึ้น

ปุถุชนยังกิเลสมากมายให้เกิด

ข้อความต่อไปมีว่า

อีกอย่างหนึ่ง ชนนี้เป็น “ปุถุ” คือ เป็นพวกหนึ่ง เพราะเป็นผู้ยังลงภายในแห่งปุถุชน

ก็ชนนั้น ก็ชื่อว่า “ปุถุชน” ด้วยเหตุทั้งหลาย มีการยังกิเลสเป็นต้นมากมาย คือ มีประการต่าง ๆ ให้เกิด เป็นต้น ดังพระบาลีที่ท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร กล่าวไว้ว่า

ชื่อว่า “ปุถุชน” ด้วยอรรถว่า ยังกิเลสมากมายให้เกิด

ยอมรับตามความเป็นจริงว่า มีกิเลสมาก สำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน ตราบใดที่ยังไม่รู้
ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แล้วจะให้กิเลสน้อยเป็นสิ่งที่
เป็นไปได้เลย เพียงแต่ว่าจะไม่ทราบ หรือจะไม่รู้เท่านั้นเองว่า เป็นผู้ที่มีกิเลสมาก

ยังพิฆาตสักกายทิฏฐิไม่ได้

ความหมายต่อไปของปุถุชน คือ

ชื่อว่า “ปุถุชน” ด้วยอรรถว่า เป็นพวกที่ยังพิฆาต (คือ ยังละหรือปราบ)
สักกายทิฏฐิไม่ได้เป็นจำนวนมาก

อย่าลืมสังเกตพยัญชนะที่ว่า ชื่อว่า “ปุถุชน” ด้วยอรรถว่า เป็นพวกที่ยังพิฆาต
สักกายทิฏฐิไม่ได้เป็นจำนวนมาก

สักกายทิฏฐิ ไม่น้อย ทางตาที่กำลังเห็นเป็นวัตถุ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ทางหูที่
กำลังได้ยิน เป็นเรื่องเป็นราว เป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ
ทั้งหมดที่คิดนึก เป็นเรื่องสมมติสัจจะ แสดงให้เห็นว่า สักกายทิฏฐิมากแค่ไหน ทั้งทาง
ตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า จำนวนมากคอยแต่จะมองดูหน้าศาสนา

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า จำนวนมาก คอยแต่จะมองดูหน้าศาสนา

ไม่ได้พิจารณาเหตุผล เพียงแต่ดูว่า ใครเป็นศาสนา และศาสนาสอนว่าอย่างไร
ก็คอยที่จะเชื่อตามศาสนา คอยมองดูหน้าศาสนา แต่ไม่ใช่เป็นผู้ที่พิจารณาเหตุผล

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ออกไปไม่ได้จากคติทั้งปวงเป็นส่วนมาก

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ออกไปไม่ได้จากคติทั้งปวงเป็นส่วนมาก

ทุกคนเกิดมาแล้วก็ไปอยู่เรื่อย ๆ จิตเกิดขึ้นไป เกิดขึ้นไป เกิดแล้วก็ดับ เกิดแล้วก็ดับ แต่เวลาที่จิตเกิด ที่จะไม่ไปสู่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดไม่มี นี่เป็นขณะจิตหนึ่ง ๆ ซึ่งทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้ไปสู่เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ในแต่ละชาติ

ในชาตินี้จิตเกิดขึ้นไปสู่อารมณ์ ทางตา ทำให้เกิดเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางหู ทำให้เกิดคิดนึกเป็นเรื่องเป็นราวด้วยโลหะ โทสะต่าง ๆ ทางจมูก มีการแสวงหากลิ่นต่าง ๆ ประดิษฐ์กลิ่นต่าง ๆ ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จิตเกิดขึ้นไปสู่อารมณ์ต่าง ๆ และไปสู่เหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่จบ

ถึงแม้ว่าจะจุติจากโลกนี้แล้ว ก็ไปสู่คติ แล้วแต่กรรมจะทำให้ปฏิสนธิในสุคติภูมิ หรือทุคติภูมิ ซึ่งสำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน ไม่มีทางที่จะพ้นไปจากคติทั้งหลาย คือ ทั้งสุคติ และทุคติ แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล ท่านก็ดับคติ คือ ทุคติได้ แล้วไปสู่สุคติตามลำดับขั้น จนกว่าจะไม่มีปฏิสนธิอีก

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า สร้างอกิสังขารต่าง ๆ เป็นส่วนมาก

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า สร้างอกิสังขารต่าง ๆ เป็นส่วนมาก

อกิสังขารมี ๓ คือ ปุญญาภิสังขาร อปุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร

ปุญญาภิสังขาร คือ กุศลทั้งหลายที่ยังเกี่ยวเนื่องเป็นไปในรูป อกุศลกรรมทั้งหลายก็เป็นอปุญญาภิสังขาร อเนญชาภิสังขาร หมายถึงอุปถัมภ์กุศลจิต เพราะฉะนั้นในวันหนึ่ง ๆ สำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า สร้างอกิสังขารต่าง ๆ เป็นส่วนมาก ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง กุศลกรรมบ้าง อกุศลกรรมบ้าง ซึ่งทุกท่านทราบดีว่า ในวันหนึ่ง ๆ ท่านกระทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมมาก

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ถูกโอฆะต่าง ๆ พัดไปเป็นส่วนมาก

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ถูกโอฆะต่าง ๆ พัดไปเป็นส่วนมาก

โสมะก็เป็นอกุศลธรรมประเภทหนึ่ง ได้แก่ กาโมสมะ ภโวสมะ ทิฏฐิโสมะ และ อวิชโสมะ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ เป็นกาโมสมะ วันหนึ่ง ๆ ถูกพัดไปมากไหม ความพอใจในรูปที่ปรากฏทางตา ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

นอกจากนั้นยังมีภโวสมะ ความยินดีพอใจในชั้นในภพที่กำลังเป็นอยู่ ไม่อยากจะจากโลกนี้ไป นั่นก็เป็นภโวสมะ

แล้วยังมีทิฏฐิโสมะ คือ ความเห็นผิด เป็นความเห็น เป็นอกุศลธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งพัดไปทำให้ไม่กลับมาสู่ความเห็นถูก เพราะฉะนั้นเป็นอันตรายมาก ถ้ามีความเห็นผิดเพียงเล็กน้อย แล้วก็จะทำให้ความเห็นผิดนั้นพาไปสู่ความเห็นผิดที่มากขึ้น และลึกขึ้น ก็ยากแก่การที่จะละ

นอกจากนั้นก็มีอวิชโสมะ คือ โสมะ หวังน้ำ คือ อวิชชา ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

แล้วจะเป็นปุถุชนจริง ๆ ไหม เพราะว่าพร้อมไปด้วยโสมะทั้ง ๔ คือ ทั้งกาโมสมะ ภโวสมะ ทิฏฐิโสมะ และอวิชโสมะ

ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมและไม่อบรมเจริญปัญญายิ่งขึ้น ก็จะต้องถูกพัดไป และเป็นผู้หนาด้วยอกุศลเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

**ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ถูกความเดือดร้อนต่างๆ ให้เดือดร้อนอยู่เป็น
ส่วนมาก**

ชื่อว่า ปุถุชน ด้วยอรรถว่า ถูกความเดือดร้อนต่างๆ ให้เดือดร้อนอยู่เป็น
ส่วนมาก

จริงไหม คนที่กำลังเดือดร้อนเป็นปุถุชน ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ความเดือดร้อนก็น้อยลง น้อยลง น้อยลง แต่ว่าสำหรับปุถุชนเดือดร้อนมากจริง ๆ เพราะอกุศล โลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง

ในวันหนึ่ง ๆ ขณะใดที่รู้สึกเดือดร้อนใจ ขณะนั้นให้ทราบว่าเป็นอกุศลธรรม แล้วก็เพิ่มความเป็นปุณฺณ ผู้ที่หนาด้วยกิเลสมากขึ้น เพราะเหตุว่าถ้าเป็นความเห็นถูก เป็นปัญญาแล้ว ขณะนั้นจะไม่เดือดร้อน

ชื่อว่าปุณฺณ ล้วนแต่เปื้อนหน้าหนีธรรมของพระอริยะ ยึดมั่นอยู่ในธรรมต่ำ ๆ

ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ถูกความเร่าร้อนต่าง ๆ ให้เร่าร้อนอยู่เป็นส่วนมาก

ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า กำหนด ยินดี รักใคร่ สยบ หมกมุ่น ติด ขัด พัวพันอยู่ในเบญจกามคุณเป็นส่วนมาก

ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ถูกนิรเวณธรรมทั้ง ๕ กางกั้น ปิดบัง ซ่อนไว้เป็นส่วนมาก

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ปุณฺณ เพราะหยั่งลงในของชนส่วนมาก คือ พันคนนา ซึ่งล้วนแต่เปื้อนหน้าหนีธรรมของพระอริยะ มีแต่ยึดมั่นอยู่ในธรรมต่ำ ๆ ก็มี

ผู้ถาม ...

ส. ทำไมจะไม่พ้น ผู้ที่ท่านพ้น มีนี่คะ ถ้าท่านที่พ้นได้ มี ผู้ที่อบรมเจริญหนทางเช่นเดียวกัน ก็ย่อมจะพ้นได้ อย่าคิดว่าจะต้องอยู่อย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ซิคะ

เพราะฉะนั้นถ้าคิดอย่างนี้ ก็เป็นผู้ที่ล้วนแต่เปื้อนหน้าหนีธรรมของพระอริยะ ถ้าคิดว่า ไม่สามารถที่จะพ้น และยังคงไม่ประพฤติปฏิบัติที่จะให้พ้น ก็ยังคงมีแต่ยึดมั่นอยู่ในธรรมต่ำ ๆ

ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ชนนี้เป็นปุณฺณ ไม่เกี่ยวข้องกับพระอริยะทั้งหลาย

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ปุณฺณ ด้วยอรรถว่า ชนนี้เป็นปุณฺณ คือ ถึงการนับว่าเป็นพวกหนึ่งทีเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับพระอริยะทั้งหลายผู้ประกอบด้วยคุณ มีศีล และสุตะ เป็นต้น แสดงว่าแยกจากกันโดยเด็ดขาด สำหรับผู้ที่เป็นปุณฺณกับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล

ปฏุชน ๒ พวก คือ อัมมปฏุชน ๑ และ กัลยาณปฏุชน ๑

ด้วย ๒ บท ที่ว่า ปฏุชนผู้มีได้สดับ ดังที่กล่าวมานี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นเฝ้าพันธุ พระอาทิตย์ได้ตรัสปฏุชนนั้นได้ไว้ ๒ พวก คือ อัมมปฏุชนพวกหนึ่ง กัลยาณปฏุชนพวกหนึ่ง

การทรงเจ้า เป็นมงคลตื่นข่าวหรือไม่

ผู้ถาม เรื่องมงคลตื่นข่าว พระผู้มีพระภาคก็ทรงห้ามพุทธบริษัทไม่ให้ถือมงคลตื่นข่าว ที่นี้มงคลตื่นข่าว ส่วนใหญ่ก็รู้แล้วว่า ไปบูชาก้อนหินใหญ่ ๆ ต้นไม้ใหญ่ ๆ หรือ ผู้วิเศษเกิดขึ้น ทางโน้นบ้าง ทางนี้บ้าง เท่านั้นก็ถือว่ามงคลตื่นข่าว

เรื่องมงคลตื่นข่าว เวลานี้ผมก็สงสัยอยู่หลายอย่าง เช่น พวกทรงเจ้า จะถือว่าเป็นมงคลตื่นข่าวหรือเปล่า

สุ. ทุกอย่างที่จะกระทำ ควรจะพิจารณาถึงเหตุผล เพื่ออะไร

ผู้ถาม ทรงเจ้าก็เพื่อรักษาโรคบ้าง เพื่อหวังความร่ำรวยบ้าง เพื่อเจ้าจะได้ช่วยเวลานี้มีเยอะครับ มีเจ้ามาเข้าทรงบุคคลนั้นบุคคลนี้ ผู้ที่ป่วยไข้ก็ไปให้เจ้ารักษาให้หายโรค หายภัย เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า มงคลตื่นข่าวหรือเปล่า

สุ. รู้สึกว่าทุกท่านจะเคยไป เรื่องทรงเจ้า คงจะไม่มีท่านผู้ใดซึ่งไม่เคย คงจะได้ยินได้ฟังและเกิดความสนใจ อย่างน้อยที่สุดก็ใคร่ที่จะเห็นด้วยตาของตัวเองว่า จริงหรือเท็จประการใด หรือว่าจะมีประโยชน์มากน้อยเพียงไร แต่ไม่ได้พิจารณาถึงโทษว่าจะมีบ้างหรือเปล่า

สำหรับท่านที่ป่วยไข้ได้เจ็บ เป็นของธรรมดาที่คงอยากจะหายจากโรค วิธีการสมัยใหม่อาจจะไม่ทันใจ เพราะเหตุว่าผู้ที่ป่วยย่อมอยากจะหายเร็ว เพราะฉะนั้นถ้าจะมีหนทางอื่นใดประกอบด้วยเพื่อจะหายเร็วขึ้น ทุกท่านก็ปรารถนา โดยที่อาจจะขาดการพิจารณาว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ เพราะเหตุว่าส่วนใหญ่จะได้ยินถึงความศักดิ์สิทธิ์

ของเจ้าที่รักษาโรค ที่ทำให้โรคภัยร้ายแรงหายได้ในเวลาอันรวดเร็ว แต่ก็ไม่เสมอไป เพราะฉะนั้นก็น่าจะพิจารณาว่า ส่วนที่ไม่หาย เพราะอะไร

ทีนี้ถ้าคิดเสียว่า ในเมื่อตาไม่เห็นชัดว่า เป็นเจ้าจริง ๆ หรือเปล่า ทั้ง ๆ ที่เห็น ก็ยังเคลือบแคลงสงสัยอยู่ไม่วายทีเดียวว่า เจ้าหรือเปล่า หรือว่าไม่ใช่เจ้า ทั้ง ๆ ที่ไปดู ไม่สามารถที่จะตัดสินได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีใครที่หายโรค จะเป็นไปได้ไหมที่ว่า บุคคลนั้นกำลังจะหาย เพราะฉะนั้นเมื่อมีศรัทธา มีความเลื่อมใส มีความเชื่อมั่น ก็อาจจะเป็นเหตุให้โรคซึ่งกำลังจะหาย หายได้

เพราะว่ามีโรคหลายโรค ซึ่งแม้ว่าไม่รักษา ก็หาย หรือว่ามีหลายโรคที่แม้รักษา ก็ไม่หาย และก็มีหลายโรคที่ต้องรักษา จึงหาย ไม่รักษา ไม่หาย

เพราะฉะนั้นก็ควรจะพิจารณาจริง ๆ ว่า ที่หายนั้น หายเพราะอะไร และที่ไม่หาย ไม่หายเพราะอะไร นั่นเป็นเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บ สำหรับเรื่องของลาภ ของยศ ของตำแหน่งหน้าที่การงาน ของการพ้นจากคดี หรือเรื่องราวต่าง ๆ ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ผู้อื่นสามารถที่จะบันดาล หรือว่าที่สำคัญที่สุดนั้น คือ กรรมของตนเอง

และสำหรับสิ่งที่จะเป็นโทษซึ่งมองไม่เห็น ก็คือ การน้อมไปในการยึดถือ มงคลตื่นข่าว ที่ละเล็ก ที่ละน้อย ที่ละเล็ก ที่ละน้อย โดยปราศจากเหตุผล และจะทำให้เสียเวลาในการที่จะพิจารณาธรรมที่ปรากฏ ที่ควรพิจารณา ที่ควรศึกษา อย่างเรื่องของปริมัตถธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้ว เรื่องของจิตประเภทต่าง ๆ ลักษณะต่าง ๆ

แทนที่จะนึกถึงเรื่องมงคลตื่นข่าว กลับพิจารณาสิ่งที่ได้ยินได้ฟังให้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งมีความเข้าใจลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ และก็มีปัจจัยที่จะให้สัมผัสติ ระลึกลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ จะมีประโยชน์กว่าการที่จะชวนชวน นึกถึง หรือว่าเพียรที่จะยึดถือมงคลตื่นข่าว ซึ่งไม่ใช่มีแต่เพียงอย่างเดียว มีอีก มีอีก มีอีก หลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ สำนัก ซึ่งก็ไม่สามารถจะให้เหตุผล หรือให้เกิดปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง และก็ไม่ทำให้ยึดมั่นในเรื่องกรรมของตนด้วย เพราะเหตุว่าเข้าใจว่า บุคคลอื่นสามารถที่จะดลบันดาลได้

เพราะฉะนั้นก็มีโทษภัยที่มองไม่เห็น ซึ่งจะต้องพิจารณาจนกว่าจะเห็นว่า ประโยชน์ที่สุดในชีวิต คือ การเข้าใจลักษณะของธรรม การศึกษาพิจารณาสภาพธรรมที่ปรากฏ ย่อมมีประโยชน์กว่า

มีเรื่องอื่นอีกไหม นอกจากเรื่องเข้าทรง และประโยชน์จริง ๆ ไม่ทราบว่าเป็นอะไร นอกจากต้องการ และถ้าได้ ก็คิดว่าเป็นเพราะการดลบันดาลของบุคคลอื่น ซึ่งนั้นก็ไม่ว่าให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องกรรมของตน

การสักตามตัว การแขวนพระเครื่อง เป็นมงคลตื่นข่าวหรือไม่

ส. มีเรื่องอื่นอีกไหมคะสำหรับมงคลตื่นข่าว ซึ่งต้องหมดจริง ๆ ถ้ามีฉะนั้นแล้วก็จะปิดกันไม่ให้ธรรมเจริญขึ้น

ผู้ถาม ทุกวันนี้ส่วนใหญ่คนนับถือพระเครื่อง บางคนแขวนคอเต็มหน้าอกเลย หรือบางคนสักตามตัว สักหนุมานบ้าง สักลิงบ้าง สักอะไรต่ออะไรต่าง ๆ โดยเชื่อว่า พันไม่เข้า ยิงไม่ออก หรือแขวนพระเครื่องก็เหมือนกัน เพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อจะระลึกถึงพระพุทธคุณ การสักก็ดี การแขวนพระเครื่องก็ดี จะถือว่าเป็นมงคลตื่นข่าวหรือเปล่า

ส. ถ้าไม่ปรากฏว่า พระผู้มีพระภาคตรัสสอนให้กระทำเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นมงคลตื่นข่าว ในพระวินัยปิฎกมีไหมที่พระผู้มีพระภาคจะตรัสสอนให้กระทำเช่นนั้น ในพระสูตร ในพระสุตตันตปิฎก มีไหม ในสูตรไหน ในพระอภิธรรมปิฎกมีไหม เมื่อไม่มี ก็ไม่ใช่คำสอนของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ที่แขวนพระเครื่องแขวนเพื่ออะไร ต้องเป็นผู้ที่ตรงและมีเหตุผลจริง ๆ แต่ละบุคคลเหมือนกันไหม และส่วนใหญ่เป็นอย่างไร มีใครแขวนบ้างไหมคะที่นี้ มีไหมคะเชิญค่ะ มีเหตุผลอย่างไร นี่ไม่ใช่เป็นการลบหลู่พระพุทธคุณ แต่เป็นเรื่องที่ให้เข้าใจเหตุผล ตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

ผู้ฟัง คือ พระเครื่องที่แขวนอยู่นี้ กระผมก็ไม่ได้ชวนขวายเป็นแขวนเอง เนื่องจากมีเพื่อนสนิทรักชอบกันมาก เขาให้มาเป็นของขวัญ ในเมื่อเขาให้มาแล้ว

ประการที่ ๑ แขนงเพื่อฉลองศรัทธาเขา และประการที่ ๒ เมื่อลูปคาลังค์พระ บางครั้งก็ทำให้เกิดสติ เตือนสติได้เหมือนกัน เป็นบางโอกาส แต่ไม่ได้หมายความว่า จะทำให้เกิดเสมอไป แต่ในขณะที่เพลิดเพลิน เช่น การดูโทรทัศน์ มีบางครั้งผลออกมาลูปคาลังค์ถูกเข้า ก็เกิดสติขึ้นมา อย่างนี้ก็มีครับ และก็มี ส่วนเหตุผลอื่น ๆ ..

ส. ขอบพระทานโทษ “เกิดสติ” หมายความว่าอย่างไรคะ

ผู้ฟัง เมื่อกระผมลูปถูก อาการแข็งก็ปรากฏ ใช่มั้ยครับ นั่นก็ถือว่าเป็นประโยชน์ครั้งหนึ่งแล้ว นี่พูดในกรณีที่เหมาะสมจริง ๆ แล้วอาจจะยังไม่เกิดก็ได้ ส่วนประโยชน์อื่น ๆ นั้น ก็ไม่ได้หวังว่าจะเกิดเป็นที่นิยมนับถืออะไรอย่างนี้ ก็ไม่มี หรือจะถือว่าหลัง จนกระทั่งพันแทงไม่เข้า ก็ไม่เคยนึกถึง

ส. นี่ก็เป็นทัศนะของท่านผู้หนึ่งซึ่งแขนงพระเครื่อง เพราะฉะนั้นท่านผู้ฟัง ต้องพิจารณาแต่ละราย ซึ่งถ้าไม่เรียนถามผู้ที่แขนงพระเครื่องจริง ๆ ก็จะไม่ทราบว่า ผู้ที่แขนง แขนงด้วยเหตุอะไร และมีความคิดความหวังอย่างไรหรือเปล่า จะคิดว่าเหมือนกันทั้งหมด คือ เพื่อหวังความศักดิ์สิทธิ์หรืออะไรก็ได้ เพราะเหตุว่าท่านผู้แขนง ก็มีเหตุผลของท่านแต่ละบุคคล

เช่น ท่านผู้นี้แขนงเพราะได้รับเป็นของขวัญจากเพื่อน และเวลาที่กระทบ ก็รู้สึก ว่าสติเกิด เพราะฉะนั้นก็จะแขนงต่อไป นั่นก็เป็นเรื่องของท่าน ซึ่งไม่ใช่มงคลตื่นข่าว แต่ถ้าเป็นมงคลตื่นข่าว ก็คิดว่า พระเครื่องสามารถที่จะคุ้มครองป้องกันอันตรายต่าง ๆ หรือว่าถ้าบูชาด้วยการปฏิบัติบูชาเฉพาะพระเครื่องแต่ละองค์ ก็อาจจะทำให้เกิดความสำเร็จหรือความศักดิ์สิทธิ์แต่ละทางได้ ตามประเภทของพระเครื่องแต่ละองค์นั้น นั่นก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง

เพราะฉะนั้นท่านผู้ฟังก็ต้องพิจารณาว่า มงคลตื่นข่าว นั่น คือ อย่างไร